

Засновник: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.

Видається з 01.01.1998 р. Виходить двічі на місяць.

Головний редактор М. Закіров, д-р політ. наук, заввідділу політологічного аналізу.

Редакційна колегія: Л. Чуприна, канд. наук із соц. комунікацій, заввідділу оперативної інформації, Т. Дубас, заввідділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів. Комп'ютерний дизайн: Г. Булахова. **Адреса редакції:** НБУВ, Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна. Тел. (044)524-25-48, (044)525-61-03. E-mail: siaz2014@ukr.net, www.nbuv.gov.ua. Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Україна: події, факти, коментарі

Інформаційно-аналітичний журнал

№ 14 2019

ЗМІСТ

Коротко про головне

Україна має вибороти право на проведення Олімпійських ігор – Президент.....3

Аналітика

Політичні акценти

Потіха А.

Офіційний візит Президента України В. Зеленського до Канади.....3

Тарасенко Н.

Саміт Україна-ЄС: рішення та підсумки в оцінках експертів.....11

Дем'яненко М.

Саміт G-20 в Осаці: головні тези та українське питання.....21

Закіров М.

Кандидати від партії «Слуга народу» на Кіровоградщині: особливості відбору і тренди виборчої кампанії.....28

Горова С.

Електоральні настрої такі... мінливі.....34

Якименко Ю., мл. науч. сотр. ФПУ НБУВ Подготовка к внеочередным парламентским выборам в Украине в отражении СМИ.....	39
--	----

До нових стандартів самоврядування

Пальчук В. Розвиток системи надання адмінпослуг у рамках реалізації реформи з децентралізації влади.....	47
--	----

Економічний ракурс

Рябоконт А. Металлургия Украины: текущее состояние и новые вызовы.....	55
---	----

Наука – суспільству

Основні напрями діяльності НАН України.....	62
Сучасні дослідження та розробки академічної науки.....	69
Наукові видання НАН України.....	84
Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти.....	84

До уваги держслужбовця

Блиндарук С. Нові надходження довідкових видань до фондів НБУВ.....	96
--	----

Коротко про головне

Україна має вибороти право на проведення Олімпійських ігор – Президент

Україні необхідно розробити стратегічний план, щоб претендувати на проведення Олімпійських ігор. Відповідне завдання Президент В. Зеленський поставив 16 липня 2019 р., під час спілкування з Міністром молоді та спорту І. Ждановим та президентом Національного олімпійського комітету України С. Бубкою на території Державного підприємства «Олімпійський навчально-спортивний центр «Конча-Заспа».

«Нам потрібен певний план, що ми, скажімо, готові за 3–4 роки все побудувати, і тоді можемо бути в черзі і прийняти Олімпіаду. Ми повинні бути амбітними», – наголосив Президент.

За словами Глави держави, наразі, потрібно розбудовувати спортивну інфраструктуру, яку потім можна буде використати для проведення Олімпійських ігор.

«Треба дати завдання нашим хлопцям, які шукають інвестиції, дати завдання нашому бюджету, щоб щорічно виділялися гроші на об'єкти, які нам потрібні, а потім будуть використані для Олімпіади. Треба хоча б намагатися цього досягти», – заявив В. Зеленський.

Зі свого боку С. Бубка зазначив, що найближчі Олімпійські ігри, на проведення яких Україна може подавати заявку, – це зимова Олімпіада у 2030 р. чи літня – у 2032 р.

Водночас президент Національного олімпійського комітету України зазначив, що наразі найбільш реалістично провести в нашій країні одні з наступних зимових чи літніх Юнацьких Олімпійських ігор (*Офіційне інтернет-представництво Президента України (<http://www.president.gov.ua>)*). – 2019. – 16.07).

Аналітика

Політичні акценти

А. Потіха, наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Офіційний візит Президента України В. Зеленського до Канади

Президент України В. Зеленський з 1 по 3 липня 2019 р. відвідав Канаду з офіційним візитом. Там він зустрівся з прем'єр-міністром Канади Д. Трюдо, міністром зовнішніх справ Х. Фріланд та спецпредставником США К. Волкером. Взяв участь у Міжнародній конференції з підтримки реформ в Україні.

Під час зустрічі з міністром зовнішніх справ Х. Фріланд, В. Зеленський підтвердив, що курс України на повноправне членство в ЄС і НАТО залишається незмінним, а також, висловив сподівання на подальшу активну взаємодію з Канадою у питаннях євроатлантичної інтеграції. (URL: https://gazeta.ua/articles/life/_kanada-mozhe-posiliti-antirosijski-sankciyi-ta-prodavati-zbroyu-ukrayini/912991). – 2019. – 03.07).

В. Зеленський і Х. Фріланд після зустрічі заявили про важливість міжнародної коаліції для протидії російській агресії.

Це стало однією з головних тем і на зустрічі з прем'єр-міністром Канади Д. Трюдо. У розмові з ним В. Зеленський зазначив, що Канада «справді є другом України». «Вона підтвердила це реальними кроками з підтримки нашої країни у санкційній політиці проти агресії Росії, а також у збереженні суверенітету та захисті територіальної цілісності», – зазначив Президент України (URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-48851130>). – 2019. – 03.07).

Він також заявив, що переконаний в досягненні прогресу у врегулюванні ситуації на Донбасі лише політико-дипломатичним шляхом. «Впевнений, що ми досягнемо реального прогресу тільки політико-дипломатичним шляхом. І врешті-решт змусимо Росію припинити ескалацію, встановити стале припинення вогню, забезпечити розведення сил та звільнення всіх українських полонених. Дієвим інструментом для цього є продовження санкційної політики», – наголосив В. Зеленський.

В свою чергу Д. Трюдо після зустрічі сказав, що Канада продовжить санкційну політику щодо Росії через агресію проти України. «Ми продовжимо бути країною, яка запровадила відносно Росії серйозні санкції, але діяти будемо паралельно з нашими міжнародними друзями і партнерами. Ми вважаємо, що надзвичайно важливо побачити позитивні дії Росії, і ми продовжимо серйозно підтримувати Україну, вводячи санкції проти російських офіційних осіб», – підкреслив Д. Трюдо.

Він засудив дії Москви з утримування захоплених українських моряків і наголосив, що уряд Канади додав Україну до списку країн, куди дозволено продавати канадську зброю. «Так, ми просуваємося вперед у дискусіях щодо питання збройної підтримки України. Окрім військової місії, у якій бере участь Канада, ми також додали Україну до списку для закупівлі канадської зброї. І це позитивне рішення», – зазначив прем'єр-міністр Канади.

За його словами, вже є інвестиції з боку канадських компаній у виробництво боєприпасів в Україні. «Ми усвідомлюємо, наскільки важливою для України є підтримка в тих проблемах, з якими вона зіштовхується. Особливо, коли йдеться про незаконне вторгнення РФ на територію України. І саме тому, ми допомагаємо навчати українську армію, тренувати українських військовослужбовців», – зазначив Д. Трюдо.

Під час спільної прес-конференції з Д. Трюдо В. Зеленський заявив, що Україна і Канада підпишуть угоду про співпрацю в оборонній сфері для постачання військової техніки та зброї в Україну.

Після зустрічі з Д. Трюдо В. Зеленський також заявив, що Україна і Канада працюватимуть над розширенням дії двосторонньої Угоди про вільну торгівлю на сферу послуг та інвестицій.

За його словами, це сприятиме торговельно-економічній та інвестиційній співпраці двох країн. Угода створить додаткові можливості для підприємців з ІТ та інших галузей.

В. Зеленський також зазначив, що Канада запропонувала приєднати Україну до програми Trusted Travelers, яка передбачає спрощену процедуру приїзду українців до Канади. «Ми на це дивимось, як на ще один крок до майбутнього безвізового режиму з Канадою», – наголосив В. Зеленський.

Як інформують ЗМІ, найближчими місяцями Канада та Україна планують підписати угоду про молодіжні обміни, що дасть змогу громадянам двох країн за спрощеною процедурою здійснювати взаємні подорожі з метою навчання та працевлаштування на термін до 1 року. Про це, зокрема розповів і Президент.

Важливою була зустріч українського Президента і з спецпредставником Держдепу США К. Волкером, який після зустрічі з В. Зеленським зазначив, що Президент України прихильний досягненню миру на Донбасі. Однак як стверджує К. Волкер, Російська Федерація, яка розв'язала війну на Донбасі, також повинна внести свій вклад в це (URL: https://politeka.net/news/politics/1075511-zelenskyi-dobylsia-v-kanade-nevozmoznogo-ukrayntsy-zabudut-o-rabote-v-polshe-prysoedynym-ukraynu-k/?utm_source=traffim&utm_medium=referral&utm_campaign=34521&utm_content=3707641&utm_placement=169). – 2019. – 03.07).

К. Волкер залишився задоволеним зустріччю з В. Зеленським. «Чудова зустріч з Президентом В. Зеленським – чітка прихильність досягненню миру на Донбасі, але Росія повинна зробити свій внесок. Він заявив про свою рішучу налаштованість реформувати Україну, що ми в повній мірі підтримуємо», – підкреслив К. Волкер.

За інформацією ЗМІ, В. Зеленський також взяв участь в конференції де заявив, що неможливо говорити про розвиток України, не торкаючись теми Донбасу і Криму. «Повернення наших територій, полонених, настання миру – це найголовніше. Це перше, що має забезпечити держава, яка орієнтована на громадянина», – зазначив В. Зеленський.

Він назвав головними викликами країни економічний та інформаційний, наголосивши, що Україна має повертати не лише свої території, а й своїх людей. «Вони не мусять втрачати зв'язок з Україною. Це наші громадяни... Вони – українці. Якою б мовою вони не спілкувалися. І ми повинні усвідомити це усією країною, якщо справді хочемо їхнього повернення», – зазначив Президент України.

Він закликав канадський бізнес інвестувати в Україну. «Інвестуйте в Україну! Чому? Бо ми – одна з найбільш перспективних країн з великим потенціалом зростання», – заявив В. Зеленський (URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2019/07/3/7219944>). – 2019. – 03.07).

Він зазначив, що в Україні призначено нове керівництво Служби безпеки, Прикордонної служби, Податкової та Митної служб – і їхнє «головне завдання – побороти контрабанду та корупцію, терміново припинити тиск на "білий" бізнес». «Поступово звільняються люди, яких пов'язували з рейдерством і маніпуляціями з державними реєстрами», – наголосив Президент.

На його думку, припинення контрабанди, подолання корупції та виведення економіки з тіні, може додати держбюджету України майже 10 млрд дол. США на рік. «Нам потрібні справедливі суди... Наша команда готує для цього окремий план», – підкреслив Глава української держави.

Він зазначив, що особливою темою є відновлення Донбасу, тому проекти щодо інвестування в цей регіон розглядатимуть першочергово і запропонував створити спеціальний інвестфонд для канадців українського походження, також, пообіцяв окрему команду для його підтримки.

Як інформують ЗМІ, Президент України висловив впевненість у підтримці МВФ та Світового банку. Він зустрівся з членами парламенту Канади, представниками групи дружби з Україною і подякував їм за підтримку України й санкції проти Росії, висловив сподівання на продовження активних контактів.

Після повернення в Україну Президент В. Зеленський заявив, що під час триденного візиту до Канади встиг провести два десятки важливих зустрічей і досягти певних домовленостей. Про це він повідомив у Facebook. «Три дні перебували в Канаді. Підсумки такі: 19 важливих зустрічей і відвідання кількох заходів. Дуже радий, що нам вдалося досягнути низки важливих домовленостей», – наголосив В. Зеленський (URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2019/07/5/7220132>). – 2019. – 05.07).

За його словами, вдалося домовитися про те, щоб молоді українці могли приїжджати до Канади, а молодь Канади – до України за спрощеною процедурою на навчання й роботу на термін до 1 року. «Друге: Канада висловила бажання долучити Україну до програми Trusted Travellers, тобто українцям тепер буде легше потрапити до країни “кленового листка” – це впевнений крок до майбутнього безвізу з Канадою», – зазначив В. Зеленський.

Він повідомив, що вдалося домовитись про розширення Угоди про вільну торгівлю на сферу послуг та інвестицій і про можливість постачання оборонної зброї та новітньої військової техніки з Канади. «Наприкінці візиту вдалося трішечки побути людиною», – підсумував В. Зеленський.

В свою чергу посол України в Канаді А. Шевченко також зазначив, що вдалося досягти низки конкретних домовленостей. «У дипломатів прийнято оцінювати кожен візит по “цеглинках”, які делегація везе назад додому. “Цеглинками” ми називаємо конкретні домовленості. Першою з них є те, що Канада запропонувала Україні долучитися до програми Trusted Travellers. Простими словами це означає спрощену дозвільну процедуру для українців, які хочуть приїхати до Канади», – заявив А. Шевченко (URL:

<https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2733975-posol-pidbiv-pidsumki-vizitu-zelenskogo-do-kanadi.html>). – 2019. – 04.07).

За його словами, між Канадою та Україною також досягнуто принципової домовленості про розширення дії Угоди про вільну торгівлю. «По-друге, ми розширяємо Угоду про вільну торгівлю на сферу послуг та інвестицій. Незабаром розпочнуться технічні переговори з цього приводу», – повідомив дипломат.

Він також наголосив на важливості встановлення персонального контакту між керівництвом обох держав. «По-третє, дуже цінним є людський контакт між владою України та Канади на цьому перехідному етапі, адже Канада – наш ключовий комунікатор із Заходом», – наголосив він.

Голова НБУ Я. Смолій, також вважає візит української делегації до Канади успішним. Він повідомив, що під час свого візиту до Канади він був на зустрічах Президента України В. Зеленського з першим заступником директора-розпорядника МВФ і представниками Світового банку, зустрівся з діаспорою в Торонто, з головою Нацбанку Канади та представниками експортно-кредитного агентства цієї країни (URL: <https://www.depo.ua/ukr/money/smoliy-pidbiv-pidsumki-vizitu-do-kanadi-20190708990714>). – 2019. – 08.07).

За словами Я. Смолія, під час візиту в Канаду він переймав досвід роботи фінансових установ цієї країни. «З агентством підтримки експорту ми домовилися про обмін досвідом. Ця установа зацікавлена у співпраці з Україною для виведення канадських компаній на наш ринок. А нам цікава організація продуктів, які забезпечують підтримку національного виробника в експорті», – вважає Голова НБУ.

При цьому він зазначив, що канадські фінансові установи охоче йшли на співпрацю.

В експертному середовищі досить обережно коментують перші візити Президента України до західних країн, зокрема і до Канади. На їх думку, це лише перші кроки Глави держави, але вони обнадійливі. Як зазначив експерт Фонду «Майдан закордонних справ» О. Хара, безумовно, це позитивний візит, оскільки Канада є дружньою до України. «Вона є країною “Великої сімки”, країною, яка надає нам допомогу. За даними канадської сторони, з 2014 р. Україні було надано і фінансову допомогу, і допомогу в оборонній сфері на 785 млн дол. Традиційно ми кажемо, що у нас з Канадою є перспективи, зокрема в економічній сфері, оскільки у нас діє зона вільної торгівлі», – наголосив О. Хара (<http://www.nrcu.gov.ua/news.html?newsID=88660>). – 2019. – 03.07).

Він також зауважив, що «у Канаді проживає понад 1 млн 300 тис. канадців українського походження, і це є тлом для продуктивного співробітництва. Але потрібно долати відстань та бути відкритими до Канади».

О. Хара вважає, що співпраця з Канадою підтримує наш міжнародний імідж. Влада цієї країни прихильна до нас. Тож зі свого боку маємо робити усе можливе для розвитку партнерства.

За його словами, Канада завжди відстоювала позиції України у міжнародних організаціях. «На сьогодні, у нас задекларовані відносини особливого партнерства. Варто підтримувати їх і розвивати далі у кількох пріоритетних напрямках. Насамперед це – політичний вектор. Тут уже маємо великі досягнення. Канада з 2014 р. підтримує українську територіальну цілісність і суверенітет. Відіграє у цьому сенсі важливу роль на міжнародній арені» – зазначив експерт (URL: https://gazeta.ua/articles/life/_kanada-mozhe-posiliti-antirosijski-sankciyi-ta-prodavati-ime-zbroyu-ukrayini/912991). – 2019. – 03.07).

За його словами, нам потрібно розвивати торговельну й економічну співпрацю із Оттавою. Два роки між Україною і Канадою діє угода про зону вільної торгівлі. Після візиту Президента України домовилися її розширити. Зокрема, включити туди ще сферу послуг. Це насамперед важливий момент для ІТ-галузі. Полегшить їхню співпрацю з канадськими фірмами та підприємствами. «Ця країна є одним зі світових лідерів технологій та передового програмування. Тож варто акцентувати нашу увагу саме на співпраці у цій сфері. З іншого боку, дуже важливо зрозуміти, що підписані декларації та договори – це добре, але цього недостатньо. Треба покращувати ситуацію і в самій Україні. Робити її більш сприятливою для іноземних партнерів та інвесторів. Зменшувати корупцію, покращувати роботу судової системи. Тоді зможемо розвивати партнерські стосунки не тільки з Канадою, залучати економічних інвесторів з усього світу», – наголосив О. Хара.

Він особливо звертає увагу на співробітництво у військовій галузі, адже Україна знаходиться у стані війни з дуже небезпечним противником. «І раніше Канада надавала нам військову допомогу. Ми купували там снайперські гвинтівки. Тепер зможемо закуповувати важку техніку та озброєння. На жаль, український оборонний комплекс не може повністю покрити потреби Збройних сил», – підкреслив експерт.

За його словами, Росія тривалий час витрачала великі гроші на модернізацію своєї військової потуги, розробку нових видів озброєння. Тепер формують величезну військову базу на анексованому півострові Крим. Накопичують велику кількість техніки на спільному кордоні з Україною. У цих складних умовах співпраця з такою країною як Канада у військовій сфері є великим плюсом для України. «Йдеться не тільки про купівлю, а й про спільне виробництво і отримання доступу до передових технологій. Канада є одним з головних військових партнерів США. Вони мають спільні військові операції і навчання. Тож технічні характеристики зброї не є основним фактором. Нам важливо досягти того рівня, коли самі зможемо забезпечувати потреби своїх Збройних сил. Канадські технології та досвід можуть нам у цьому допомогти», – зазначив О. Хара.

Він також вважає, що Канада важливий партнер і в сфері демократичних перетворень, адже керівництво цієї країни відстоює демократичні принципи і права людини не тільки на словах, а й справами.

Експерт звернув увагу на важливість зустрічі В. Зеленського з місцевою українською діаспорою. Як відомо, на виборах у більшості своїй, вона голосувала проти нього. «Добре, що В. Зеленський не побоявся вийти до цих людей і переконувати їх, що гідний представляти Україну. Загалом візит можна охарактеризувати позитивно. Він був незвичайним. Зазвичай українські президенти у перший рік відвідували спочатку США, а потім вже Канаду. Добре, що В. Зеленський цього разу зробив останню пріоритетом. Адже у Вашингтоні зараз сидить Д. Трамп і Україна для нього є другорядним питанням», – підкреслив експерт.

При цьому, він наголосив на важливості дотримання домовленостей. Адже дуже важливо після повернення в Україну робити все, щоб партнерські взаємини з Канадою розквітали, а ми змогли реалізовувати всі надані можливості.

Експерт вважає, щоб посилювати дружні відносини з Канадою, потрібно активніше проводити демократичні перетворення в Україні. Проводити реальні зміни в економіці, створювати умови, коли канадському бізнесу буде зручно і вигідно працювати в Україні та інвестувати у нашу державу. Робити все можливе для мінімізації корупційних ризиків. Формувати дієву судову систему.

Натомість, політолог-міжнародник О. Волошин, аналізуючи візит В. Зеленського до Канади, висловив менше оптимізму щодо важливості результатів домовленостей.

За його словами, Канада – це дійсно велика світова економіка, але її вага в політичній системі не настільки велика. «Візит до Канади – нешкідливий, тому що абсолютно зрозуміло, для України, яка стоїть на тому курсі, який було прокладено за П. Порошенка і багато в чому продовжується за В. Зеленського. Найбільш зручна країна, тому що вона налаштована жорстко антиросійськи, діаспора, але давайте будемо відверті, Канада – це велика світова економіка, а її в цілому вага у світовій політичній системі не настільки велика, щоб її дії могли б істотно вплинути на нашу країну», – зазначив О. Волошин (URL: <https://ua.112.ua/polityka/ekspert-pro-vizyt-zelenskoho-do-kanady-tse-velyka-svitova-ekonomika-a-ii-vaha-v-politychnii-systemi-ne-nastilky-velyka-498404.html>). – 2019. – 03.07).

При цьому він засумнівався, що в команді В. Зеленського знають, яку Україну вони хочуть будувати. «Давайте подивимося, жартує він чи ні, він же сам вже каже, що “я не жартую”, насправді, на жаль, це не тому, що яка у нього була професія нещодавно, на жаль, так часто, його команда спочатку заявляє або один із членів команди заявляє... Іноді ті ж самі люди потім переказують свої слова. Скажімо так, людина може дійсно коригувати свою точку зору, якщо серйозним чином змінилися обставини, але це якийсь час має пройти, ну, не з різницею в один день. А це говорить про те, що там

взагалі повний розкид і хитання в команді В. Зеленського, вони, по-моєму, самі не знають, яку Україну вони хочуть будувати, ось це, по-моєму, найбільша проблема», – наголосив експерт.

Політолог-міжнародник Ю. Осмоловська вважає, що поїздка В. Зеленського до Канади не принесла Україні якихось важливих результатів. Більш показово було б, якби канадські інвестори задекларували наміри вкладати в Україну. Зокрема, вона наголосила, що якщо йдеться про домовленість щодо постачання бронетехніки, варто підрахувати її вартість. Адже, коли ці машини перетнуть океан, ціна стане набагато вищою, ніж в українських аналогів. «Диявол якраз криється в деталях. Якщо говоримо про угоду щодо зони вільної торгівлі, вона була виписана дещо асиметрично, багато експертів говорять, що ще й не на користь інтересів України. Не в останню чергу через те, що деякі позиції наших конкурентних переваг тотожні, тож ми мало що можемо запропонувати Канаді», – вважає експерт (URL:

https://zik.ua/news/2019/07/03/doroge_ozbroiennya_i_vidsutnist_investoriv_eksper_t_krytykuie_vizyt_1600687). – 2019. 03.07).

Разом з тим, вона зазначила, що від зустрічі не очікувала серйозних революційних проривів. Візит це тільки підтвердив. «Справді, можна говорити про конкретні досягнення – спрощення візового режиму, Україна увійшла в розширений список країн, куди Канада може постачати зброю. Однак для мене було б більш показовим, якби були заявлені наміри канадських інвесторів інвестувати в Україну, у тому числі, в рамках концепції Зеленського про відбудову Донбасу», – наголосила Ю. Осмоловська.

Експертка сумнівається щодо домовленості інвестування у відбудову Донбасу. Адже невідомо коли там закінчиться війна і що буде з цим регіоном, який його статус. «Як можна зараз збирати кошти інвесторів на відбудову, якщо не розуміємо, коли ця війна закінчиться і куди мігруватиме лінія фронту?», – зауважила Ю. Осмоловська.

Водночас, дипломат В. Фліпчук зазначав, що на цю поїздку не слід покладати якісь надзвичайні сподівання. Це лише перші кроки Президента України. Конкретні домовленості можливі в перспективі, тому не варто критикувати цей візит. «Основна причина поїздки В. Зеленського до Канади пов'язана з проведенням у Торонто чергової конференції. Фактично, мав відбутися обмін думками, з можливістю зафіксувати позиції. Але якихось конкретних досягнень та домовленостей у Канаді не буде, як і можливих розбіжностей у діалозі з діаспорою», – наголошував експерт ще напередодні візиту (https://zik.ua/news/2019/07/02/ne_varto_maty_nadochikuvan_vid_poizdk_u_zelenskogo_do_kanady_dyplomat_1600149). – 2019. – 02.07).

За його словами, ця зустріч нічим не відрізняється від попередніх, які відбулися раніше. Адже там обговорення зводилось до питання ситуації в Україні і прогресу у здійсненні реформ. «Так, це важливо, що подібні заходи відбуваються і Президент країни бере у них участь. Але це є формат для того,

щоб взагалі зафіксувати позиції і визначити, які пріоритети є в українській владі», – вважає експерт.

Що ж до зустрічі В. Зеленського з діаспорою, то дипломат наголосив на тому, що вона підтримує будь-який вибір українців. «Діаспора, особливо у Канаді, є патріотичною та сконцентрованою насамперед на підтримку України. Тому я думаю, що попри ті чи інші передвиборчі симпатії, там зараз немає жодного сумніву у тому, що Зеленський є главою Української держави. А отже має користуватися підтримкою з боку української діаспори», – зазначив В. Філіпчук.

В цілому ж експерти схвально ставляться до перших зовнішньополітичних кроків В. Зеленського, але обережні в прогнозах. Адже відбувається виборча кампанія до Верховної Ради України і команда В. Зеленського не оприлюднює усі наміри як у внутрішній політиці, так і в зовнішній. Отже, спостерігачі вважають, що можливі сюрпризи.

Н. Тарасенко, мол. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Саміт Україна-ЄС: рішення та підсумки в оцінках експертів

8 липня 2019 р. у Києві відбувся 21-ий саміт Україна-ЄС. На саміті українську делегацію очолював Президент В. Зеленський, делегацію ЄС – президент Європейської Ради Д. Туск та голова Європейської Комісії Ж.-К. Юнкер. На саміт Україна-ЄС також прибули єврокомісар з політики сусідства та розширення Й. Ган і очільниця європейської дипломатії Ф. Могеріні.

Саміти є щорічними заходами найвищого рівня, на яких Україна і ЄС спільно підсумовують співпрацю за рік, що минув, визначають пріоритети на найближчий рік та більш далеке майбутнє, обговорюють розвиток ситуації в Україні та ЄС і узгоджують позиції щодо актуальних міжнародних питань. Особливістю 21-ого саміту стало те, що він ознаменував завершення п'ятирічного періоду у відносинах Україна-ЄС, адже і нинішня команда на чолі Євросоюзу, і команда українського экс-президента П. Порошенка прийшли до влади фактично синхронно і так само, майже одночасно, вони відходять від справ. Зважаючи на те, що новий Президент України В. Зеленський ще не сформував зовнішньополітичну команду і головні заходи міжнародної політики України досі готують люди, призначені ще П. Порошенком, цьогорічний саміт Україна-ЄС не стільки відкрив нову сторінку у наших відносинах з ЄС, як підбив підсумки п'ятирічної каденції П. Порошенка.

Довгий час дата проведення саміту в Україні була під питанням. За словами головного консультанта відділу зовнішньоекономічної політики Національного інституту стратегічних досліджень І. Уса, ще наприкінці травня, під час наради у першого заступника прем'єр-міністра, багато

присутніх висловлювались про те, що цього саміту не буде, або що він відбудеться із затримкою. «Всі були впевнені на 90 %, що дата буде змінена і саміт перенесеться на осінь. Але, на щастя, під час візиту В. Зеленського до Брюсселя було домовлено, що саміт відбудеться без змін» (URL: <https://www.niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ekspert-nisd-samit-vidbuvaetsya-bez-zmin-dati-oskilki-es-prodovzhue-v-nas>).

«Україна підписала Угоду про асоціацію з ЄС і основне завдання саміту – нагадувати, що її треба виконувати», – наголосив І. Ус. Тому той факт, що саміт таки відбувся, на його думку, є «сигналом від ЄС, що все одно вони зберігають віру в нас».

Для європейських чиновників, які прибули до Києва, це був останній саміт з Україною. Дехто ставив під сумнів доцільність проведення саміту зараз саме через це. Утім, за інформацією DW, нинішні керівники Євросоюзу мали «сильне бажання провести цей важливий захід саме під час їхньої каденції».

«Дехто говорить: це ж стара Єврокомісія, навіщо ми з ними зустрічаємося? – зазначив у розмові з DW представник України при ЄС М. Точицький. – Але справа в тому, що кожен єврокомісар пише своєму наступнику листа-рекомендацію». Тому, за його словами, для України важливо, аби і Д. Туск, і Ж.-К. Юнкер, і Ф. Могеріні, і Й. Ган рекомендували своїм наступникам, у якій площині працювати з Україною.

«Не забувайте, що Євросоюз – це інституції», – нагадує український дипломат. Іншими словами, хоча саме ці чотири політики визначають політику щодо Києва, не менш важливою є і брюссельська бюрократія, яка не зміниться після приходу нових керівників (URL: <https://www.dw.com/uk/samit-ukrayina-es-perший-dlya-zelenського-останній-dlya-tuska-i-yunkera/a-49492822>).

Радник міністра закордонних справ України Т. Качка, вважає дуже важливим той факт, що саміт Україна-ЄС відбувся перед українськими парламентськими виборами, а також, перед формуванням європейських інституцій.

«Певні високі політичні цілі декларуються під час саміту і потім реалізуються або деталізуються під час Ради асоціації. Цього року це буде ще більш важливо, тому що ми маємо саміт до наших парламентських виборів і ще до формування нових європейських інституцій, а Рада асоціації в грудні – це вже буде власне такий місток між політичними циклами і в Україні і в ЄС», – наголосив Т. Качка. Він також додав, що певну динаміку чи результати у домовленостях, досягнутих під час саміту, можна буде побачити вже у грудні (URL: <https://hromadske.ua/posts/ekspert-pro-samit-ukrayina-yes-vazhlivo-sho-ce-vidbulos-do-viboriv-u-radu-i-do-formuvannya-yevropejskih-institucij>).

За результатами саміту Україна-ЄС, його учасники схвалили спільну заяву. Вона відбиває ті питання, у яких Брюссель та Київ дійшли спільного, узгодженого бачення. Сторони наголосили на відданості ідеї посилення

політичної асоціації та економічної інтеграції України з ЄС, зокрема, підтвердили намір, повною мірою використати потенціал Угоди про асоціацію (УА) та підкреслили важливість продовження виконання Україною своїх зобов'язань.

У спільній заяві підтверджена важливість підтримати макроекономічну стабільність в Україні, зберегти незалежність Нацбанку та стабільність фінансового сектора, виконати програму МВФ та усі заходи у рамках Програми макрофінансової допомоги ЄС. При цьому ЄС готовий виділити 500 млн євро макрофінансової допомоги, щойно Україна виконає узгоджені раніше умови.

Україна та ЄС привітали схвалення Радою оновленого «енергетичного» додатка до Угоди про асоціацію та домовилися про необхідність завершення реформи ринку газу та електроенергії, підтвердили роль України як стратегічного транзитера газу до ЄС, а також, готовність до тристоронніх переговорів щодо транзиту газу до ЄС після 2019 р.

Згадані очікування щодо подальшого посилення економічної інтеграції та регуляторного зближення у сферах цифрової економіки, сприяння торгівлі, митного співробітництва та юстиції і внутрішніх справ.

Є згадка і про так званій «промисловий безвіз». ЄС привітав та визнав досягнутий Україною прогрес у наближенні свого законодавства у сфері технічного регулювання, стандартів та оцінки відповідності. Але перед тим, як Україна і ЄС розпочнуть переговори щодо Угоди про оцінку відповідності та прийнятність промислової продукції (АСАА) (тобто тієї, яку знають за назвою «промисловий безвіз»), законодавство, необхідне для початку переговорів про АСАА, має бути ухвалене, набрати чинності та ефективно впроваджуватися. І лише тоді ці перемовини стануть можливими (URL: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2019/07/10/7098307>).

Підсумкова заява містить запевнення у підтримці з боку ЄС зусиль України на шляху реформ, зокрема вітається прогрес у питанні запуску роботи Вищого антикорупційного суду. Серед іншого у підсумковій заяві сторони закликають Росію визнати свою відповідальність за збиття літака «Малайзійських авіаліній» рейсу МН17 та співпрацювати зі слідством, а також звільнити ув'язнених українських моряків, захоплених поблизу Керченської протоки (URL: <https://www.dw.com/uk/саміт-україна-єс-у-києві-підтримка-реформ-і-заклики-до-росії/a-49515760>).

В одному з пунктів спільної заяви, ЄС засудив практику спрощеної видачі російських паспортів українським громадянам на непідконтрольних територіях і заявив, що «ЄС і його міжнародні партнери можуть вдатися до кроку щодо невизнання російських паспортів, видача яких суперечить Мінським угодам» (URL: <https://www.dw.com/uk/саміт-україна-єс-передвиборчі-чвари-на-євроінтеграційному-тлі/a-49517311>).

Під час саміту між українським урядом та Європейською Комісією було підписано п'ять фінансових угод. Вони передбачають фінансування з боку ЄС другої фази проекту U-LEAD, заходу «Антикорупційна ініціатива –

друга фаза», програм «Підтримка громадянського суспільства та культури», «Підтримка ЄС для Сходу України» і «Програма технічної співпраці 2019 року». Загальна сума фінансування за п'ятьма угодами становить 127 млн євро.

Так, угода про фінансування заходу «U-LEAD з Європою: Програма для України з розширення прав і можливостей на місцевому рівні, підзвітності й розвитку – друга фаза» передбачає залучення допомоги ЄС загальним обсягом 40 млн євро на фінансування заходів із реалізації реформи децентралізації та підтримки об'єднаних громад.

Загальний бюджет другої фази «Антикорупційної ініціативи» становить 22,9 млн євро. Проект спрямований, зокрема, на посилення незалежності, ефективності та стійкості антикорупційних установ, на посилення боротьби з корупцією на національному й місцевому рівнях.

Угода з підтримки громадянського суспільства та культури передбачає залучення фінансування ЄС в розмірі 10 млн євро для підвищення можливостей організацій громадянського суспільства та установ культури.

Також уряд України і Європейська комісія уклали додаткову угоду про внесення змін до угоди про фінансування заходу «Підтримка ЄС для Сходу України». Метою документа є збільшення на 10 млн євро обсягу фінансування ЄС для розширення діяльності за угодою на регіони, що межують з Азовським морем, зокрема на частину Запорізької області. Таким чином, обсяг допомоги ЄС для фінансування всіх заходів у рамках угоди становитиме 60 млн євро (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-ukraine-eu-samit-uhody/30043644.html>).

«Програма технічної співпраці 2019 року» спрямована на підтримку України в реалізації ключових реформ та імплементації положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Йдеться про частину, що стосується зони вільної торгівлі у сферах сільського господарства, навколишнього середовища, енергетики, державних закупівель, ділового та інвестиційного клімату, торгівлі, сфері трудових відносин. Загальний внесок ЄС у рамках документа становить 44 млн євро (URL: https://24tv.ua/na_samiti_ukrayina__yes_pidpisani_5_dokumentiv_pro_spivpratsy_u_pro_shho_voni_n1176617).

На прес-конференції, за підсумками саміту, Президент В. Зеленський подякував ЄС за дотримання санкційної політики щодо Росії і наголосив, що санкції – «це останній цивілізований інструмент для досягнення миру». «Коли деякі європейські партнери кажуть, що вони втрачають гроші через санкції, наша відповідь на це проста: ми втратили територію і щодня втрачаємо наших людей», – заявив В. Зеленський.

Глава держави висловив припущення, що вже незабаром Україна може стати «невід'ємною частиною Європи». «Починаючи з 1997 р., це вже 21-й саміт в цілому, але перший для мене особисто. (...) Я і моя команда налаштовані діяти швидко і дуже ефективно. Можливо, 22-й саміт нам і не

знадобиться, тому що Україна вже буде невід'ємною частиною Європи», – сказав В. Зеленський.

Президент України також запропонував європейським партнерам провести спільну оцінку виконання угоди про асоціацію між Україною та ЄС, «щоб вийти на новий рівень – рівень, який відповідатиме інтересам українського та європейського бізнесу і наших споживачів». На думку В. Зеленського, угода має бути гнучким інструментом, який відповідає сучасним потребам двосторонніх відносин.

Виступаючи перед журналістами, Президент України пообіцяв, що його команда приступить до найскладніших і найважливіших реформ у рамках євроінтеграції, зокрема антикорупційної. «Бо я знаю, що наші європейські партнери вже втомилися виділяти гроші на боротьбу з корупцією в Україні», – зауважив В. Зеленський і оголосив, що Вищий антикорупційний суд розпочне розгляд справ вже 5 вересня.

У контексті зусиль щодо врегулювання ситуації на Донбасі В. Зеленський на прес-конференції заявив, що Україна готова в односторонньому порядку розпочати відновлення мосту в районі Станиці Луганської в Луганській області. Утім, це відбудеться за умови, якщо протягом тижня з боку підконтрольних сепаратистами територій не розпочнеться демонтаж фортифікаційних споруд, наголосив В. Зеленський.

Президент Європейської Ради Д. Туск на прес-конференції заявив, що мінські угоди зараз мають виконувати всі сторони, особливо Росія. «ЄС готовий і надалі підтримувати Мінські угоди. (...) Абсолютно чітко зрозуміло, що Мінські угоди зараз, потребують як ніколи повного виконання всіма сторонами, Росія несе особливу відповідальність у зв'язку з цим», – сказав Д. Туск.

Крім того, Європейський Союз готовий розглянути можливість невизнання російських паспортів, які було видано жителям непідконтрольних Києву територій Донбасу, заявив президент Європейської Ради. «Це суперечить Мінським угодам, і ми готові розглянути подальші варіанти, зокрема невизнання таких російських паспортів», – сказав Д. Туск.

Д. Туск під час свого виступу ще раз нагадав, що ЄС ніколи не визнає незаконну анексію Криму Росією. Він також закликав російську владу звільнити 24 заарештованих українських моряків і всіх українських політичних в'язнів, які перебувають у тюрмах Росії.

У Маріїнському палаці Д. Туск виступав англійською мовою, а от після переговорів з Прем'єр-міністром України В. Гройсманом він звернувся до журналістів українською. Він запевнив, що протягом перебування на посаді президента Європейської Ради «робив усе можливе, аби прискорити процес інтеграції України з рештою Європи». «Але не все вдалося, не завжди я був таким ефективним, як хотів. Вибачте, друзі», – сказав Д. Туск. За його словами, дехто в Брюсселі дивився на нього «як на проукраїнського маніяка», про це йому не раз говорили в очі. «Але я цим пишаюся», – щиро сказав Д. Туск і пообіцяв, що «де б він не був, завжди залишатиметься вірним

другом України» (URL: <https://www.dw.com/uk/саміт-україна-єс-передвиборчі-чвари-на-євроінтеграційному-тлі/a-49517311>).

Про атмосферу самміту свідчать дописи лідерів ЄС та оглядачів у соціальних мережах. «Мужність та рішучість українців викликають повагу та шану. Під час Революції гідності, на Майдані та у побудові сучасної демократичної держави, в українців є причини для радості. Україна завжди може розраховувати на мене!» – написав під час події у своєму твітері голова Європейської ради Д. Туск (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30043652.html>).

Речниця Єврокомісії Н. Бертод процитувала президента Європейської комісії Ж. -К. Юнкера. «Перший саміт для В. Зеленського, і останній для мене. Це честь бути тут від початку відносин ЄС-України, і я можу точно сказати, що ми досягли більше за останні п'ять років, ніж за попередні 20. Цим завдячуємо народові України. ЄС завжди буде вас підтримувати».

П. Вагнер, голова Групи підтримки України в Європейській комісії у своєму твітері повідомив, що працював у «вражаючому» середовищі під час саміту.

Загалом цей саміт був «можливістю для В. Зеленського продемонструвати свою більш серйозну сторону», – сказав дослідник «Атлантичної ради» П. Дікінсон виданню Euronews напередодні події. «Є питання про його можливість як державного діяча. Але саміт... є шансом для нього, щоб показати, що він може діяти на цьому рівні», – зауважив П. Дікінсон.

Керівник Європейського та центральноазійського підрозділу в правозахисній організації Human Rights Watch Х'ю Вільямсон переконаний, що цей саміт був можливістю для ЄС порушити правильні питання з Президентом України.

Утім, проведення саміту не обійшлося без неоднозначного інциденту. На один із ключових заходів у євроінтеграційній політиці, України не була допущена профільний віцепрем'єр з питань європейської інтеграції України І. Климпуш-Цинцадзе. Відповідальність за це вона поклала на Прем'єр-міністра України В. Гройсмана, який нібито сприяв її виключенню зі списків учасників саміту. «У мене є всі підстави вважати, що Прем'єр-міністром України проведені якісь неофіційні консультації, комунікації, щоб виключити мене з цих списків», – заявила віцепрем'єрка у викладеному в соціальній мережі Facebook відеозаписі. Вона повідомила, що вважає такі дії саботажем і неготовністю Прем'єра працювати з ЄС і також зазначила, що українські політики мають цивілізовано забезпечувати передачу влади.

У відповідь прес-секретар Прем'єр-міністра В. Гройсмана В. Рябчук заперечив вплив Прем'єра на формування списків акредитованих на саміт Україна-ЄС. «Дуже дивно, що профільний урядовець не знає, що склад делегації на саміт Україна-ЄС формує Президент, а не Прем'єр-міністр», – написав він у соціальній мережі Facebook. Прес-секретар також назвав слова І. Климпуш-Цинцадзе «політичною грою кандидата в народні депутати від

партії П. Порошенка з сумнівною метою набрати додаткових балів» ([URL: https://hromadske.ua/posts/grojsman-zvinuvativ-poroshenka-u-kurjozi-z-nedopuskom-vicepremyerki-klimpush-cincadze-na-samit-ukrayina-yes](https://hromadske.ua/posts/grojsman-zvinuvativ-poroshenka-u-kurjozi-z-nedopuskom-vicepremyerki-klimpush-cincadze-na-samit-ukrayina-yes)).

В. Гройсман в ефірі телеканалу ICTV звинуватив колишнього Президента П. Порошенка «у хитрих політичних інтригах проти себе» і у бажанні створити політичний скандал через недопущення віцепрем'єр-міністра з європейської та євроатлантичної інтеграції на самміт Україна-ЄС. Прем'єр-міністр відзначив, що він міг би втрутитися в ситуацію і посприяти її вирішенню, якби І. Климпуш-Цинцадзе звернулася до нього, але вона «свідомо не звернулася до нього і влаштувала скандал».

Звісно ж, така «сварка» між головними відповідальними за підготовку домовленостей саміту не залишилася не поміченою і обернулася певними репутаційними збитками для України. Політолог, керівник політико-правових програм Українського центру суспільного розвитку І. Рейтерович зазначає, що у цього інциденту є дві причини. «З одного боку, дійсно, там є технічні моменти, пов'язані з трансфером влади, і певний брак координації помітний. І я цілком припускаю, що якісь технічні неузгодженості могли проявитися. З іншого боку, я впевнений, що й факт виборів, що наближаються, теж зіграв свою роль: а відтак, коли приймалося рішення по участі Климпуш-Цинцадзе, то політичні міркування виступили на перший план. В результаті, вийшло не надто добре для України. Все це яскраво продемонструвало європейцям все те, що у нас відбувається після інавгурації нового Президента, і головне – відсутність єдиного центру прийняття рішень. Утім, я б не назвав це провалом, надто великих репутаційних втрат, через це, Україна не понесла, але безумовно, на це звернули увагу».

Експерти відзначили, в цілому, позитивні результати саміту. Експерт Центру «Стратегія XXI» В. Мартинюк розділяє результати саміту на два блоки – політичний і економічний. Щодо першого, він звертає увагу на те, що слова про перспективу членства України в ЄС прозвучали тільки з вуст Президента України. Жоден з керівників ЄС навіть натяку на це не зробив. Тим часом, йшлося про протидію російській агресії, що ЄС залишається прихильним продовження санкцій. Хоча, зважаючи, що ці керівники незабаром підуть зі своїх посад, на незмінність санкційної політики можна сподіватися до наступного червня–липня, уже як санкції потрібно буде в черговий раз продовжувати. Коли будуть нові керівники ключових європейських інституцій, тоді вже можна буде судити про їх позиції, як вони будуть ставити це питання на Європейській раді ([URL: http://neweurope.org.ua/media-post/samit-ukrayina-yes-yak-projshla-21-sha-zustrich-lideriv/](http://neweurope.org.ua/media-post/samit-ukrayina-yes-yak-projshla-21-sha-zustrich-lideriv/)).

З позитиву – ЄС приділяє увагу не тільки політичним заявам, а й продовженню санкцій, підтримці українських регіонів, які постраждали від російської агресії. Це й українське Приазов'я, і частини Донецької та Луганської областей. Більш того, Приазов'я тут в більш широкому сенсі, оскільки від блокування Росією Азовського моря страждають порти, і

відповідно, економічна діяльність уздовж Азовського узбережжя. А Луганська і Донецька області – це відновлення, гуманітарні питання, протимінна діяльність, враховуючи тисячі загиблих від залишків мін. Власне, сам візит Д. Туска в Станицю Луганську у переддень саміту показав, що ЄС приділяє цьому значну увагу.

П'ять фінансових угод, які підписали на саміті – це економічний блок результатів саміту – всі вони стосуються Угоди про асоціацію. Тут В. Мартинюк виділяє аграрний сектор та енергетику. Він відзначає, що зважаючи на поступове набирання обертів Угодою про зону вільної торгівлі, яка відкриває європейські ринки для українських товарів, ЄС хоче бути захищеним від неякісної або несертифікованої продукції з України. А оскільки ЄС, як ми бачимо, потребує такої продукції, він вимагає впровадження європейських стандартів в Україні. Саме на це спрямовується один з пакетів допомоги, що абсолютно очевидно. Що стосується енергетики, була задекларована допомога на 100 млн євро, з них 80 млн від ЄС і 20 млн від Німеччини. Хоча ці пакети потрібно ще розробити, оскільки частина з них піде на фінансування Фонду енергоефективності, а частина – на проведення різних структурних реформ, які сприятимуть енергоефективності.

Щодо другого траншу макрофінансової допомоги на 500 млн євро практично нічого не змінилося. Чотири умови для його отримання чітко задекларовані. Їх виконання, а тут і протидія відмиванню грошей, і реформування митної та податкової служб, принесе позитив у першу чергу Україні і українцям.

Стратегічний радник і експерт Міжнародного Фонду «Відродження» Т. Качка серед позитивів саміту відзначає досить монолітну і цілісну позицію щодо захисту територіальної цілісності України, по Криму і Донбасу, відновленню Донбасу і незаконній паспортизації. Що стосується євроінтеграційного напрямку, тут експерт звертає увагу на те, що, по-перше, багато з обох сторін говорилося про оновлення «Додатку 27» до Угоди про асоціацію. Йдеться про визнання ЄС процесів, які відбуваються в сфері української енергетики і дають підстави говорити про повноцінну інтеграцію енергетичних ринків України з ЄС. За п'ять років у цій сфері багато зроблено: Україна фізично експортує/імпортує газ і електроенергію, будує інтерконнектори, активізує приєднання електромереж, збільшує кількість контрактів із західними компаніями, запустила ринки електроенергії та газу на європейський манер. Т. Качка вважає, що це дає Україні додаткові переваги в енергетичній безпеці, як у відносинах з РФ, так і в енергетичній політиці всередині ЄС, наприклад, додатковий вплив по «Північному потоку» (URL: <http://neweurope.org.ua/media-post/samit-ukrayina-yes-yak-projshla-21-sha-zustrich-lideriv>).

Серед позитивних підсумків саміту, за словами експерта, також те, що вперше у спільній заяві згадано підписання Угоди про взаємне визнання вимог з технічного регулювання – так звану Угоду АСАА. Вона дуже

важлива для експорту української промислової продукції. Але, як наголошує Т. Качка, в заключному комюніке, фраза звучить таким чином, що перш ніж говорити про підписання такої Угоди, Україна повинна виконати свої зобов'язання щодо цієї сфери, у яких за п'ять років після підписання Угоди про асоціацію особливого прогресу не досягнуто. Тому, вважає експерт, тут переважно ЄС іде нам назустріч. В Україні є шанс підготувати певні проривні речі до засідання Ради асоціації у грудні, коли буде новий український прем'єр і нова Єврокомісія.

Старший аналітик Центру «Нова Європа» Л. Літра вважає важливим вже те, що 21-й саміт Україна-ЄС відбувся саме зараз. Для В. Зеленського це була не просто можливість зміцнитися і краще зрозуміти порядок денний Україна-ЄС. Для нього важливо було провести цей саміт перед парламентськими виборами в Україні, аби показати, що з цим завданням він справляється не гірше за свого попередника. І він, в принципі, виконав це завдання, вважає аналітик ([URL: http://neweurope.org.ua/media-post/samit-ukrayina-yes-yak-projshla-21-sha-zustrich-lideriv](http://neweurope.org.ua/media-post/samit-ukrayina-yes-yak-projshla-21-sha-zustrich-lideriv)).

У контексті того, що нинішні керівники європейських інституцій невдовзі складуть свої повноваження, Л. Літра відзначив, що Президенту України доведеться вибудовувати нові відносини вже з наступними лідерами ЄС, і це потрібно буде зробити до наступного саміту. Та говорити про те, що нові лідери ЄС будуть так само тепло і дружньо ставитися до України, як це робив, наприклад, Д. Туск, завчасно. На посаду голови Єврокомісії вже анонсована міністр оборони Німеччини У. фон дер Ляйен, а на президента Європейської ради – прем'єр Бельгії Ш. Мішель. Досі Україні надавали підтримку іноді навіть авансом, а Д. Туск підтримував Україну в будь-якому питанні. Тепер за цю підтримку треба буде боротися, прогнозує експерт.

«Ми спостерігаємо, як всередині самого ЄС вже формується нова модель відносин між країнами, які, наприклад, хочуть діалогу з Росією. І ми бачимо це по ПАРЄ. Є країни, які не хочуть вводити додаткових санкцій через незаконну паспортизацію на Донбасі, які не хочуть санкцій через агресію на Азові. Замість цього, на їхню думку, краще збільшити фінансування на підтримку регіону. Тобто, є набір аргументів, які показують, що тепер Україні буде складніше будувати відносини з ЄС. Попри це, сподіваюся, Україна зможе створити групу друзів і в Європарламенті, і в Єврокомісії, готових їй допомогти і продовжити те, що було розпочато», – відзначив Л. Літра.

Виконавчий директор ГО «Український центр європейської політики» Л. Акуленко, оцінюючи підсумки саміту, відзначила, що «сформулювала для себе один важливий індикатор, виконання якого мало б дати відповідь, чи ми рухаємось далі, чи зупинилися. Цей індикатор – чи збережеться формат Agenda setting, який започаткувала попередня команда, визначивши чотири пріоритетні сфери для поглибленої інтеграції до ринків ЄС: юстиція; свобода та безпека; митниця; енергетика та цифровий ринок. В підсумковій декларації саміту всі ці сфери зазначені. Також є окрема згадка про

продовження діалогу в рамках Угоди АСАА, так званий “промисловий безвіз”, який має інтегрувати нашу промисловість до ринку ЄС і надати більше можливостей як українським експортерам, так і європейським компаніям-імпортерам. Для мене це є позитивним сигналом», – констатувала Л. Акуленко

Водночас, вона наголошує, що «закріпити в декларації – це одне, а для того, щоб отримати ці вигоди, має бути українська команда, яка буде активно працювати у всіх секторах». Експерт вважає, що у президентської команди ще немає до кінця усвідомлення масштабу завдань, у контексті Угоди про асоціацію. «Єдине, що мене непокоїть: у президентської команди ще немає до кінця усвідомлення масштабу завдань, що потрібно дуже багато працювати всередині, що це має бути пріоритетом і для прем'єра, і для парламенту, що вже зараз потрібно розуміти, які комітети будуть ключовими для Угоди про асоціацію», – сказала вона (URL: <http://www.nrcu.gov.ua/news.html?newsID=88858>).

Політолог І. Рейтерович також відзначає, що на шляху до успішної реалізації досягнутих домовленостей багато роботи. «Попри оптимістичні заяви українського президента та учасників саміту, в нас є дуже багато невирішених питань, які потрібно в найближчий час закривати. І в цій ситуації “м'яч знаходиться на українській половині поля”. Адже нам потрібно приймати багато законопроектів, є дуже багато питань щодо траншу Міжнародного валютного фонду, а вони так чи інакше прив'язані до євроінтеграційних процесів України».

Загалом, можна констатувати, що 21-й саміт Україна-ЄС пройшов без особливих несподіванок і сюрпризів, хоча внутрішньополітичних негараздів, пов'язаних з достроковими парламентськими виборами і транзитним періодом влади, все ж, уникнути не вдалося. Головним досягненням, на думку експертів, є те, що саміт все ж відбувся, незважаючи на зміну керівників ключових європейських інституцій і попри наполягання перенести його проведення на осінь.

У підсумковій декларації саміту ЄС «визнав європейські прагнення України та привітав її європейський вибір, як це закріплено в Угоді про асоціацію». Брюссель підтвердив, що готовий надати Києву другий транш макрофінансової допомоги на 500 млн євро, але тільки після виконання ряду умов. На самміті Кабмін і Єврокомісія підписали п'ять фінансових угод, за умовами яких ЄС виділяє понад 120 млн євро на допомогу Донецькій та Луганській областям, а також Приазов'ю, на децентралізацію, антикорупційні ініціативи, виконання Угоди про асоціацію в частині зони вільної торгівлі, а також підтримку громадянського суспільства і культури. Україна, у відповідь, зобов'язалася працювати над виконанням завдань щодо подальшого реформування ключових для співробітництва з ЄС сфер економіки та громадянського суспільства.

Таким чином, своє головне завдання саміт виконав – підбив підсумки «п'ятирічки» та розставив пріоритети на подальшу роботу. Реальну ж

цінність результатів високих зустрічей України та ЄС, а також подальшу долю євроінтеграції покаже робота вже нових Верховної Ради та Кабміну.

М. Дем'яненко, наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Саміт G-20 в Осаці: головні тези та українське питання

У м. Осака (Японія) 28–29 червня 2019 р. відбувся саміт G-20. Цьогорічний форум, як і попередні, був сфокусований на найбільш важливих питаннях світової економіки, зокрема, торгівлі та проблемах навколишнього середовища. Разом з цим, лідери країн-учасниць обговорювали і політичні теми. Незважаючи на відсутність української делегації, українське питання також прозвучало.

Перш за все, відзначимо, що саміт G-20 орієнтований, в першу чергу, на обговорення фінансових і економічних питань. На цьогорічний саміт в Осаці було винесено три основні блоки питань: збереження і модернізація режиму вільної торгівлі; цифрова економіка; клімат та екологія. Водночас, політичним та безпековим темам також знайшлося місце на саміті.

Як і на попередніх зустрічах лідерів «Великої двадцятки», в Японії очікувалися палкі суперечки відносно відображення теми захисту клімату в остаточному комюніке.

В цьому контексті відзначимо, що лідери держав і урядів країн G-20 в Осаці, незважаючи на розбіжності, все ж змогли затвердити заключне комюніке та включити в нього питання про захист клімату ([URL: https://nv.ua/ukr/world/geopolitics/pidsumki-samitu-g20-pro-shcho-domovilisya-lideri-50029422.html](https://nv.ua/ukr/world/geopolitics/pidsumki-samitu-g20-pro-shcho-domovilisya-lideri-50029422.html)).

Учасники саміту, протягом багатьох годин намагалися досягти компромісу, оскільки США вимагали викреслити згадки про клімат із підсумкового комюніке. Але країнам Євросоюзу все ж вдалося наполягти на своєму. За словами канцлера Німеччини А. Меркель, зрештою США все ж погодилися з тим, що в підсумковому комюніке саміту учасники підтвердять свою прихильність захисту клімату. Документ буде прийнятий у форматі 19+1 (з особливою позицією США).

Канцлер пояснила, що заключний документ саміту, аналогічний тому, який був прийнятий на попередній зустрічі G-20 в Буенос-Айресі. Тоді всі країни, за винятком США, підкреслили, що зобов'язання в рамках Паризького договору про захист клімату «є незворотними».

Крім того, вона також повідомила, що в тексті заключного комюніке саміту в Осаці згадано й іншу спірну тему – міграцію. Там сказано, що країни G-20 будуть прагнути до тісної співпраці з ООН та іншими міжнародними організаціями в питанні міграційної політики.

Значна увага не лише учасників, але і світової спільноти була прикута, до найбільш важливих питань глобальної економіки. В цьому контексті

можемо зауважити, що більшість політиків та інвесторів у світі сходяться на думці, що торгівельна війна між США та Китаєм є негативним чинником для глобальної економіки і несе непередбачуваність та нестабільність. У зв'язку з чим очікується сповільнення темпів економічного розвитку низки країн-регіональних важковаговиків (URL: <https://gordonua.com/blogs/igor-smeshko/ukraina-dolzhna-vesti-sebya-kak-ssha-zashchishchat-svoi-interesy-i-nezavisimost-1085483.html>).

Тому, від переговорів лідерів США та Китаю залежатимуть не лише тренди сучасної міжнародної торгівлі, а й розвиток світової економіки у цілому.

За наявною інформацією, у рамках зустрічі в Японії Вашингтон і Пекін все ж таки знайшли можливість домовитись про відновлення двосторонніх торговельних перемовин.

Очільник Центру проблем РФ Націнституту стратегічних досліджень П. Бурковський, також вважає, що переговори Д. Трампа та Сі Цзіньпіна стали ключовим моментом цього саміту.

«Всі чекають їх результатів. Тому що невдалі підсумки переговорів можуть спровокувати світову рецесію, яка торкнеться всіх», – зазначив експерт. Він окремо зауважив, що на цьому тлі навіть зустріч з американського президента з В. Путіним «не є ні вирішальною, ні ключовою» (URL: <https://www.segodnya.ua/world/usa/reshat-li-tramp-s-putinym-ukrainskiy-vopros-1289790.html>).

«На тлі глобального економічного протистояння КНР і США проблеми у взаєминах Вашингтона і Москви цікавлять Штати і світ в цілому меншою мірою. Як мінімум набагато менше, ніж того б хотілося Кремлю. За великим рахунком, чи зустрінеться Трамп з Путіним, хвилює лише Росію, Сирію, Іран і Україну. Тобто країни, для яких Вашингтон створює проблеми, або як в нашому випадку, які з допомогою Вашингтона сподіваються свої проблеми вирішити», – говорить П. Бурковський.

Що стосується українського питання, то по суті воно стало однією з тем особистих зустрічей лідерів окремих країн-учасниць. Головною очікуваною подією на саміті «Великої двадцятки» в цьому контексті стала саме зустріч президентів Росії та США. В. Путін та Д. Трамп серед іншого, обговорили стан справ в Україні. Зауважимо, що це перша зустріч президентів після завершення «російського розслідування» спецпрокурора Р. Мюллера.

На полях саміту G-20 російський та американський президенти встигли провести коротку розмову і спільну, двосторонню зустріч, яка тривала близько 1,5 години.

Очільник Білого дому на початку спільної зустрічі зазначив, що сподівається на плідну і дуже хорошу розмову та подальші взаємини з Росією. Д. Трамп сказав, що планує обговорити з В. Путіним питання комерції та роззброєння (URL:

https://24tv.ua/zustrich_trampa_ta_putina_v_yaponiyi_osaka_foto_video_zustrichi_28_06_2019_n1171752).

Після короткого ознайомлення із темами зустрічі, журналістів попросили вийти за межі переговорної кімнати. Декілька разів від представників ЗМІ пролунали запитання щодо «українських кораблів», проте, жоден із лідерів під час вступного слова не прокоментував їх.

Пізніше Білий дім опублікував стенограму запитань журналістів після зустрічі двох лідерів. На ній є таке запитання: «Чи українські кораблі досі є проблемою для взаємин США і Росії?». На що американський лідер відповів: «Ми не обговорювали це, не обговорювали».

Хоча, згодом речник російського президента Д. Песков заявив, що насправді Д. Трамп піднімав на зустрічі питання полонених українських моряків. Ще президенти говорили про реалізацію Росією проекту «Північний потік-2».

Сторони погодилися, що поліпшення відносин відбувається в інтересах обох держав та інтересах світу. Вони також обговорили ситуацію в Ірані, Сирії, Венесуелі та Україні, – мовиться в офіційному повідомленні Білого дому.

Загалом, російський лідер охарактеризував зустріч доволі позитивно. «Хороша зустріч. Вона дуже ділова, прагматична, ми пройшлися по всьому переліку питань, які становлять взаємний інтерес», – зауважив господар Кремля.

У переговорах з російської сторони, окрім В. Путіна, брали участь глава МЗС С. Лавров, перший віцепрем'єр-міністр фінансів А. Силуанов, помічник президента Ю. Ушаков, прес-секретар президента Д. Песков. З американського боку – держсекретар М. Помпео, міністр фінансів С. Мнучін, виконувач обов'язків керівника апарату Білого дому М. Малвені, помічник президента з нацбезпеки Дж. Болтон, прес-секретар Білого дому С. Грішем.

У Кремлі також розповіли, про що В. Путін говорив з Д. Трампом (URL: <https://nv.ua/ukr/world/geopolitics/samit-g20-v-osaci-pro-shcho-govorili-putin-i-tramp-50029377.html>).

«Лідери говорили про міжнародні справи, зачіпалася і Сирія, стан справ в Ідлібі, говорили і про Туреччину в цьому контексті, говорили і про Китай, і досить докладно поговорили з питань роззброєння, питань стратегічної стабільності», розповів прес-секретар президента РФ Д. Песков.

За його словами, президенти «домовилися, що по лінії відповідних відомств – міністр закордонних справ РФ С. Лавров і держсекретар США М. Помпео, перший віцепрем'єр А. Силуанов і міністр фінансів США С. Мнучін продовжать обговорення вже в більш конкретному ключі».

Забігаючи наперед зазначимо, що перспективи такої взаємодії є досить «туманними». Зокрема, такий висновок можна зробити судячи з заяви заступника держсекретаря США з політичних питань Д. Гейла, який зустрівся 10 липня у Гельсінкі із заступником міністра закордонних справ РФ С. Рябковим. Співрозмовники обговорили двосторонні рішення та

регіональні проблеми Європи, Близького Сходу та Азії. Д. Гейл підкреслив, що, хоча Вашингтон прагне згладити розбіжності і розвивати співпрацю з Росією з низки міжнародних проблем, негативні дії Росії як і раніше є перешкодою для прогресу в двосторонніх відносинах (URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/undersecretary-david-hale-meeting-with-sergei-ryabkov/4994829.html>).

Хоча до зустрічі американського та російського президентів у Осаці і була прикута значна увага, в контексті українського питання, навряд чи можна було розраховувати на прорив у врегулюванні ситуації, зокрема і на Сході України. Проте, окремі експерти прогнозували просування в питанні звільнення українських моряків, яких Росія захопила в полон у Чорному морі поблизу Керченської протоки. Тим більше, після рішення Міжнародного трибуналу, який визнав, що українські моряки мають бути звільнені і повернені назад, в Україну.

Разом з цим, експерти наголошують, що питання України обговорювалося на зустрічі серед інших, які для Д. Трампа є не менш цікавими ніж ситуація з агресією Росії на Донбасі.

Так на думку експерта з питань міжнародної політики та Близького Сходу аналітичного центру «Український інститут майбутнього» І. Куси, у США і Росії дійсно достатньо приводів, щоб комплексно домовлятися (URL: <https://www.segodnya.ua/world/usa/reshat-li-tramp-s-putinym-ukrainskiy-vopros-1289790.html>).

«Це і ядерна зброя, і газ, і Україна, Сирія, санкції і тощо. Питання в тому, наскільки зараз, в даних умовах, можлива така комплексна домовленість. Д. Трамп, можливо, і хотів би її, але чи може він піти на компроміси в умовах передвиборної кампанії, що стартувала в США? Наскільки йому зараз буде вигідно чи не вигідно йти на якісь “договорняки” з В. Путіним, який непопулярний в американському суспільстві?» – зазначив експерт.

За його словами, в останні два роки США і Росія не могли домовитися, по-перше, через опір внутрішніх еліт, а по-друге, їх не влаштовували умови, які США і Росія висували один одному. Оскільки умови ці не змінилися, розраховувати на компроміс у «великій угоді» поки що не доводиться. Навряд чи, зазначає експерт, будуть серйозні зрушення і в питанні України.

«Путіну не вигідно взагалі обговорювати Україну окремим питанням. Предметне обговорення України росіянам не потрібно – почнуться питання: Донбас, Крим... Навіщо їм це? Вони будуть заходити з питаннями, які більш цікаві Трампу: Північна Корея, Іран, Сирія, нафта, газ. Україна буде згадуватися, але між іншим. Не думаю, що на цьому самміті з Україною будуть якісь прориви», – говорить І. Куса.

Голова Центру проблем РФ Націнституту стратегічних досліджень П. Бурковський також зазначає, що сторони поки не готові до поступок і вирішення назрілих проблем в комплексі.

«Постійні внутрішні заяви Путіна говорять про те, що Росія робить ставку на озброєння, що дозволить їй утримати паритет зі Сполученими Штатами. Що, на думку Кремля, змусить Вашингтон рано чи пізно сісти за стіл переговорів... Тобто, можливо, Трамп і очікує щось від Путіна, але Путін нічого не збирається давати Трампу. Тим більше в таких символічних питаннях, як Україна. Це теж пояснюється внутрішніми питаннями в Росії – там просто не зрозуміють цих поступок. У Кремлі, навпаки, вважають, що американцям потрібна Росія в Сирії та Північній Кореї, тому вони повинні йти назустріч», – говорить експерт.

На його думку В. Путін може піти на певні поступки. В першу чергу, мова йде про звільнення українських моряків. Пішовши назустріч Д. Трампу в цьому питанні, В. Путін може вбити відразу декількох зайців. По-перше, дозволити Д. Трампу зберегти обличчя перед американськими виборцями. По-друге, виконати рішення Трибуналу ООН з морського права.

«Одним з додаткових бонусів для Трампа може бути звільнення українських моряків. Трамп вимагав від Путіна звільнення моряків, тепер Путін це повинен зробити. Іншими словами, в умовах виборів в США йому важливо показати, що він домагається поступок від Росії, що його дарма звинувачують у змові з Путіним», – зазначив П. Бурковський.

У цьому контексті, можемо згадати заяву В. Путіна на пресконференції за результатами саміту G20 в Осаці. Де він заявив, що українських моряків, захоплених у Керченській протоці, можуть обміняти на росіян.

«У нас є питання щодо деяких людей, які затримані в Україні. Моряки просто виконували наказ і Росія свідомо цього, але, тим не менш, вони порушили російський закон. Потрібно спокійно в робочому режимі з цим розібратися. Триває судовий розгляд. Потрібно дочекатися, будемо потім це вирішувати. Головне, щоб це не було в рамках передвиборчої кампанії в Україні», – наголосив російський президент (URL: <https://tsn.ua/svit/putin-rozproviv-na-yakih-umovah-mozhe-zvilniti-ukrayinskih-moryakiv-1370271.html>).

Також, президент РФ зазначив, що під час зустрічі президент США Д. Трамп зробив пріоритетним питання українських моряків. «Я вже не пам'ятаю, на обіді чи під час нашої зустрічі, але, в будь-якому разі, президент США зробив цю тему однією з пріоритетних під час нашого спілкування на саміті G-20. Обговорювали, звісно, й інші проблеми, але ця тема також порушувалась. Ми пояснили, що там відбувається. Говорили на цю тему. Рішення поки що немає», – додав В. Путін.

Українське питання обговорювалося також і на інших зустрічах лідерів країн-учасниць саміту. Так американський президент Д. Трамп і канцлер Німеччини А. Меркель обговорили на G-20 підтримку економічних реформ в Україні (URL: <https://nv.ua/ukr/world/geopolitics/na-g20-tramp-ta-merkel-ridnyali-pitannya-ukrajini-50029349.html>).

А. Меркель також провела зустріч з В. Путіним на саміті в Осаці. Президент РФ заявив, що в ході його зустрічі з канцлером ФРН А. Меркель сторони домовилися про збереження Нормандського формату для

врегулювання конфлікту на Донбасі (URL: <https://nv.ua/ukr/world/geopolitics/samit-g20-merkel-i-tramp-obgovorili-ukrajinu-z-putinim-50029430.html>).

«Ми домовилися, що будемо цей формат використовувати і надалі», – сказав В. Путін на своїй прес-конференції в Осаці, маючи на увазі результат своєї зустрічі з А. Меркель.

Президент РФ підкреслив: «Згоден з канцлером, що ми повинні використовувати всі інструменти, а там їх не так вже й багато, один з чинних – Нормандський формат... Так, будемо працювати. Питання тільки коли, терміни треба узгодити, у якій послідовності будемо проводити консультації – удвох, утрюх, учотирьох», – пояснив В. Путін, зазначивши, що конкретні умови проведення такої зустрічі мають узгодити «наші помічники та МЗС».

Своєю чергою Президент Франції Е. Макрон на полях саміту сказав своєму російському колезі В. Путіну про бажання обговорити проблеми розв'язання «українського питання» з урахуванням мінських домовленостей, і обговорити їх на майбутній липневій зустрічі «нормандської четвірки».

В. Путін і Е. Макрон домовилися «обговорити усі важливі питання пізніше, у спокійній обстановці». Що саме малося на увазі під «пізніше» – президенти не уточнили (URL: https://24tv.ua/samit_g20_2019_v_osatsi_foto_video_g20_osaka_summit_28_29_chervnya_2019_n1171884).

Прем'єр-міністр Канади Д. Трюдо в ході саміту G-20 також обговорював з президентом РФ В. Путіним ситуацію в Україні, однак глава канадського уряду при цьому не став уточнювати подробиці (URL: <https://rueconomics.ru/399342-tryudo-soobshchil-o-razgovore-s-putinym-na-sammite-g20>).

Тоді як у Офісі прем'єр-міністра також повідомили: «Лідери поділилися думками стосовно ряду геополітичних викликів, у тому числі суверенітету й безпеки України, а також шкідливої кібернетичної діяльності держав», – заявили у Д. Трюдо (URL: <http://bug.org.ua/news/shcho-hovoryly-pro-ukrainu-na-samiti-g20-328015>).

Чималу порцію критики російський президент отримав під час зустрічі з прем'єр-міністром Британії Т. Мей, яка назвала дії Росії на міжнародній арені безвідповідальними і дестабілізуючими. Прем'єр-міністр зауважила, що використання смертельної нервово-паралітичної речовини на вулицях Солсбері є частиною тенденції неприйнятної поведінки, і було дійсно підлим актом, який призвів до смерті британської громадянки. Вона чітко заявила, що Велика Британія має неспростовні докази, що за цією атакою стояла Росія, – основані на результатах ретельного розслідування та на співпраці із союзниками (URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-crimea/2730023-mej-na-samiti-g20-zaklikala-putina-zvilniti-ukrainskih-morakiv.html>).

Вона сказала президенту, що не може бути нормалізації у двосторонніх відносинах, поки Росія не припинить безвідповідальні та дестабілізуючі дії, які загрожують Великій Британії та її союзникам, – включаючи ворожі

вторгнення в інші країни, дезінформацію та кібернетичні атаки, – які підривають позиції Росії у світі.

Українське питання також досить гостро прозвучало на зустрічі В. Путіна і Т. Мей. Зокрема вона наголосила, що дії Росії в Україні викликають глибоке занепокоєння, і що для будь-якого прогресу необхідно досягти деескалації конфлікту та звільнити 24 українських моряків, чії кораблі були силою захоплені у Чорному морі.

Утім, експерти налаштовані скептично щодо перспектив у вирішенні українського питання під час зустрічей В. Путіна з європейськими лідерами на полях саміту в Осаці.

Згаданий вище експерт П. Бурковський так коментує ситуацію: «Що стосується Німеччини, Франції, то вони вже давно зрозуміли, що позиція Росії однозначна: нам нема про що розмовляти з приводу України... Москва постійно шле цей меседж Європі. По риторичі Кремля, США, ЄС повинні змусити Україну виконувати Мінські домовленості. Наші ж партнери чудово розуміють ситуацію на Донбасі і хто воює там з Україною» (URL: <https://www.segodnya.ua/world/usa/reshat-li-tramp-s-putinym-ukrainskiy-vopros-1289790.html>).

За словами експерта, якщо Е. Макрон і А. Меркель в розмові з В. Путіним і піднімуть питання Донбасу, російський лідер знову скаже, що Київ повинен виконати Мінські домовленості.

«А у відповідь на вимогу вивести російські війська зі Сходу України скаже “нас там немає”, і розмова закінчена. Європейці розуміють, що якихось можливостей для діалогу практично немає. Ситуація і позиції за останній час не змінилися, тому не змінилися можливості знайти вирішення українського питання», – говорить П. Бурковський.

Тобто, як бачимо, виходячи з оприлюдненої у ЗМІ інформації, за результатами низки двосторонніх зустрічей в Осаці, на яких обговорювалися окремі питання щодо ситуації в Україні, риторика лідерів-країн учасниць саміту та коментарі експертів не демонструють перспектив їх вирішення в рамках цього форуму. Серед основних причин – незмінна позиція Росії, подруге ця зустріч все ж таки сфокусована на найбільш важливих питаннях глобальної економіки. І в цьому контексті цьогорічний саміт G-20 для України може і повинен бути корисним з огляду на його профіль.

Так лідер партії «Сила і Честь» І. Смешко вважає, що Україна має себе поводити як США – захищати свої інтереси та незалежність.

«Київ має нарешті не лише задуматися над розвитком взаємовигідного економічного співробітництва з країнами Європи, але й активно просувати продукцію вітчизняних виробників на інших ринках. Питання захисту українських торговельно-економічних інтересів треба обов'язково включати до тез на переговори з представниками іноземних країн на усіх рівнях, включаючи найвищі, так, як це відверто й постійно роблять інші держави. Чому, наприклад, державний секретар США М. Помпео постійно говорить з іншими главами зовнішньополітичних відомств про допуск американських

товарів на їхні ринки, а від українських можновладців ми про це чуємо не так часто?»), – говорить політик.

На його думку, потрібно започаткувати діяльність українського національного кредитно-фінансового агентства сприяння експорту. Як, наприклад, кредитно-експортне агентство Канади, що надає фахове сприяння канадським компаніям у розширенні їхніх бізнес-можливостей на міжнародних ринках. Лише такі, а також інші системні кроки, забезпечать і сталий економічний розвиток, і постійне збільшення робочих місць, і належне місце України в Європі та світі (URL: <https://www.depo.ua/ukr/politics/smashko-ukraina-mae-sebe-povoditi-yak-ssha-zakhishchati-svoi-interesi-ta-nezalezhnist-20190702988019>).

Отже, констатуємо, що цьогорічний саміт «Великої двадцятки» у японській Осаці відбувся. Ключовими його темами стали питання глобальної економіки, світової торгівлі, ядерного роззброєння. Однією з головних очікуваних подій форуму, зокрема для України, стала зустріч президентів Росії та США. Утім, щодо врегулювання українського питання, ця зустріч, як і інші, в рамках саміту, що стосувалися України, не стала вирішальною. Що, до речі, і прогнозували більшість експертів. Тим не менше, G-20 показав, що Україна залишається в центрі уваги міжнародної політики. Водночас, окремі експерти звертають увагу на той факт, що досвід проведення таких заходів, для української влади, може стати корисним не лише в політичній сфері, а і в питанні формування своєї зовнішньоекономічної стратегії.

М. Закіров, заввідділу СІАЗ НБУВ

Кандидати від партії «Слуга народу» на Кіровоградщині: особливості відбору і тренди виборчої кампанії

Цьогорічна виборча кампанія до Верховної Ради України стартувала одразу після завершення виборів Президента України. Ця обставина здійснила значний вплив на тактику політичних сил, на підходи до формування виборчих списків і відбір кандидатів по мажоритарним округам.

Зокрема, ще під час президентської кампанії експерти звернули увагу, що команда безумовного лідера перегонів В. Зеленського відчуває брак своїх представників на місцях. Це насамперед, пояснюється тим, що нова політична сила ще не встигла набрати достатньо ресурсів для забезпечення ефективної роботи по всій території країни.

З цього приводу не втрачає актуальності дослідження, що було розміщено на сайті «Главком» під час виборів Президента. «Главком» на прикладі Кропивницького вивчав принципи кадрової політики В. Зеленського: з яких осіб формується команда політика, який може очолити країну, але досі не мав своїх структур на місцях (URL:

<https://glavcom.ua/publications/kropivnickiy-yak-zeleniyut-miscevi-eliti-586864.html>).

Кіровоградщина містить п'ять виборчих округів: № 99, 100, 101, 102, 103. Округ № 99 включає 109 виборчих діляниць в обласному центрі. Центром округу № 100 є м. Бобринець, але він включає також частину м. Кропивницький, с. Нове, а також Бобринецький, Вільшанський, Добровеличківський, Компаніївський, Кропивницький, Новоукраїнський райони. Округ № 101 охоплює 201 виборчу діляницю в Благовіщенському, Гайворонському, Голованівському, Маловисківському, Новоархангельському, Новомиргородському районах. Міста Знам'янка, Світловодськ, Знам'янський, Новгородківський, Олександрівський, Онуфріївський, Світловодський райони входять до 102 виборчого округу. Центр округу № 103 у м. Олександрія, а також включає діляниці Долинського, Олександрійського, Петрівського, Устинівського районів.

Орієнтована кількість виборців в області, за інформацією Центральної виборчої комісії, становить 736 тис. 871 особу, які проголосують на 914 виборчих діляницях (URL: <http://n-slovo.com.ua/2019/07/01>).

У матеріалі на сайті «Главком» зазначалося, що в Кропивницькому В. Зеленського представляють і вчорашні «регіонали», і представники нинішніх провладних сил. Усі вони активно шукають собі місце під сонцем: хтось уже працює на «Зе» відкрито, хтось ще намагається приховати таке співробітництво. На старті кампанії на своїй сторінці у Facebook штаб В. Зеленського оголосив: представником кандидата в Кропивницькому став І. Спінул. В. Зеленський навіть встиг опублікувати спільне фото з ним. Проте згодом І. Спінул повідомив, що у зв'язку із зайнятістю не зможе працювати в команді В. Зеленського. Натомість джерела «Главкома» в місцевих політичних колах відмітили, що справжньою причиною заміни представника «Зе! Команди» у Кропивницькому могла стати неоднозначна репутація та «регіональне» минуле І. Спінула (URL: <https://glavcom.ua/publications/kropivnickiy-yak-zeleniyut-miscevi-eliti-586864.html>).

Нещодавно, уже під час проведення виборчої кампанії до Верховної Ради України, готовність політичної сили негайно виправляти можливі помилки підтвердив лідер партії «Слуга народу» Д. Разумков. «Ми максимально прикладали зусиль, аби якомога менше людей, які не є відповідними, могли представляти наші інтереси, інтереси наших виборців на території нашої держави в мажоритарних округах. Але процедура праймеріз не передбачається для кандидатів, які йдуть по мажоритарних виборчих округах і все-таки для них праймеріз це будуть вибори. Якщо ми десь помилилися, то ми готові будемо це визнати», – повідомив політик 27 червня, під час прес-конференції в Кропивницькому (URL: <https://gre4ka.info/polityka/52964-lider-partii-sluha-narodu-rozpoviv-pro-vidbir-mazhorytarnyky-vid-kirovohradshchyny-foto>).

Відомо, що «Слуга народу» проводить процедуру праймеріз для кандидатів у депутати по списку партії. І за результатами процедури, як прогнозує Д. Разумков, будуть люди, які залишать список «Слуги народу». Проте, як уже було зазначено, 199 мажоритарників від партії не проходитимуть праймеріз, як і 201 висуванець за списком від партії «Слуга народу».

Разом з тим Д. Разумков поінформував, що всі кандидати-мажоритарники пройшли попередній відбір, серед якого було подання трьох перших законопроектів у разі потрапляння до Верховної Ради. Чимало законопроектів або ідей стосувалося зняття депутатської недоторканності (зокрема, надіслали такий і з Кропивницького).

У матеріалі, розміщеному на інформаційному порталі «Гречка», зазначається, що від партії «Слуга народу» в Кіровоградській області балотується п'ять мажоритарників на округах.

Треба також зауважити, що передвиборні технології відомого гатунку, які набули чималого розмаху під час поточної виборчої кампанії, використовуються й на Кіровоградщині. Зокрема, Д. Разумков повідомив, що на сьогодні можна зустріти кандидатів від ГО, ПП, ТОВ, фондів «Слуга народу» тощо. Приміром, в окрузі № 103 (м. Олександрія) є два кандидати С. Коваленка: один – це нині діючий в. о. голови Кіровоградської облдержадміністрації, а інший – киянин родом з Одеської області, керівник проектів ГО «“БФ” Слуга народу». «Єдиний, хто має право написати, що суб'єктом висунання є політична партія “Слуга народу”, – це мажоритарник, якого висунула політична партія “Слуга народу”, тобто наша політична сила», – зауважив Д. Разумков (URL: <https://gre4ka.info/polityka/52964-lider-partii-sluha-narodu-rozproviv-pro-vidbir-mazhorytarnyky-vid-kirovohradshchyny-foto>).

Як уже було зазначено вище, у списку кандидатів на дострокові парламентські вибори від партії «Слуга народу» 201 прізвище. Мисто Кропивницький у списку партії представляють: № 74 – О. Тарасов, аграрний підприємець, глава Українського зернового союзу; № 105 – до Верховної Ради йде Б. Торохтій, керівник приватної охоронної служби «Центр комплексної безпеки» (м. Кропивницький). У 2006 р. Б. Торохтій балотувався в Кіровоградську міськраду від партії «Пора» (URL: <https://ua-news.liga.net/politics/articles/slugi-narodu-kogo-zelenskiy-vede-v-radu-analiz-kandidativ>).

Партія «Слуга народу» висунула своїх кандидатах і на мажоритарних округах Кіровоградщини. Для кожного створено офіційні сайти кандидатів у мажоритарних округах області:

- О. Дануца (<https://99.sluganarodu.ua>);
- І. Мурдій (<https://100.sluganarodu.ua>);
- Ю. Кузбит (<https://101.sluganarodu.ua>);
- А. Петрошук (<https://102.sluganarodu.ua>);
- О. Воронько (<https://103.sluganarodu.ua>).

Як повідомляє «Зе Кропивницький на Facebook», сторінки створено для того, щоб зв'язатися з кандидатом, побачити його програму, переглянути діяльність та всю актуальну інформацію. Це не лише зручно, а й допоможе зробити правильний вибір (URL: <https://ru-ru.facebook.com/pg/zekrop/posts>). У матеріалі, розміщеному на сайті газети «Народне слово», міститься експертний аналіз виборчої кампанії претендентів на депутатський мандат по округу № 100 Кіровоградщини, який об'єднує Бобринецький, Вільшанський, Добровеличківський, Новоукраїнський, Компаніївський і Кропивницький райони Кіровоградської області, а також Подільський, Фортешинський райони м. Кропивницького та с. Нове.

Усього по зазначеному виборчому округу в парламент балотується 12 кандидатів, п'ятеро з яких самовисуванці. Серед партійних представників по округу від «Слуги народу» висунуто місцевого підприємця І. Мурдія (URL: <http://n-slovo.com.ua/2019/07/04>). Претендент народився у м. Новоукраїнка, проживає в Кропивницькому. Є директором ПП «Тек центр», що працює у сфері будівництва об'єктів транспортної інфраструктури. У законодавчому органі країни обіцяє добиватися встановлення видатків на оборону в розмірі не менше 5 % ВВП, запровадити зарплату педагогам на рівні трьох мінімальних плюс доплати за кваліфікацію та стаж. Обіцяє внести законопроект про освіту в селі, який передбачатиме оснащення всіх шкіл сучасною технікою.

За даними спостерігачів, значний матеріальний ресурс та адміністративний вплив на голів місцевих РДА має один з претендентів по виборчому округу № 100 С. Березкін. Зокрема, він активно домовляється з ними про підтримку та обіцяє в майбутньому дотації. Разом з тим за даними, що наводить «Народне слово», ставлення до нього виборців округу неоднозначне, адже обіцянок, що давав напередодні в статусі народного депутата, він не виконував. Репутацію політику «підмочили» різні кримінальні провадження, зокрема й за підозрою членів його родини в привласненні 20 млн дол. з державного Ощадбанку.

Цьогорічна кампанія депутата нічим не відрізняється від попередніх. У тренді засівання округу та розрахунок на те, що його подарунки сподобаються виборцям більше, аніж матеріальні блага від іншого кандидата – фермера Ю. Крутька від Аграрної партії України.

Ю. Крутько на підтвердження свого «загрозливого» для С. Березкіна статусу навіть отримав клона по округу. Несправжній Крутько не має до Кіровоградщини жодного стосунку та, за даними центральних ЗМІ, з'явився за допомогою іншого технічного кандидата С. Березкіна, діючого начальника управління захисту економіки в Кіровоградській області з досить скандальною репутацією В. Духна.

Технічний статус В. Духна на цих виборах підтверджується тим, що він не «залазить» поки на головну для С. Березкіна територію, а працює переважно там, де й аграрій Ю. Крутько, намагаючись знизити його рейтинги та нівелювати благодійні «подачки».

Ще один кандидат Є. Лучков активно завісив округ зеленими бігбордами зі своїм зображенням і друкується в місцевих ЗМІ. Працює кандидат, як і С. Березкін та його технічні кандидати, схожими методами та прийомами. Обіцяє боротися із земельними рейдерами, адже сам має фермерські господарства та є постійним учасником поділу земельних паїв селян. Таким чином, за висновками спостерігачів, кандидати в народні депутати Ю. Крутько, В. Духно і Є. Лучков, по суті, «дроблять електорат» С. Березкіна, а виграти може від цього третій кандидат. З великою ймовірністю таким кандидатом стане висуванець від партії «Слуга народу» І. Мурдій. Він не помічений у підкупі та показній благодійності, публічно звітує в соцмережах про кожний свій крок і вже розпочав виїзди по районах області «з метою особистого спілкування та знайомства з виборцями».

Експерти зазначають, що невисока пізнаваність І. Мурдія не завадить йому достукатися до виборців, адже бренд «Слуга народу», під яким він іде до парламенту, говорить сам за себе. Фахівці виборчих перегонів вважають, що ключовим фактором, який матиме вирішальну роль на результати голосування в окрузі № 100, стане високий антирейтинг С. Березкіна. І з великою ймовірністю розклад сил та голосів тут нагадуватиме президентські вибори «Порошенко проти Зеленського». Тому І. Мурдій сьогодні має всі шанси стати таким собі «кіровоградським Зеленським», наголошується в матеріалі газети «Народне слово» (URL: <http://n-slovo.com.ua/2019/07/04>).

Щодо ситуації в цілому, спостерігачі зауважують, що на двох округах Кіровоградщини є кандидати – ідентичні тезки (збіг?), а в деяких програмах не написано жодної конкретної пропозиції або наряду роботи, лише загальні фрази на кшталт «активно розроблятиму законопроекти» та «підніматиму економіку України». Як-то кажуть, «за все хороше проти всього поганого».

На окрузі № 99 від партії «Слуга народу» балотується О. Дануца, журналіст з різнобарвним політичним «шлейфом». Наприклад, він був помічником-консультантом народного депутата III–VIII скликань В. Кириленка. У 2002 р. балотувався від виборчого блоку «Наша Україна» по Голованівському мажоритарному округу, у 2006–2007 рр. очолив в обласному центрі міський виборчий штаб «Наша Україна» та був кандидатом в мери міста. Потім О. Дануца вступив до партії С. Тігіпка «Сильна Україна». Потім перейшов у партію Н. Королевської «Україна – вперед!», був заступником голови Кіровоградської територіальної фракції партії «Блок П. Порошенка», радником на громадських засадах депутата від БПП К. Яриніча. Він є гендиректором медійного ТОВ «Прайм-тайм» (URL: <http://n-slovo.com.ua/2019/07/01>).

Партію «Слуга народу» на окрузі № 102 представлятиме юрист, киянин-адвокат А. Петрошук, старший партнер в адвокатському об'єднанні «Горпинченко, Петрошук і партнери». Минулого року подавався на посаду судді Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду, але його кандидатуру було знято.

Також як самовисуванець балотується й представник громадської організації ПП «Слуга народу» Б. Курудз. Проживає він у м. Шпола Черкаської області.

З Черкас по округу № 102 балотується ще одна безпартійна самовисуванець з ГО «Слуга народу» О. Плугіна.

Офіційно від «Слуги народу» по округу № 103 балотується О. Воронько. Народився та проживає у Світловодську, тимчасово не працює. При цьому він або його повний тезка – О. Воронько – володіє 50 % долі в ТОВ «Агротрейд груп». Основний вид діяльності фірми – оптова торгівля фруктами та овочами, неспеціалізована оптова торгівля, вантажний автомобільний транспорт, складське господарство та інша допоміжна діяльність у сфері транспорту. Також він або його повний тезка є керівником ТОВ «Інстант фудс груп». Діяльність цього ТОВ – оптова та роздрібна торгівля кавою, чаєм, какао та прянощами. Водночас на офіційному сайті партії «Слуга народу» зазначено, що О. Воронько займається реалізацією проектів в ІТ-сфері.

Доволі показова з огляду на відмічені експертами особливості добору кандидатів на цьогорічних виборах до парламенту ситуація склалася на окрузі № 101. По округу висувається Д. Меленевський, який на своїй сторінці в соцмережах пише, що хотів спочатку балотуватися від політичної партії В. Зеленського «Слуга народу», але не потрапив у списки. Водночас він нарікає, що до списків «Слуги народу» потрапили «відверті злочинці».

Щодо «відвертих злочинців», то Д. Меленевський вказував при цьому на уродженця Івано-Франківська, який проживає в Києві, Ю. Кузбита. Він є висуванцем від партії «Слуга народу». Зазначений як безпартійний, є директором ТОВ «Адвокатська група “Прецедент”». Щодо звинувачень, то Д. Меленевський стверджує, що Ю. Кузбит є партнером по бізнесу та адвокатом экс-нардепа О. Шепелева, якого звинувачують в серії злочинів: в організації вбивства, замаху на вбивство, присвоєнні майна, зловживанні службовим становищем і ряді інших злочинів. Водночас, як повідомляє «РБК-Україна» з посиланням на повідомлення Всеукраїнської аграрної ради (ВАР), адвоката Ю. Кузбита підозрюють у причетності до рейдерства в агросекторі (URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/kandidata-kirovogradskoy-oblasti-podozrevayut-1562147822.html>).

Згаданий Ю. Кузбит у своїй передвиборній програмі як кандидат у члени уряду обіцяє добиватися від уряду прозорого механізму ремонту доріг за принципом «найгірші дороги ремонтуються першими». До того ж зазначає, що вестиме депутатську діяльність за принципами, один з яких – «справедливість і рівність усіх перед законом».

Він рішуче відкидає всі звинувачення та наголошує: «Я ніколи не був знайомий із Шепелевим. Я не маю наміру приховувати жодного факта своєї біографії... Я не приховую, що до 2014 р. працював у комерційних структурах, зокрема був головою юридичного управління KSG-банка. Але “відмиванням сотень мільйонів гривень”, як йдеться в замовних статтях, я

ніколи не займався і не займаюся! І маю намір довести цей факт у суді! Деякі ЗМІ пішли далі – назвали мене “агрорейдером”. Це – повна нісенітниця. Я вже готую позов до суду на Всеукраїнську аграрну раду, від імені якої конкуренти поширюють фейки проти мене. Наголошую, я не маю жодного відношення до будь-яких рейдерських захоплень», – наголосив Ю. Кузбит у Facebook.

Отже, ситуація в Кропивницькому і в цілому на Кіровоградщині відображає основні тренди цьогорічних виборчих перегонів до Верховної Ради. Партія «Слуга народу» сама певною мірою опинилася заручницею ініціативи Президента В. Зеленського провести дострокові вибори до Верховної Ради. В умовах відсутності необхідного ресурсу на місцях в кандидати від партії та на мажоритарні округи довелося залучати людей з інших політсил, а іноді також і з далеко неоднозначною історією. Боротьба у виборчих округах на Кіровоградщині, як і скрізь по Україні, ведеться з використанням клонів, двійників, чорного піару тощо. Проте на користь кандидатів від партії «Слуга народу» мають спрацювати й позитивні тренди сучасної української політики: вимога нових облич, прагнення виборців до зміни еліт і, головне, високий рейтинг партії та новообраного Президента України. Саме виходячи з наведених аргументів, спостерігачі відмічають доволі хороші шанси представників від партії «Слуга народу» на парламентських виборах у Кропивницькому та на Кіровоградщині в цілому.

С. Горова, ст. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Електоральні настрої такі... мінливі

Експерти і політологи вже давно і активно намагаються з мінімальною похибкою розрахувати співвідношення сил у парламенті й будують прогнози щодо того, хто стане прем'єр-міністром України. Однак, ближче до виборів електоральні настрої українців змінюються, відбиваючись, відповідним чином, на рейтингу партій. Для деяких – не в кращий бік.

Показовими у даному контексті є такі дослідження: згідно з даними Київського міжнародного інституту соціології чотири партії проходять до Верховної Ради: 48,5 % проголосували б за партію «Слуга народу»; 14,1 % – за партію «Опозиційна платформа – За життя»; 9,2 % – за партію «Європейська Солідарність»; 6,2 % – за партію «Всеукраїнське об'єднання “Батьківщина”». Відповідно до опитування, партія «Голос» набирає 4,4 %, а ще 4,1% виборців проголосували б за партію «Сила і Честь». Дослідження проводилось з 25 червня по 7 липня 2019 р. (URL: https://24tv.ua/chomu_zminilisya_elektoralni_nastroyi_ukrayintsiv_poyasnennya_eksperta_n1177437).

А от вже дещо інші дані опитувань у Українського інституту соціальних досліджень ім. О. Яременка і центру «Соціальний моніторинг». Серед респондентів, які мають намір взяти участь в парламентських виборах

і визначилися з уподобаннями, 41,6 % підтримають парію «Слуга народу», 13,7 % – «Опозиційну платформу – За життя», 8,5 % – «Європейську солідарність» (колишній БПП), 7,7 % – «Батьківщину», 7,5 % – «Голос».

Решта партій поки не долають прохідний бар'єр, встановлений на рівні 5 %.

За даними команди американської соціологічної компанії Edison Research, лідером зростання популярності став Опозиційний блок – у даний час політсила має 4,5 % голосів. На думку експертів, з огляду на динаміку зростання рейтингів, партія має всі шанси потрапити в парламент.

Партія «Слуга народу», зараз, отримала б 43,5 % голосів. Платформа «За життя» втратила 2 %; підтримка політсили П. Порошенка зараз зростає і має 9,5 %. Найсуттєвіші втрати рейтингу у партії «Голос» – мінус 2,5 %. (URL: <https://mrpl.city/news/view/oppozitsionnyj-blok-stal-liderom-rosta-rejtinga-politicheskikh-partij>).

При цьому, слід нагадати, що раніше, аналізуючи високий рейтинг В. Зеленського перед другим туром, майже кожен експерт говорив про те, що виборці голосують не стільки за В. Зеленського, як проти П. Порошенка. І у перші тижні після виборів ситуація виглядала, власне, таким чином: популярність П. Порошенка продовжувала неухильно падати – настільки, що, згідно з даними деяких соціопитувань, «ЄС» ледве долала 5 % бар'єр (<https://ua.112.ua/statji/vse-nyzhche-i-nyzhche-kudy-kotytsia-reitynh-poroshenka-497185.html>).

Однак, згодом ситуація стала змінюватися. Антирейтинг партії П. Порошенко почав знижуватися (URL: <https://112.ua/vybory-2019/v-raduprohodyat-pyat-partiy-lidiruyut-sluga-naroda-i-oppozicionnaya-platforma-za-zhizn-opros-498002.html>). Так, згідно з даними соціопитувань, станом на 27 червня 2019 р. антирейтинг «ЄС» становить 44,1 %, але і до сих пір є найвищим серед інших політичних сил. Однак, станом на 14 червня він складав 52 %. Знадобилося менше двох тижнів, щоб негативне ставлення до П. Порошенка істотно зменшилося і втратило цілих 7,9 %. У Ю. Тимошенко антирейтинг також знизився з 21,3 % до 15,5 %.

У даному контексті, можна погодитися з думкою заступника директора Українського інституту дослідження екстремізму Б. Петренко: люди забувають про те, що відбувалося нещодавно. У нас формується нова влада і більшість негативу переноситься на неї автоматично. Соціальні мережі призвели до того, що пам'ять у населення атомізується, і робити якісь висновки протягом п'яти років багато людей просто вже не вміють. І це ще у кращому випадку. «Тому, оскільки П. Порошенко вже більше місяця не є президентом, негатив щодо нього почав розсмоктуватися. Чи конвертується цей «розмитий» негатив у позитив – питання інше. Тут все залежить від того, наскільки П. Порошенко зможе запропонувати людям нові ідеї. Приблизно те ж стосується і Ю. Тимошенко», – говорить фахівець (URL: <https://112.ua/statji/peretekanie-reytingov-pochemu-u-poroshenko-uzhe-plyus-au-zelenskogo-minus-498250.html>).

Тим часом, в експертних колах вказують й на іншу тенденцію – падіння рейтингу партії нинішнього Президента В. Зеленського. Так, Український інститут соціальних досліджень ім. О. Яременка провів уже ряд досліджень і, згідно з їхніми даними, можна констатувати: зростання рейтингу політсили В. Зеленського зупинилося у середині червня. До цього моменту партія «Слуга народу» тільки нарощувала популярність, пройшовши шлях від 39,9 % до 47,4 %. Але останні дослідження зафіксували падіння підтримки. «Я б це не назвала стагнацією рейтингу «Слуги народу». Швидше, можна говорити, що вони пройшли свій максимум, а зараз відбувається стабілізація рейтингу – відхід від якихось емоційних настроїв до більшого прагматизму», – коментує ситуацію директор інституту О. Балакірева (URL: <https://112.ua/statji/peretekanie-reytingov-pochemu-u-poroshenko-uzhe-plyus-au-zelenskogo-minus-498250.html>).

Проте, в експертних колах, тема певного падіння популярності «Слуги народу» є досить обговорюваною. Звертають на себе увагу деякі моменти, на які, в даному контексті, вказують фахівці:

1. Запит на нові обличчя змінюється запитом на фахівців і ось тут – певне розчарування у Зе-команді. Політолог К. Молчанов у своєму коментарі зазначив, що медовий місяць «Слуги народу» з українським виборцем добігає кінця і його електорат частково відійде «Опозиційній платформі – За життя».

Аналізує Зе-команду ще у більш критичному ракурсі й керівник центру «Третій сектор» А. Золотарьов: «Подібно до того, як любов вбиває натуралізм, конкретика руйнує політичну міфологію, і тоді в один прекрасний момент карета перетворюється на гарбуз. Тим більше, якщо в цьому випадку спливають персонажі, які нагадують чи то О. Бендера, чи то П. Морозова, які живуть на дві країни і вже встигли заробити депортацію».

Можна згадати і те, що до появи у числі претендентів на президентське крісло В. Зеленського, оглядачі відзначали, що Ю. Тимошенко варто нічого не робити, щоб перемогти на виборах свого головного суперника – П. Порошенка. Мовляв, всі помилки він зробить і так. Тепер те ж саме, на думку експертів, справедливо по відношенню до В. Зеленського: його команда сама топить власний рейтинг, а П. Порошенко й Ю. Тимошенко можуть просто спостерігати за процесом.

2. Тарифи. Експерти однією з ключових помилок команди В. Зеленського вважають тарифну ситуацію. А слова А. Геруса про те, що президент «пожартував» щодо тарифів також не могли не позначитися на рейтингу партії (URL: <https://politeka.net/news/politics/1052791-on-prostoshutil-u-zelenskogo-sdelali-priznanie-o-snizhenii-tarifov-udar-po-ukraincam>). При цьому, як свідчать дані опитування, проведеного Київським міжнародним інститутом соціології з 25 червня по 7 липня 2019 р., більше третини українців досі чекають від президента В. Зеленського вирішення питання про зниження тарифів на комунальні послуги (URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2019/07/10/7220498>).

3. Строкатість електорату В. Зеленського. Електорат нинішнього президента концентрує у собі чимало різних електоральних груп і всім відразу догодити неможливо. На думку заступника директора Українського інституту дослідження екстремізму Б. Петренко «Зеленський продовжує працювати в тому ж дусі, в якому він працював до виборів, тобто за все хороше і проти всього поганого» (URL: <https://112.ua/statji/peretekanie-reytingov-pochemu-u-poroshenko-uzhe-plyus-au-zelenskogo-minus-498250.html>). Проте, якщо раніше це надавало йому додаткові голоси, то зараз від нього вимагають вибору, адже його електорат охоплює значний пласт людей – від колишніх біло-блакитних до помаранчевих та інших. І будь-який крок, який робить В. Зеленський в ту чи іншу сторону позначається на його підтримці.

4. Співпраця України з МВФ і НАТО, референдум. Під час президентських виборів, люди голосували за перегляд відносин з МВФ і те, що у них запитують, коли прийде час вирішувати питання по НАТО. А виявилось, що у зовнішній політиці й у стосунках з міжнародними організаціями поки – все без змін. Проведення референдуму так само – не планується. Дана ситуація теж може відбитися на електоральних перевагах.

5. Військовий парад на честь Дня незалежності України. Президент В. Зеленський вирішив скасувати військовий парад на День Незалежності 24 серпня 2019 р., а зекономлені кошти надати військовим у вигляді премій. Однак, ідея скасувати парад виявилася спірною: багато державних і громадських діячів її розкритикували, у соцмережах звучать і аргументи на підтримку, але, і яскрава критика пропозиції президента (URL: <https://ru.tsn.ua/ukrayina/chest-byt-na-parade-reakciya-socsetey-na-otmenu-zelenskim-parada-ko-dnyu-nezavisimosti-1375833.html>).

При цьому, показово, що командувач десантно-штурмовими військами ЗСУ, Герой України, кандидат у народні депутати від «Європейської солідарності» М. Забродський запевнив українців, що парад на День Незалежності все ж відбудеться. Він зазначив, що вважає великою честю бути особисто присутнім на ньому (URL: <https://www.obozrevatel.com/society/parad-budet-general-zabrodskij-srazil-ukraintsev-silnoj-rechyu.htm>).

Дана заява суперечить рішенням головнокомандуючого В. Зеленського скасувати огляд військ. Деякі експерти вважають, що В. Зеленський спекулює на темі параду перед виборами у Раду, прагнучи показати, що він не є наступником курсу П. Порошенка. При цьому, звертає на себе увагу і існуюча точка зору про те, що непокоря армії Верховному головнокомандувачу може обрушити рейтинги Президента і його партії. Крім того, непокоря командира десантників своєму Верховному головнокомандувачу – тривожний сигнал, який демонструє поглиблення протиріч у суспільстві в цілому.

При всьому цьому, крім тенденцій пов'язаних з падінням рейтингу «Слуги народу» і антирейтингу ЄС, експерти відзначають, що виборець все більше покладає надію на нові прагматичні партії соціального спрямування.

Так, згідно з даними опитування Центру прикладних досліджень, яке проводилося з 1 по 5 липня 2019 р., 21 липня очікується рекордна явка виборців. Проголосувати планують 77,2 % респондентів, 10,6 % ще не визначилися, 12,2 % не підуть на виборчі дільниці.

Водночас, нові політичні гравці, які декларують ідеї соціальної справедливості, незважаючи на те, що вперше беруть участь в парламентських виборах, впевнено зміцнюють свої електоральні позиції. За даними соціологічного опитування, за «Силу і честь» сьогодні готові проголосувати 2,9 % виборців, за «Українську стратегію» – 2,6 %, за «Соціальну справедливість» – 2,3 %. За рейтингом ці партії займають 8–10 позиції. Найвищий бал електоральних симпатій «Сила і честь» отримує в Києві (7,6 %), «Українська стратегія» – в центрі (3,9 %), «Соціальна справедливість» – в Києві (3,8 %), південних (3,3 %) і центральних регіонах (2,9 %). У західних та східних областях рейтинг партії коливається в межах 0,6–1,6 % (URL: <https://etcetera.media/issledovanie-partii-sotsialnoy-napravlenosti-so-starta-preodolevayut-2-protsentnyiy-barer.html>).

Окрему увагу експерти приділяють «Голосу» С. Вакарчука, який поніс електоральні втрати, хоча, в попередні тижні незмінно показував приріст і вважався одним з фаворитів виборчих перегонів. За деякими соціопитуваннями С. Вакарчук зі своїм «Голосом» впевнено виходив на третє місце, при цьому погрожуючи навіть «Опозиційною платформі – За життя», яка розташувалася на другому місці. З великою часткою впевненості можна сказати, що ядро його електорату склали шанувальники творчості групи «Океан Ельзи». Це ядро стало стрімко обростати і тими, хто розділяє його переконання. Однак, експерти вважають, що якби С. Вакарчук поменше з'являвся в ефірах телеканалів, особливо у спарингу із досвідченими політиками, то його рейтинг тримався б на колишньому високому рівні. Вельми показовою у цьому плані стала його словесна дуель з Ю. Тимошенко, коли С. Вакарчук не зміг назвати ціну на газ (навіть у порядковому вимірі). Підлив масла у вогонь і А. Гриценко, який відчитав С. Вакарчука (URL: <https://inform-ua.info/politics/1562747488-osypshyy-golos-vakarchuk-teryayet-reytyngy>). Електорат такі промахи помічає і не прощає. Наслідки їх відразу позначилися на рейтингу. Тобто, можна припустити, що люди, не з числа фанатів С. Вакарчука – співака, втратили до нього інтерес і відправилися на пошуки іншого політичного кумира.

У контексті теми передвиборчих настроїв наших громадян представляють інтерес і думки з-за кордону: світова преса теж стежить за демократичними процесами у нашій країні. Так, одне з найбільших у світі міжнародних агентств новин Reuters (URL: <https://www.reuters.com/article/us-ukraine-election-poll/ukraine-presidents-party-leads-poll-ahead-of-july-election-idUSKCN1TR128>) неодноразово писало про українські позачергові вибори до парламенту. В основному вони відстежують електоральні настрої і проводять опитування. Згідно Reuters, в парламент проходять дві нові партії: партія «Слуга народу» і «Голос».

На другому місці у рейтингу – «Опозиційна платформа – За життя». Прокідними Reuters називає також партію «Європейська солідарність» П. Порошенко і «Батьківщину» Ю. Тимошенко.

Останні соціологічні опитування, які публікувало Reuters, показували зниження рейтингу «Слуги народу».

Американський аналітичний центр Atlantic Council представив свої п'ять прогнозів на парламентські вибори в Україні. На думку видання, «Слуга народу» – безумовний лідер. Але той факт, що партія «однорідна», дає можливість «Опозиційному блоку – За життя» традиційно отримати свої голоси на сході України. Партія «Голос» С. Вакарчука відбере частину голосів у «Європейської солідарності» П. Порошенко.

Bloomberg спробував прикинути, якою буде коаліція після виборів. І найбільш підходящою партією для «Слуги народу» там вважають «Голос». Видання зазначає схожі цілі і навіть сам склад партій.

Німецька міжнародна громадська телерадіокомпанія Deutsche Welle розбирала партію «Слуга народу» і також задавалася питанням, хто ж увійде у коаліцію з цією політсилою. У Німеччині вважають, що до коаліції може увійти «Опозиційна платформа – За життя». «У сторін багато спільного: наприклад, вони вимагають права використовувати російську мову у суспільному житті і проводити референдуми», – пише DW.

Carnegie Europe також не обійшла стороною українські вибори в Раду. Там вважають, що дострокові вибори приведуть Україну до ще більшого розколу (URL: <https://112.ua/glavnye-novosti/lidery-oppoziciya-i-novaya-koaliciya-chto-pishut-mirovye-smi-o-vneocherednyh-vyborah-v-verhovnuyu-radu-ukrainy-498685.html>).

Отже, на підставі проведеного аналізу можна констатувати, що електоральні настрої українців дійсно змінюються у залежності від подій, які відбувалися в останні кілька місяців або навіть тижнів. Відповідно, виборчий тиждень може у електоральному плані стати – вирішальним...

Ю. Якименко, мл. науч. сотр. ФПУ НБУВ

Подготовка к внеочередным парламентским выборам в Украине в отражении СМИ

По последним оценкам социологов, на парламентских выборах, которые состоятся в Украине 21 июля 2019 г., преодолеть проходной барьер могут пять или шесть партий, среди которых с ощутимым отрывом от оппонентов лидирует партия «Слуга народа», возглавляемая Президентом В. Зеленским. Но учитывая, что расстановка сил в будущем парламенте во многом будут определяться результатами голосования за кандидатов, выдвигающихся по мажоритарным округам, а также принимая во внимание довольно изменчивую динамику рейтингов главных участников

избирательной гонки, прогнозы на этот счет представляются многим экспертам очень условными.

Как свидетельствуют обнародованные 15 июля 2019 г. данные опроса Центра Разумкова, пятипроцентный проходной барьер в Верховную Раду могут преодолеть пять партий.

«Чаще всего избиратели намерены отдать свой голос на выборах в Верховную Раду Украины за политическую партию “Слуга народа” (31,8 % всех респондентов и 41,5 % среди тех, кто намерен участвовать в выборах и уже определился, за кого голосовать). За партию “Оппозиционная платформа – за жизнь” намерены проголосовать соответственно 9,7 % и 12,5 %, за партию “Голос” – соответственно 7 % и 8,8 %, за партию “Европейская солидарность” – соответственно 6,1 % и 8,3 %, за Всеукраинское объединение “Батьківщина” – соответственно 6,1 % и 7 %», – сообщают представители Центра Разумкова (URL: <http://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/elektoralni-oriientsii-gromadian-ukrainy>).

При этом, по их данным, партия «Сила и честь» набирает 3,7 % среди всех респондентов и 4,6 % среди тех, кто намерен голосовать и определился с выбором, «Оппозиционный блок» – 3 % и 3,8 % соответственно, ВО «Свобода» – 1,9 % и 2,5 %, Радикальная партия – 2 % и 2,4 %.

Другие партии, по данным опроса, набирают меньше 2 % голосов избирателей. При этом, к моменту опроса 13,7 % респондентов еще не определились со своим выбором.

Согласно результатам опроса Киевского международного института социологии, проведенного с 25 июня по 7 июля, на досрочных парламентских выборах, шансы попасть в Верховную Раду имеют шесть политических партий.

Так, среди определившихся с выбором, 48,5 % проголосовали бы за партию «Слуга народа», 14,1 % – за партию «Оппозиционная платформа – За Жизнь», 9,2 % – за партию «Европейская Солидарность», 6,2 % – за Всеукраинское объединение «Батьківщина».

По данным КМИС проходной барьер также могут преодолеть партии «Голос» (4,4 %) и «Сила и Честь» (4,1 %).

Другие партии не имеют шансов пройти в парламент. Так, «Оппозиционный блок» набирает 2,5 %, Радикальная партия О. Ляшко – 2,4 %, «Украинская стратегия Гройсмана» – 2,3 %, «Гражданская позиция» – 1,8 %, ВО «Свобода» – 1,6 %, «Партия Шария» – 1,6 %, «Самопомич» – 0,7 %, Аграрная партия – 0,1 %. (URL: <http://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=871&page=1>).

Опрос, проведенный 6–10 июля 2019 г. социологической группой «Рейтинг», показывает, что 5 %-ный барьер могут преодолеть пять партий.

По этим данным, лидером электоральных симпатий среди участников выборов остается партия «Слуга народа», которую готовы поддержать 47 % тех, кто намерен голосовать и определился с симпатиями. Также

преодолевают проходной барьер «Оппозиционная платформа – За життя» (11,6 %), «Европейская Солидарность» (8,2 %), «Голос» (6,6 %), и «Батькивщина» (6,4 %).

Партию «Сила и честь» готовы поддержать 3,6 %, «Оппозиционный блок» – 3,2 %, партию «Украинская стратегия Гройсмана» – 2,8 %, Радикальную партию – 2,5 %, партию ВО «Свобода» – 2,1 %. Рейтинг других политических сил согласно этому исследованию составляет менее 2 % (URL: http://ratinggroup.ua/ru/research/ukraine/monitoring_elektoralnyh_nastroeniy_ukraincev_6-10_iyulya_2019_goda.html).

Отметим, что по сравнению с соцопросом, проведенным группой «Рейтинг» 29 июня – 3 июля, рейтинг партии «Слуга народа» заметно вырос – с 42,3 % до 47 %.

Таким образом, заключают наблюдатели, эффекта от уверенной победы В. Зеленского на президентских выборах хватает для того, чтобы партия «Слуга народа» заняла на выборах в Верховную Раду первое место со значительным отрывом от конкурентов.

При этом, по усредненным данным соцопросов, которые проводились в последние полтора месяца, рейтинг «Слуги народа», изначально достигавший почти 50 %, понемногу начинал снижаться, и в некоторых исследованиях опускался до 42 %. Это падение началось примерно со второй половины июня.

Падение рейтинга этой партии эксперты объясняли тем, что после выборов В. Зеленский не проявил ожидаемой активности в вопросах, на необходимости решения которых строил свою избирательную кампанию. В первую очередь это касается проблемы ведения переговоров с Россией и урегулирования конфликта на Донбассе. Кроме того, отмечают наблюдатели, Президент за месяц своей работы не сформулировал плана действий по ключевым направлениям жизни страны, а его риторика во многом стала повторять риторику предыдущего президента. Не наблюдалось также особого прогресса в решении проблемы обмена пленными. При этом, хотя и была реализована договоренность о разведении войск возле Станицы Луганской, происходило это на фоне серьезного обострения общей ситуации на Донбассе.

По мнению экспертов, именно такая недостаточно определенная позиция по главным вопросам, волнующим украинское общество, послужила частичному оттоку голосов у партии «Слуга народа», укрепив электоральные позиции партии «Оппозиционная платформа – за жизнь».

Наблюдатели отмечают, что некоторое снижение рейтинга партии «Слуга народа», которое фиксировали социологические исследования в последнее время, ее представители попытались компенсировать в ходе поездок Президента В. Зеленского в регионы, а также демонстративной жесткостью в риторике и кадровых решениях. Это, как показали последние опросы, отчасти укрепило электоральные позиции партии.

Что касается так называемых пост-праймериз, на которых партия обещала прислушаться к мнению общественности и вычеркнуть из своего списка кандидатов с запятнанной репутацией, то они, как пишут обозреватели СМИ, вызвали определенный общественный резонанс. Напомним, 7 июля на закрытом съезде партии из списка были исключены семь кандидатов, трое из которых занимали проходные места. Сообщалось, что исключены они были по собственному желанию. При этом одна из кандидатов, исполнительный директор Национальной ассоциации банков Украины Е. Коробкова (31 место в списке) заявила, что не писала заявления об исключении из списка кандидатов и назвала произошедшее мстью «старых олигархических кланов» из-за ее позиции в отношении «ПриватБанка». Ранее исключить Е. Коробкову из списка призывал кандидат от «СН» по 94 округу, журналист «1+1» А. Дубинский. В партии заявили, что исключение Е. Коробковой прошло на общих основаниях, после изучения всей поступившей информации о кандидате.

Представители партии «Слуга народа» восстановление положительной динамики рейтинга связывают с реакцией избирателей на первые шаги В. Зеленского в качестве президента, главными из которых можно назвать роспуск парламента, отмену старых президентских указов и т. д.

Также, укреплению позиций партии послужила законодательная инициатива президента по масштабной чистке всей системы власти.

Как говорится в объяснительной записке к законопроекту о люстрации, поданному офисом президента в парламент, одна из его целей – чтобы чиновники не «смогли избежать ответственности за действия, направленные на собственное обогащение». Для этого В. Зеленский предлагает существенно расширить список лиц, попадающих под люстрацию и перечень должностей, которые они не смогут занимать. Это касается, в частности, бывшего президента и членов парламента, министров и глав других центральных органов исполнительной власти, глав Нацбанка, Антимонопольного комитета, Фонда госимущества, Генпрокуратуры и СБУ, Службы внешней разведки, УГО и т. д. Документ предполагает, что под люстрацию должны подпасть все, кто занимал эти и ряд других постов с 23 февраля 2014 г. по 19 мая 2019 г. и не уволился по собственному желанию. Помимо запрета быть назначенными на должности во власти, эти люди, согласно законопроекту, должны потерять право быть избранными в советы всех уровней, хотя, по мнению оппонентов президента, такая инициатива противоречит Конституции. Эту инициативу критически прокомментировали и послы стран «Большой семерки», указав, что нынешняя ситуация в Украине серьезно отличается от ситуации, сложившейся в Украине после Евромайдана. При этом, отмечают наблюдатели, после избрания нового созыва ВР все ранее поданные законопроекты аннулируются, и вносить их на рассмотрение парламента придется заново.

Попыткой противодействия перетеканию электората от «СН» к «Оппозиционной платформе – За жизнь» наблюдатели объясняют и

инициативу президента по переговорам с В. Путиным для освобождения украинских моряков.

Телефонный звонок В. Зеленского президенту РФ совпал с активизацией попыток наладить диалог с Россией представителей партии «Оппозиционная платформа – За жизнь», которая сегодня считается главным конкурентом «Слуги народа» в борьбе за поддержку избирателей юго-востока.

Так, лидеры этой партии недавно провели переговоры с представителями «ЛДНР» и поспособствовали возвращению в Украину четверых пленных. Кроме того, Ю. Бойко и В. Медведчук посещали Москву, где в ходе встреч с российским премьером Д. Медведевым обсуждали перспективы заключения нового контракта по газу. Это послужило укреплению электоральных позиций «Оппозиционной платформы» и снижению рейтинга «Слуги народа», считают эксперты.

«Мы получили свои 73 % во втором туре за счет того, что к Зеленскому перетекли голоса почти всех других кандидатов. Сейчас эти кандидаты опять идут на выборы и большая часть их электората к ним, вполне естественно, вернулась», – цитируют СМИ одного из представителей партии «Слуга народа» (URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/svoya-rada-partii-zelenskogo-sobirayutsya-1563138261.html>).

Среди факторов, которые ограничивают рост рейтингов партии «Оппозиционная платформа – За жизнь» эксперты называют участие в избирательной кампании партий, которые оттягивают на себя голоса избирателей юго-востока. Это, в первую очередь, «Оппозиционный блок», который недавно объединился с так называемой «партией мэров» «Доверяй делам». Этот политический проект ориентирован на то же электоральное поле, которое занимает партия, возглавляемая В. Бойко и В. Медведчуком. И хотя, принимая во внимание ее сегодняшний рейтинг, в Верховную Раду эта партия вряд ли пройдет, часть голосов «Оппозиционная платформа» в итоге все-таки потеряет. Таким образом, эксперты характеризуют «Оппозиционный блок» как политтехнологический проект, реализация которого может быть результатом договоренностей между Р. Ахметовым и И. Коломойским с целью снизить результаты «Оппозиционной платформы» и обеспечить большее количество депутатских мандатов представителям «Слуги народа».

В то же время за часть электората «Слуги народа» сегодня борются также партия «Европейская солидарность», возглавляемая экс-президентом П. Порошенко, которая пытается повысить свои рейтинги благодаря «антиреваншистской» риторике и уличным акциям, и партия С. Вакарчука «Голос», лидер которой, также, как и В. Зеленский, позиционирует себя в качестве «нового лица» украинской политики. Но, отмечают наблюдатели, судя по последним социологическим исследованиям, рейтинг партии «Голос», до последнего времени демонстрировал некоторую тенденцию к снижению, и сегодня незначительно превосходит рейтинг «Батькивщины». Лидер

«Голоса» С. Вакарчук в последнее время часто появлялся в телеэфирах, также он проводит встречи с избирателями в регионах, но наблюдатели сомневаются, что такая активность может существенно укрепить его позиции, учитывая, что его предвыборная риторика и методы ведения кампании, по оценкам экспертов, не отличаются оригинальностью.

Одним из наиболее интересных политических проектов многим наблюдателям представляется сегодня партия, возглавляемая известным журналистом и видеоблогером А. Шарием.

После недавнего скандала с регистрацией и последующим снятием А. Шария с выборов, а также вследствие довольно многочисленных акций его сторонников во многих украинских городах, его узнаваемость и рейтинг возглавляемой им партии, по оценкам наблюдателей, продолжает расти. И хотя некоторые эксперты продолжают утверждать, что проходного барьера этой партии достичь не удастся, целый ряд признаков свидетельствует о том, что уже сегодня ее рейтинг, по всей вероятности, может существенно превышать 5 %.

Напомним, недавнее решение ЦИК о регистрации кандидатами в депутаты ВР главу администрации бывшего президента В. Януковича А. Ключева и видеоблогера А. Шария вызвало в политикуме и медиа-сфере широкий резонанс. В день их регистрации на Майдане Независимости в Киеве прошла акция протеста, в которой приняли участие радикальных националистических организаций и ряд известных сторонников бывшего президента П. Порошенко. Поводом к протесту послужил факт того, что кандидаты не проживали в Украине в течение последних лет и согласно украинскому законодательству не имели права стать участниками избирательной кампании. В ЦИК объяснили свое решение тем, что Верховный суд не нашел оснований для отказа кандидатам в регистрации.

Секретарь ЦИК Н. Бернацкая заявила тогда, что комиссия может пересмотреть свое решение о регистрации обоих кандидатов, и объяснила, что оно было продиктовано «экстремальными обстоятельствами», когда до выборов оставалось менее трех недель, и необходимо было приступить к печати бюллетеней.

«Теперь, если будут новые доказательства, и они устроят суд, мы просто сможем поставить штамп “выбыл” и спокойно провести выборы. В противном случае нам бы пришлось все перепечатывать», – пояснила секретарь ЦИК (URL: <https://www.dw.com/uk>). По словам Н. Бернацкой, ЦИК обратился ко всем государственным органам, чтобы получить доказательства реального места жительства кандидатов в течение последних пяти лет и такие доказательства были предоставлены. Так, и. о. главы СБУ И. Баканов в письме к главе ЦИК Т. Слипачук, сообщил, что А. Шарий с января 2012 г. не проживал на территории Украины. В итоге, несмотря на решение Верховного суда, и А. Ключев и А. Шарий были сняты с регистрации.

Однако, партия, возглавляемая А. Шарием, все же примет участие в парламентских выборах, несмотря на фактическое отсутствие ее

представителей в телеэфирах, и лишь недавнее включение в социологические исследования рейтингов политических сил, благодаря мобилизации своих сторонников через социальные сети и мессенджеры партия демонстрирует свою политическую активность и рост числа сторонников.

Как сообщала недавно глава правления Украинского института социальных исследований им. Яременко О. Балакирева, Партию Шария готовы поддержать на парламентских выборах 2,6 % избирателей. «Партия Шария существенно увеличила свои показатели. Мы видим высокий уровень активности и высокий уровень декларированной готовности голосовать. С предыдущего показателя 0,9 % – а до этого вообще с нулевым показателем – она сегодня получила 2,6 % среди тех, кто определился, и будет голосовать», – заявила она (URL: <https://sharij.net/151590>).

Ранее, О. Балакирева отмечала, что Партию Шария не включали в общие списки из-за низкого рейтинга. При этом, по ее словам, на определенном этапе деятельность партии приобрела «хайповый характер». «Сторонники партии обрушили шквал звонков на социологические компании. Каждую минуту телефон звонил, чтобы вы понимали. Они спрашивали, почему в списке нет партии Шария. Мы отвечали по очереди, что она есть в списках. Но поскольку партию называли 0,1 %, то она представлена в категории «другая полисила», – подчеркивает социолог. (URL: <https://sharij.net/151052>).

Таким образом, хотя большинство экспертов скептически расценивают шансы этой партии на выборах, а ее противники продолжают выступать с обвинениями и критикой в адрес лидера партии, успех Партии Шария (независимо от того, какое количество голосов она получит по итогам выборов) не стоит недооценивать.

Что касается возможных результатов выборов в мажоритарных округах, от которых, как подчеркивают эксперты, будет зависеть расстановка сил в новом парламенте, то от однозначных прогнозов на этот счет наблюдатели предпочитают воздерживаться.

Главная тенденция здесь, по оценкам наблюдателей, такова, что сам факт выдвижения от пропрезидентской партии мог дать разным кандидатам от 10 до 30 % поддержки в начале кампании. При этом во многих округах кандидаты от «Слуги народа» не отличались особенной активностью, что могло существенно понизить их стартовые позиции. Кроме того, проблему для кандидатов-мажоритарщиков создает технология «клонов», которая на этих выборах, по оценкам экспертов, получила особенно широкое распространение. При этом, пишут СМИ, во многих округах наряду с кандидатами от пропрезидентской партии зарегистрированы не только однофамильцы, но и представители различных общественных организаций, фондов и т. д., в названии которых обыгрывается словосочетание «слуга народа». Зачастую «клонов» насчитывается по несколько в одном бюллетене. Также многие кандидаты, не имеющие отношения к партии «Слуге народа» активно используют в своей кампании зеленый цвет, фотографии

В. Зеленского и т. д. Наблюдатели также отмечают, что многие избирательные комиссии контролируются представителями «Европейской солидарности» и «Оппозиционной платформы», а попытки подкупа избирателей остаются достаточно распространенным явлением. Поэтому, с учетом непредсказуемости итогов выборов в мажоритарных округах, наблюдатели воздерживаются от прогнозов насчет состава будущей коалиции.

Добавим, что по заявлению Национального союза журналистов Украины в ходе избирательной кампании наблюдается большое количество случаев использования черного пиара и грязных избирательных технологий в СМИ. Также в документе подчеркивается, что в некоторых регионах политическое противостояние превратилось в конфликты между отдельными редакциями и журналистами, которые фактически выступают как агитаторы кандидатов от разных политических лагерей. «Некоторые общенациональные медиа стали инструментами откровенных политических манипуляций. Избиратели, которые ожидают от журналистов беспристрастного анализа и объективности, подвержены искаженной картинке действительности, фейкам и откровенной или скрытой пропаганде... Призываем коллег, несмотря на горячие предвыборные баталии, соблюдать в своей работе профессиональные стандарты и осознавать репутационные риски в случае их нарушения», – говорится в заявлении НСЖУ ([URL: http://nsju.org/index.php/article/8082](http://nsju.org/index.php/article/8082)).

Тем временем, стало известно, что к 15 июля в Украину для участия в досрочных выборах прибыли более 200 международных наблюдателей. Об этом сообщил начальник отдела по вопросам взаимодействия со средствами массовой информации Госпогранслужбы Украины А. Демченко.

Представители же ПАСЕ в наблюдении за ходом избирательного процесса в Украине участия принимать не будут.

Напомним, 2 июля 2019 г. спикер украинского парламента А. Парубий сообщил, что подписал письмо к президенту ПАСЕ об отзыве его приглашения для международных наблюдателей от Ассамблеи на внеочередных парламентских выборах, так как среди международных наблюдателей не могут быть представители России. Ранее, после решения ПАСЕ о возвращении российской делегации в Ассамблею, украинская делегация обратилась к украинским властям с просьбой срочно рассмотреть вопрос прекращения участия Украины в работе ПАСЕ, а также вопрос о дальнейшем участии Украины в органах Совета Европы. Как заявил министр иностранных дел Украины П. Климкин, в случае подтверждения ПАСЕ полномочий российской делегации будет целесообразно, чтобы Верховная Рада отозвала приглашение для Ассамблеи быть наблюдателями на парламентских выборах в Украине, а А. Парубий заявил, что «мы не можем допустить, чтобы на украинских парламентских выборах были представители страны-агрессора, чтобы они судили и определяли демократичность украинских выборов».

Также стало известно, что Фонд «Демократические инициативы» им. И. Кучерива, Киевский международный институт социологии и Украинский центр экономических и политических исследований им. А. Разумкова объявили о старте проекта «Национальный экзит-полл 2019 – парламентские выборы». Как сообщают СМИ, консорциум из трех социологических организаций проведет в день выборов опросы на выходе с избирательных участков. Главная цель проекта, отмечают его организаторы, – обеспечить эффективный общественный контроль выборов. Национальный экзит-полл будет проведен при финансовой поддержке Программы содействия общественной активности «Присоединяйся!», финансируемого Агентством США по международному развитию (USAID), представительства Европейского союза в Украине, Международного фонда «Возрождение» и посольства Канады в Украине. Результаты экзит-полла будут обнародованы 21 июля 2019 г. сразу после закрытия избирательных участков.

Таким образом, несмотря на ограниченные сроки на подготовку, непростую социально-экономическую ситуацию в Украине и определенную эволюцию в политических настроениях в Европе, избирательная кампания в Верховную Раду идет к своему завершению. Совсем скоро, наша страна и весь мир сможет познакомиться с новым украинским парламентом.

До нових стандартів самоврядування

В. Пальчук, ст. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Розвиток системи надання адмінпослуг у рамках реалізації реформи з децентралізації влади

У рамках проведення реформи з децентралізації влади об'єднаним територіальним громадам (далі – громади) передано більше повноважень у сфері адміністративних послуг. Вони на сьогодні можуть самостійно визначати перелік послуг, умови їх надання, запроваджувати супутні та додаткові сервіси. При цьому адміністративний збір надходить до місцевого бюджету. Такі послуги громади надають через центри надання адміністративних послуг (далі – ЦНАП), старост. У травні 2014 р. вийшло Розпорядження Кабінету Міністрів України № 523-р «Деякі питання надання адміністративних послуг органів виконавчої влади через центри надання адміністративних послуг», яке врегулювало перелік найбільш популярних (базових) послуг, що мають надаватися через ЦНАП.

На кінець 2018 р. загальна кількість ЦНАП в Україні сягнула 775. За минулий рік понад 15 млн українців скористалися послугами ЦНАП, а від їхньої діяльності до місцевих бюджетів надійшло 2,9 млрд грн.

Ще кілька років тому, щоб отримати таку звичайну послугу, як замовлення закордонного паспорта, доводилося їхати, чекати в чергах і

псувати собі нерви. Сьогодні сотні послуг для громадян та бізнесу надають на місцях. Це практично наближає владу до людей.

За словами експерта Центру політико-правових реформ та програми «U-LEAD з Європою» В. Тимощука, в Україні створено близько 800 ЦНАП, до половини з них «ми називаємо достатньо успішними офісами, де люди в комфортних умовах достатньо швидко можуть отримати найважливіші для них послуги, починаючи від реєстрації актів цивільного стану, паспортів, реєстрації місця проживання до отримання державної допомоги й субсидій».

У сільських громадах, де працювала програма «U-LEAD з Європою», без поїздки в райцентр людина може зареєструвати факт народження дитини, місце проживання, подати заяву на державну допомогу при народженні дитини, отримати посвідчення багатодітної родини тощо. У деяких сільських ЦНАП можна зробити біометричний паспорт і їхати відпочивати за кордон, поставити дитину в чергу в садочок тощо.

На його думку, реформа ЦНАП і децентралізації має ще тривати, для того щоб передавалися додаткові повноваження органам місцевого самоврядування або щоб вони могли ефективно надавати ці послуги. Насамперед ідеться про реєстрацію актів цивільного стану. Також необхідно вжити заходи для здешевлення паспортного обладнання та захищених каналів зв'язку. Громади купують станції за 400 тис. грн при вартості безпосередньо станції у 200 тис. грн.

Також в експертів є побажання до МВС. Воно є відповідальним за дуже популярну сферу послуг – це реєстрація автомобілів і видача посвідчення водія. Там потрібно кардинально змінювати процедури, щоб люди могли отримувати ці послуги в цивільних установах, тобто ЦНАП, так як у Європі чи Канаді. Не потрібно цих експертних оглядів чи експертних майданчиків, переплат і всього іншого. Це не міліцейська функція.

Експерти переконані, що варто скасувати таку послугу, як довідка про несудимість. На сьогодні вона видається кандидатам на державну службу, суб'єктам господарювання, які беруть участь у тендерах. Цю довідку мають отримати органи влади в органу влади. Людина взагалі ніколи не має ходити за цією довідкою, якщо, наприклад, не йдеться про консульські установи.

Та ж реєстрація місця проживання. «Хороші органи місцевого самоврядування», наприклад Луцьк чи Харків, організували це в такий спосіб, що в них є електронний реєстр територіальної громади – і всі, кому треба інформація з цього реєстру, отримують її автоматично (соціальні служби, нотаріуси, суди та інші структури), тобто люди не ходять за цими довідками. Більшість органів місцевого самоврядування мають також перейти до такого механізму, коли зайве не вимагається від людини, а отримується в порядку взаємодії між органами влади.

За даними опитування, яке проводилося Асоціацією ОТГ за методичної та аналітичної підтримки Офісу реформи адміністративних послуг, близько половини опитаних ОТГ надає послуги через старост, а саме 45 %. Такий результат опитування вказує на низьке використання інституту старост як

елемента системи надання адміністративних послуг на місцевому рівні, при цьому таке завдання має бути пріоритетним.

Досить великий відсоток опитаних ОТГ, а саме 40 %, здійснює надання адміністративних послуг через власні структурні підрозділи, продовжуючи використовувати кабінетну систему та старі організаційні процеси при обслуговуванні мешканців ОТГ.

Майже рівними є частки надання адміністративних послуг через власні ЦНАП і ЦНАП РДА – 33 та 30 % відповідно, при тому 16 % опитаних ОТГ взагалі не планує утворювати власні ЦНАП, що вказує на низьку інституційну спроможність таких ОТГ в організації надання адміністративних послуг для їхніх мешканців.

Основними причинами небажання утворювати власний ЦНАП серед опитаних ОТГ є: відсутність достатньої кількості коштів, щоб відкрити новий ЦНАП (40 %), брак кваліфікованих кадрів (25 %), брак приміщень для ЦНАП (29 %). Двадцять один відсоток опитаних стверджує, що відсутня державна підтримка в організації роботи ЦНАП.

Дев'яносто три відсотки опитаних зазначили про необхідність в обміні досвідом у сфері надання адміністративних послуг. Найкраще проводити такий обмін через організацію навчальних поїздок до ОТГ, де ЦНАП уже відкрито, про це зазначили майже 70 % опитаних ОТГ, при цьому ефективність проведення конференцій з обміну досвідом відмітила лише половина опитаних.

Лише 38 % опитаних ОТГ мають досвід співпраці з програмами та проектами міжнародної технічної допомоги, з них майже 90 співпрацюють з програмою ULEAD, 11 % – з GIZ, 5 % – з ПРООН. Загалом 90 % опитаних зацікавлені в такій співпраці.

Станом на 1 квітня 2019 р. в ОТГ утворено 148 ЦНАП, 66 (45 %) з яких взяло участь в опитуванні. В опитуванні взяли участь 200 ОТГ – 25 % від загальної кількості утворених ОТГ.

Кожна область і громада мають свої особливості, які впливають на вибір моделі надання адмінпослуг. Наприклад, у Полонській громаді Хмельницької області відкрили сучасний ЦНАП, який обслуговує весь район, хоча відкрито його в Полонській об'єднаній територіальній громаді та існує він за кошти цієї громади. «Наш ЦНАП фінансується за кошти Полонської ОТГ, але обслуговуємо ми весь район – 45 тис. населення. Наш ЦНАП має приміщення європейського типу з відкритою зоною для приймання громадян, він доступний для людей з інвалідністю та облаштований дитячим куточком. Створений він був за підтримки програми “U-LEAD з Європою”, яка допомогла нам побудувати ЦНАП з нуля – від фундаменту до дверей під ключ», – зазначила Т. Карнафель, директор ЦНАП у Полонному.

ЦНАП надає вже 173 послуги за основними напрямками: реєстрація бізнесу, реєстрація нерухомості, реєстрація місця проживання, реєстрація

громадських формувань, послуги Держгеокадастру, видавання документів дозвільного характеру, паспортні послуги тощо.

У Кіптівській ОТГ Чернігівської області в ЦНАП надають близько 100 найпопулярніших адміністративних послуг. При цьому в штаті відділу ЦНАП є лише начальник відділу (з функціями державного реєстратора та адміністратора) та головний спеціаліст з реєстрації місця проживання (з функціями адміністратора). У приміщенні ЦНАП здійснюють обслуговування також залучений фахівець із земельних питань (для видавання відомостей з ДЗК) і секретар сільської ради для надання послуг нотаріату та РАЦС. Це приклад, коли для невеликої громади (3,9 тис. мешканців) цілком достатньо й невеликого штату ЦНАП – чотирьох посадових осіб для широкого набору послуг.

Наблизити послуги до людей – один з найвагоміших аргументів об'єднання Слобожанської громади Дніпропетровської області. «Крім додаткових повноважень і права самостійно розв'язувати проблеми на своїй території, аргументом для нас була можливість наблизити послуги до людей, щоб їм не треба було їздити в райони, в область за довідкою», – зазначають у громаді.

У травні 2016 р. відкрили перший в області ЦНАП серед ОТГ. Спочатку затверджено «дорожні карти», де розписали, які документи має взяти адміністратор, аби видати ті довідки чи дозволи. Сьогодні Слобожанський ЦНАП надає понад 100 адміністративних послуг, серед яких й оформлення біометричних паспортів. «Коли приймали рішення про купівлю апарату для виготовлення біометричних паспортів, ми оцінювали, наскільки нам це дорого. Проте комфорт мешканців ми ставили в пріоритет. Але ця послуга настільки була актуальною для наших людей, що апарат повністю окупився менше ніж за рік», – пояснюють в органі місцевого самоврядування громади.

Також тут втілюється пілотний проект Мінсоцполітики, що розширює спектр надання соціальних послуг. Для оформлення субсидій чи інших документів людям більше не потрібно їхати в район. За словами С. Вусик, голови громади, для зручності мешканців громади режим роботи центру продовжили до 20:00. Таким чином людям не треба, наприклад, відпрошуватися з роботи, щоб отримати довідку. Також зміна графіка зняла проблему черг до ЦНАП.

З адміністраторами центру проводять заняття для покращення надання послуг, а також фінансово стимулюють найкращих співробітників. Креативні працівники проводять акції, тематично оздоблюють приміщення у свята. На вході до ЦНАП встановили прозору скриньку, де відвідувачі можуть лишати свої відгуки у вигляді різнокольорових смайликів – червоних і зелених.

Також планують заключити договір із Сервісним центром МВС, щоб люди могли реєструвати, переоформлювати свої автівки в селищі.

Одним серед лідерів у розбудові ЦНАП є Івано-Франківськ. Саме це місто одним серед перших в Україні створило ЦНАП ще у 2010 р. Сьогодні в

ньому надають 240 послуг, якими користується 50–60 тис. громадян щорічно. За 2018 р. послуги ЦНАП принесли місту понад 48 млн грн, що становить 34 % від усіх неподаткових надходжень до бюджету. У 2019 р. прогнозується підвищення надходжень від наданих послуг у 1,2 раза.

Уже сьогодні саме Івано-Франківськ першим оприлюднив детальні дані щодо роботи ЦНАП. Відкриті дані роблять ЦНАП – з його великими масивами інформації – прозорим і підзвітним, а також надають можливість створювати нові сервіси. У зв'язку з цим, агенцією TEXTY було розроблено онлайн-інструмент «Десять найпопулярніших послуг Івано-Франківського ЦНАП», що виявляє попит на різні послуги протягом року, а також демонструє рівень життя міста, якість надаваних послуг, надходження до бюджету. Ця інформація дає зріз соціального та економічного розвитку міста. Інструмент розроблено за підтримки Державного агентства електронного урядування в межах проекту USAID/UK aid «Прозорість і підзвітність у державному управлінні та послугах/TAPAS».

Аналіз даних засвідчив, що найпопулярнішими послугами ЦНАП Івано-Франківська є реєстрація місця проживання, видавання закордонного паспорта та послуги, пов'язані із земельним питанням та будівництвом.

Відкриття даних щодо роботи ЦНАП можуть стати наступним кроком реформи децентралізації, адже це можливість:

- створювати нові сервіси та покращувати якість наявних послуг;
- сприяти економії часу, аналізуючи реальні витрачені ресурси на ту чи іншу послугу;
- зменшити корупційні ризики завдяки максимальній прозорості процесу;
- прогнозувати надходження до бюджету;
- приймати обґрунтовані управлінські рішення;
- поліпшувати регіональний бізнес-клімат.

На початку 2019 р. Івано-Франківськ приєднався до Міжнародної хартії відкритих даних – міжнародної ініціативи, що сприяє співпраці, прийняттю та реалізації спільних принципів, стандартів і найкращих практик відкритих даних у всьому світі. Наразі в Україні вже дев'ять міст, що приєдналися до Хартії. Україна стала другою країною у світі після Мексики, де так багато міст взяло на себе таке зобов'язання.

За даними експертів Програми «U-LEAD з Європою», у північно-східному регіоні децентралізація активно триває. Адже кінцева мета децентралізації – створення умов для комфортного життя та ефективного народовладдя. На жаль, більшість людей у громадах не знають, що таке належні ЦНАП, де фахівці зустрічають вас з посмішкою та завжди готові допомогти. Кожна громада унікальна й потребує особливого підходу, але по всіх регіонах прослідковується однакове розуміння необхідності покращення життя людей, у тому числі через якісне надання адмінпослуг. Як зазначає О. Калініченко, регіональний координатор напряму з покращення якості надання адміністративних послуг для населення Програми «U-LEAD з

Європою», створення ЦНАП в об'єднаних громадах стало можливим з 2016 р. Нині кожна спроможна громада має можливість покращити систему надання адмінпослуг через створення належних ЦНАП.

У Західному регіоні досить хороша динаміка створення та модернізації центрів надання адмінпослуг. Особливо активні громади Івано-Франківської, Волинської та Чернівецької областей. У третьому раунді дуже потужно спрацювали громади Львівщини, яка разом з Тернопільською та Житомирською областями має значний потенціал і на наступний раунд. В Івано-Франківській області вже 75 % об'єднаних територіальних громад стали учасниками Програми, а інші 25 % планують подавати заявки в четвертому раунді. Чернівецька та Волинська області вирізняються підтримкою створення спільних ЦНАП органів місцевого самоврядування та РДА.

Наявність перспективного плану формування територій громад у Закарпатській області ще більше б сприяла участі місцевих ОТГ у Програмі. Але, навіть при таких реаліях, Закарпатський центр розвитку місцевого самоврядування надавав істотну підтримку зацікавленим громадам.

Є доволі цікава тенденція: якщо, наприклад, у місті обласного значення працює дієвий ЦНАП, то й для ОТГ прилеглих чи однойменних районів створення центру надання адмінпослуг є одним з пріоритетів. Приклад цьому м. Дубно Рівненської області та його вплив на ОТГ Дубенського району.

Загалом, експерти зазначають, що приємною особливістю є розуміння багатьма головами громад необхідності ЦНАП. Від раунду до раунду кількість громад, які бажають створити належні ЦНАП, зростає. «Маю надію, що і в останньому, четвертому раунді відбору громади, які ще не отримали допомоги від Програми, скористаються цією можливістю та істотно покращать організацію надання адмінпослуг. Важливо глибоко усвідомити зміст та суть місцевого самоврядування, перш за все те, що одними з найважливіших повноважень самоврядування на місцях є надання послуг мешканцям, у тому числі адміністративних», – наголосив Р. Матвійчук, регіональний координатор напряму з покращення якості надання адміністративних послуг для населення Програми «U-LEAD з Європою».

Як показує практика організації ЦНАП, для цього не обов'язково здійснювати мільйонні витрати, нове будівництво, введення додаткових штатних одиниць. Усе можна зробити дуже раціонально, за невеликі кошти, як правило, без збільшення штату працівників. ЦНАП – це послуги. Це – відкритий простір, комфортні умови та увага до відвідувачів, у тому числі й доступність для людей з інвалідністю, зручні умови для персоналу.

Фахівці пояснюють, що ЦНАП – це інтегрований офіс надання адміністративних послуг. Проблематика стратегічного рівня – організація надання адмінпослуг за життєвими ситуаціями та пов'язане з цим переосмислення, спрощення адміністративних процесів і процедур. Конкретна проблематика полягає в тому, чи належними є ЦНАП районних

державних адміністрацій, децентралізація послуг РАЦС, землі, реєстрації транспортних засобів, видачі водійських посвідчень, глибша інтеграція у ЦНАП послуг Пенсійного фонду, ефективніше надання послуг з призначення державних допомог, субсидій тощо. «Щоб глибше зрозуміти, яка має бути відповідь, потрібно оцінити, які наймасовіші послуги ще не надаються у ЦНАП і чи є оптимальним спосіб надання окремих послуг, які вже інтегровані в ЦНАП. Важливою є готовність міністерств, ЦОВВ активно підтримувати децентралізацію, не ініціювати створення відомчих офісів з надання адмінпослуг, а орієнтуватися на інтеграцію відповідних послуг у ЦНАП», – підкреслив Р. Матвійчук.

Фахівці Програми «U-LEAD з Європою» в рамках інституційної допомоги у створенні та модернізації ЦНАП підготували приклади (моделі) інформаційних карток на понад 150 адміністративних послуг. Це такі групи послуг як:

- реєстрація актів цивільного стану;
- реєстрація місця проживання;
- паспортні послуги;
- нотаріальні дії;
- реєстрація нерухомості;
- реєстрація бізнесу;
- реєстрація земельних ділянок;
- видача відомостей з ДЗК;
- земельні питання ОМС;
- архітектурно-будівельна сфера;
- місцеві послуги (благоустрій, житло тощо);
- пенсійні послуги;
- документи дозвільного характеру;
- адмінпослуги соціальної сфери (надано також типові картки на адмінпослуги соціальної сфери, затверджені Мінсоцполітики).

Приклади інформаційних карток доступні за посиланням: <https://tinyurl.com/y5uh7a5v>.

При цьому важливо взяти до уваги таке:

1. Більшість із цих карток готувалися в співпраці з органами місцевого самоврядування в рамках Початкової фази Програми. Тому в ІК згадується найменування цих громад, їхні контактні дані, реквізити для оплати адмінпослуги. Таку інформацію виділено жовтим маркером.

2. У сферах, де затверджено типові інформаційні картки, фахівцями Програми часто було запропоновано спрощення до цих карток, уточнення щодо вичерпного переліку документів, який вимагається від суб'єктів звернень тощо. Звісно, ОМС можуть використовувати ті приклади ІК, які для них є найкращими для роботи.

3. При розробленні карток фахівці Програми виходили з рекомендацій з підготовки ІК, викладених у посібнику «Як створити ЦНАП в ОТГ? Досвід

інституційного створення ЦНАП у рамках Програми “U-LEAD з Європою”» (розд. 3. 2, с. 159–179).

Надана інформація має лише допоміжний характер і потребує уважного ставлення органів влади, які мають розробляти та затверджувати інформаційні картки адміністративних послуг.

Інформаційні картки розроблено відповідно до таких нормативних документів: Наказ Міністерства юстиції України від 28.12.2016 р. № 3874/5 «Про затвердження типових інформаційних карток адміністративних послуг у сфері державної реєстрації юридичних осіб, громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи, та фізичних осіб-підприємців»; наказ ДМС щодо послуг ДМС № 12 від 20.01.2017 р.; наказ ДМС № 34 від 03.03.2016 р.; Наказ Держгеокадастру від 11.08.2017 р. № 177 «Про затвердження типових Інформаційних та Технологічних карток адміністративних послуг, які надаються територіальними органами Держгеокадастру»; Наказ Міністерства юстиції України від 22 червня 2018 р. №1952/5 «Про затвердження типових інформаційних карток адміністративних послуг у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень»; Наказ Міністерства юстиції України від 29.12.2018 р. № 4186/5 «Про затвердження типових інформаційних карток адміністративних послуг у сфері державної реєстрації актів цивільного стану».

Водночас експерти звертають увагу на питання, яке поки що по-різному трактується: хто може працювати в ЦНАП і якою є роль органу місцевого самоврядування при вирішенні цього питання. Фахівці пояснюють, що адміністратор – це посадова особа органу місцевого самоврядування, повноваження та обов’язки якої визначено в посадовій інструкції. Органи місцевого самоврядування виважено підходять до загальної кількості працівників і їх навантаження. Тому важливо розглядати адміністратора не лише як посередника між заявником на отримання послуги та тим, хто її надає (як вважають деякі ЦНАП обласних центрів і ЦНАП РДА), а і як активного надавача послуг, адже такий підхід пришвидшує час її отримання. «Тому ми ретельно вивчили це питання й концептуалізували своє бачення адміністратора в ЦНАП у наших документах і посібниках. Голови громад активно підтримують і позитивно сприймають наші пропозиції стосовно працівників у ЦНАП. Тобто практики впроваджують модель покладання на фахівців повноважень адміністратора та навпаки. Тепер потрібно, щоб теоретики теж підтримали практиків і зрозуміли, що створення ЦНАП та повноваження його працівників визначаються не одним законом про адміністративні послуги, а іншими законами й нормативними актами, які регулюють діяльність ОМС. Для цього треба поширювати кращі практики належних ЦНАП».

У перспективі експерти прогнозують, що ЦНАП інтегрує в себе все керівництво громади і всі виконавчі органи місцевого самоврядування, які якісно, швидко та в сучасних комфортних умовах обслуговуватимуть

мешканців громад. Фізичне звернення громадян залишиться десь на 15 %, як виключення. Більшість послуг надаватимуться онлайн.

Державі важливо орієнтуватися на надання більшості адміністративних послуг через ЦНАП, переконані експерти Програми «U-LEAD з Європою». Зокрема, Р. Матвійчук має надію, що в перспективі процес організації фізичного надання адмінпослуг буде максимально спрощеним та орієнтованим на життєві ситуації (наприклад, народження дитини, придбання нерухомості, одруження тощо) і пов'язані з ними послуги різних суб'єктів їх надання. Важливо, щоб у процесі децентралізації органам місцевого самоврядування було делеговано й інші повноваження з надання адмінпослуг. Електронна взаємодія, доступ працівників ЦНАП до електронних реєстрів і баз даних – усе це вирішить потребу мешканців у різноманітних довідках. Звичайно, розвиток електронних послуг вплине на всю систему, та, ми впевнені, мешканці продовжуватимуть звертатися в ЦНАП за додатковими консультаціями, роз'ясненнями тощо. Досвід інших європейських держав це також підтверджує.

Таким чином, в Україні в рамках реалізації реформи з децентралізації влади розвивається система надання адміністративних послуг на місцях. Створення дієвих інтегрованих офісів надання адмінпослуг стає невід'ємним від процесу реформування публічної адміністрації, та є одним з її каталізаторів. Водночас розвиток системи надання адміністративних послуг у кожній області є кардинально різним. На сьогодні не існує якогось стандартного шаблону, тому кожна громада застосовує максимально індивідуальний підхід до організації надання адмінпослуг (*Матеріал підготовлено з використанням інформації таких джерел: Урядовий портал (<https://www.kmu.gov.ua/ua>); Мінрегіон України (<http://www.minregion.gov.ua>); Міністерство соціальної політики (<https://www.msp.gov.ua>); Програма «U-LEAD з Європою» (<https://tsnap.ulead.org.ua>); Український кризовий медіа-центр (<http://uacrisis.org/ua>).*

Економічний ракурс

А. Рябоконт, мл. научн. сотр. «СІАЗ» НБУВ

Металлургия Украины: текущее состояние и новые вызовы

Металлургия Украины, традиционно являющаяся одним из важнейших наполнителей бюджета и экспортоориентированной отраслью, удерживает позиции по валовому производству продукции, однако денежные поступления от экспорта продолжают сокращаться вследствие цілого ряда причин. Кроме того, негативными факторами для отрасли могут стать проблемы с исчерпанием экспортных квот, повышение цен на

энергоносители после реформы рынка электроэнергии и одностороннее изменение порядка оплаты вагонов со стороны ПАО «Укрзалізниця».

Металлургические предприятия Украины намерены в августе 2019 г. сохранить выплавку стали на уровне прогнозных показателей июля – до 1,8 млн т. Согласно информационной справке объединения «Укрметаллургпром», план на август предусматривает также сохранение производства чугуна в объеме 1,8 млн т и снижение выпуска общего проката на 5,9 % относительно прогноза на июль – до 1,6 млн т с 1,7 млн т.

По уточненным данным «Укрметаллургпрома», в январе-июне произведено 31,62 млн т железорудного концентрата (105 % относительно аналогичного периода 2018 г.), 15,8 млн т агломерата (102 %), 10,93 млн тонн окатышей (103 %), 5,19 млн т кокса валового 6% влажности (97 %), 10,24 млн т чугуна (101 %), 10,93 млн т стали (105%), 9,42 млн т проката (102 %) и 560 тыс. т трубной продукции (104 %).

В июне произведено 1,524 млн т чугуна (меньше на 9 % относительно мая – 2019 г.), 1,659 млн т стали (91 %), 1,5 млн т проката (86 %).

По состоянию на 9 июля 2019 г., из основных действующих производственных мощностей в эксплуатации находятся: 17 из 21 доменных печей, семь из девяти мартеновских печей, 13 из 16 конвертеров, шесть из 15 электропечей и 15 из 15 машин непрерывного литья заготовки.

Металлургические предприятия в июне увеличили потребление природного газа на 7 % относительно предыдущего месяца, до 150 млн куб. м.

За 6 месяцев 2019 г. показатель сократился на 5 %, до 890 млн куб. м. Потребление электроэнергии металлургическими предприятиями в июне снизилось на 3 % к маю, до 950 млн кВт-ч, за 6 месяцев – на 2 %, до 5,8 млрд кВт-ч.

В июне на метпредприятия поставлено около 2,2 млн т железорудного сырья (на уровне мая 2019 г.), по импорту в июне ЖРС не завозилось. За шесть месяцев 2019 г. на отечественные предприятия поступило около 14,6 млн т ЖРС (все – украинского происхождения, 95 % относительно аналогичного периода 2018 г.).

Экспорт ЖРС в июне 2019 г. составил около 3,42 млн т (91 % относительно мая 2019 г.), за шесть месяцев 2019 г. – 20,75 млн тонн (112 % относительно аналогичного периода 2018 г.).

В июне 2019 года ломозаготовительными организациями заготовлено 324 тыс. т металлолома (90 % относительно мая 2019 года), из которых на отечественные метпредприятия в качестве привозного поставлено 324 тыс. т (92 % относительно мая 2019 г.), на экспорт металлолом не поставлялся (в мае 2019 г. экспорт металлолома составил 8 тыс. т).

За шесть месяцев 2019 г. из заготовленных 1,725 млн т металлолома (91% относительно аналогичного периода 2018 г.) украинским потребителям в качестве привозного поставлено 1,688 млн т (103 % относительно

аналогичного периода 2018 г.), экспортировано 37 тыс. т (14 % относительно аналогичного периода 2018 г.).

Впрочем метпредприятия Украины в январе-июне 2019 г. снизили поступления от экспорта черных металлов на 11,1 % по сравнению с аналогичным периодом 2018 г. – до 4,8 млрд долл. с 5,4 млрд долл.

Об этом свидетельствуют данные таможенной статистики Государственной фискальной службы (ГФС). По данным ГФС, за этот период на черные металлы пришлось 19,6 % общего объема поступлений от экспорта товаров против 23,21 % за первые шесть месяцев прошлого года.

В том числе в июне 2019 г. поступления от экспорта черных металлов составляли 728,42 млн долл.

При этом Украина в январе–июне 2019 г. снизила импорт аналогичной продукции на 4,5 % – до 600,65 млн долл. В июне этот показатель составлял 106,97 млн долл.

Кроме того, Украина в первом полугодии 2019 г. снизила экспорт металлоизделий на 1 % – до 534,62 млн долл. В июне их поставлено на 100,52 млн долл.

В то же время за этот период импорт металлоизделий возрос на 28,9 % – до 528,52 млн долл. В июне их ввезено на 81,69 млн долл.

Экспорт чугуна из Украины в январе–июне сократился на 28,1 %, до 391,05 млн долл, по сравнению с I полугодием 2018 г. В натуральном выражении экспорт чугуна за полгода сократился на 24,2 %, до 1,197 млн т. Об этом говорится в сводной таможенной статистике на сайте ГФС Украины.

Доля чугуна во внешнем объеме торговли Украины составила 1,6 %. В январе–июне Украина 57 % чугуна продала в США, 12,4 % в Италию и 9,4 % в Турцию.

Являясь металлургическим нетто-экспортером (порядка 85 % всего производимого в стране металлопроката поставляется на экспорт), Украина в значительной степени зависит от стабильности своего присутствия на мировом рынке стали.

Вместе с тем, в условиях усиления протекционизма со стороны руководства ряда стран, являющихся традиционными рынками сбыта украинского металлопроката, а также с учетом существующих в настоящее время мировых избыточных сталеплавильных мощностей в объеме порядка 700 млн т стали в год, необходима серьезная диверсификация потоков металлопродукции. И одним из наиболее действенных решений является усиление позиций национального металлопроизводителя на внутреннем рынке Украины.

Однако внутренний рынок также является источником беспокойства, прежде всего, вследствие повышения доли импортной составляющей в общем потреблении металлопродукции. Так, если доля импорта во внутреннем потреблении металлопроката в 2017 г. составляла 25,2 %, то в 2018 г. – уже 26,8 %, а за 5 месяцев текущего г. – 33,8 %. И это, не взирая на то, что в феврале 2018 г. были введены антидемпинговые меры относительно

импорта прутков происхождением из Российской Федерации. Таким образом, назрела необходимость дальнейшего усиления защиты интересов отечественного производителя от недобросовестно конкуренции со стороны импортеров.

Поэтому Объединением предприятий «Укрметаллургпром» совместно с другими заинтересованными сторонами было инициировано расследование относительно импортируемого в Украину плоского проката с коррозионностойким покрытием происхождением из Российской Федерации и Китайской Народной Республики.

Министерством экономического развития и торговли Украины, на основании полученных материалов и результатов слушаний, были подготовлены соответствующие рекомендации для Межведомственной комиссии по международной торговле.

На своем заседании 26 июня 2019 г. Межведомственная комиссия по международной торговле, основываясь на результатах расследования, единогласно приняла решение о применении антидемпинговых мер касательно импорта в Украину оцинкованного проката происхождением из Российской Федерации и Китайской Народной Республики сроком на 5 лет с антидемпинговой пошлиной на импорт российской продукции в размере 47,57 % и китайской в размере 22,78 %. Данная мера вступает в силу с 28 июля 2019 г.

Мониторинг использования тарифной квоты по импорту украинского металлопроката в страны ЕС за период с 1.07.2019 г. по 30.06.2020 г. свидетельствует о следующем. Защитные меры распространяются на 14 категорий украинской металлопродукции, из которых по 12 применяются индивидуальные тарифные квоты, используемые по годовому принципу, а по 2 (группа 1 и группа 20) – глобальные тарифные квоты (т.е. first come – first served), используемые по квартальному принципу. После исчерпания квоты начинается действие защитной 25 %-й импортной пошлины.

В случае, если страна выбирает собственную индивидуальную квоту по конкретной группе, а в последнем квартале текущего периода остаются невыбранными объемы глобальной тарифной квоты по этой же группе, то такие страны получают возможность поставлять свою продукцию уже в рамках оставшейся глобальной тарифной квоты без уплаты защитной пошлины.

Особенности глобальной тарифной квоты:

- в рамках одного периода невыбранные объемы предыдущего квартала переходят в последующий;
- остатки квоты, не выбранные на момент окончания последнего квартала текущего периода и не «зарезервированные» в состоянии «ожидания» (awaiting allocation), в последующий период не переходят («сгорают»);
- использование объемов предыдущего квартала будет продолжаться еще в течение 20-ти рабочих дней последующего квартала (для обеспечения

«прохождения» всех неиспользованных объемов, находившихся в состоянии «ожидания» на момент окончания предыдущего квартала);

– в случае «исчерпания» квартальной квоты до окончания квартала, на срок между датой «исчерпания» квоты и началом следующего квартала того же периода действует импортная пошлина 25 %;

Особенности индивидуальной тарифной квоты:

– неиспользованные к моменту окончания предыдущего периода остатки квоты и не «зарезервированные» в состоянии «ожидания» (awaiting allocation), в последующий период не переходят («сгорают»);

– в случае «исчерпания» квоты до окончания текущего периода, при условии отсутствия достаточных объемов соответствующей глобальной квоты, на срок, оставшийся до начала последующего периода, действует импортная пошлина 25 %.

Еще одним вызовом для украинских металлургов может стать повышение цены на электроэнергию для промышленности после начала работы нового рынка электроэнергии. 1 июля заработал новый рынок электроэнергии, в соответствии с принятым в 2017 г. Верховной Радой Украины Законом Украины «О рынке электрической энергии». Согласно закону, новая модель предусматривает введение таких сегментов как рынок двусторонних договоров, рынок «на сутки вперед», внутрисуточный рынок, балансирующий рынок.

Средневзвешенная цена электрической энергии, сложившаяся для промышленных потребителей в условиях нового оптового рынка (на всех его сегментах), по итогам первых десяти дней работы новой модели выросла на 30 % по сравнению с оптовой рыночной ценой в июне. Об этом на пресс-конференции сообщил глава НЭК «Укрэнерго» В. Ковальчук.

«Если мы посмотрим на реальные цифры первой декады, то рост цены для промышленных потребителей гораздо выше ранее озвученных прогнозов правительства на уровне 6,8 % (мы и регулятор прогнозировали на уровне 40 % и 42 %). Фактический рост цены для промпотребителей, присоединенных к сети “Укрэнерго”, или присоединенных по первому классу напряжения к ОСР, в первой декаде июля составляет 30 %. И тенденция пока что состоит в том, что эта разница будет продолжать расти, если не внести изменения», – сказал В. Ковальчук.

По данным «Укрэнерго», средневзвешенная цена без учета тарифа оператора системы распределения (ОСР, тариф в среднем по Украине составляет 378 грн за МВт-ч), а также без учета маржи поставщика электроэнергии на уровне 74 грн за МВт-ч составила около 2,08 тыс. грн за МВт-ч (без НДС), что на 30 % больше июньской ОРЦ на уровне 1,62 тыс. грн за МВт-ч. Данная рассчитанная сумма является усредненной для потребителей первого и второго класса.

По мнению В. Ковальчука, основной причиной значительного роста является неправильная модель возложения публичных специальных обязательств как на НАЭК «Энергоатом» и ЧАО «Укрэнерго» по

поставке электроэнергии населению, так и на «Укрэнерго» по компенсации стоимости «зеленой» энергии.

«НАЭК “Энергоатом”, который в предыдущие периоды производил самую дешевую энергию, был полностью исключен из рынка двусторонних договоров для промышленных потребителей... Если бы “Энергоатом” был в рынке, а на “Укрэнерго” не были возложены обязательства компенсировать “зеленым”, рост был бы намного меньшим. Можно было бы говорить об изменении цены на несколько процентов», – сказал В. Ковальчук.

Впрочем член наблюдательного совета Института энергетических стратегий Ю. Корольчук, комментируя заявление руководства «Укрэнерго» заявил, что цены на электроэнергию после запуска рынка не превысили установленных ограничений.

«Удивляет позиция “Укрэнерго”, которая дает откровенно странные расчеты по рынку. Ведь используется самая высокая цена электроэнергии за все время торгов. К тому же, в компании молчат, что эту электроэнергию никто не купил. В общем НКРЕКУ установила price cap (ценовые ограничения) на уровне 1,64 грн/кВт-ч. А фактическая цена оказалась ниже – 1,62 грн/кВт-ч», – написал Ю. Корольчук.

По мнению эксперта, вместо панических заявлений и манипулирования расчетам, «Укрэнерго» следовало бы инициировать снижение тарифа на услуги компании, который после запуска рынка вырос на 400 %. Что позволит снизить цену на электроэнергию.

«“Укрэнерго” банально “забыл” и не вспоминает, что самый простой способ снизить тариф для промышленности – снизить тариф самого “Укрэнерго”. Поскольку рост тарифа для “Укрэнерго” составил 400 %. Ранее тариф составлял 0,07 грн/кВт-ч. Сейчас “Укрэнерго” имеет два отдельных тарифы – передачу (0,34 грн/кВт-час) и диспетчерское управление (0,89 коп/кВт-ч)... Только вот “Укрэнерго” не спешит заниматься этими вопросами. Хотя именно они и должны инициировать такой пересмотр», – отметил Ю. Корольчук.

Эксперт сообщил, что НКРЕКУ уже рассматривает проект постановления, которое устанавливает новый тариф на услуги «Укрэнерго» по передаче электроэнергии с 1 августа 2019 г. на уровне 31,21 коп/кВт-ч, что на 10 % ниже нынешнего тарифа. А также отметил, что есть потенциал для еще большего его снижения за счет пересмотра энергобаланса.

«Есть еще один путь снижения тарифа. Он уже был озвучен и обсужден многими представителями рынка. Это – просмотр энергобаланса, исключение из прогнозного баланса выработки электроэнергии на объектах возобновляемых источников энергии, не введенных в эксплуатацию. Там перспектива снижения тарифа составляет более 10 коп/кВт-ч, что составляет почти 40 %», – пояснил Ю. Корольчук.

Еще одной проблемой для металлургов могут стать отношения с государственным железнодорожным госмонополистом ПАО «Укрзализныця». Как сообщил президент «Укрметаллургпрома» А. Каленков

«Укрметаллургпром» просит Государственную регуляторную службу Украины проверить законность одностороннего введения железнодорожным госмонополистом ПАО «Укрзалізниця» нового порядка оплаты аренды вагонов.

«Под предлогом либерализации вагонной составляющей “УЗ” на свое усмотрение проводит разные инициативы. Одна из последних: в конце мая они заявили о пересчете платы за использование вагонов. Под благовидным предлогом сокращения времени на загрузку–разгрузку они просто повышают затраты грузоотправителей. Сократили срок до минимальных 48 часов, а за все, что сверх этого срока, начисляется плата. По факту – штрафные санкции, которые близки по определению к инфраструктурной составляющей», – отметил А. Каленков.

При этом, по его словам, инфраструктурную составляющую «УЗ» должна согласовывать по серьезной процедуре с Антимонопольным комитетом, Министерством экономики и торговли, Министерством инфраструктуры, Министерством юстиции. Но ничего из этого сделано не было.

«Мы рассматриваем новый порядок начисления платы за использование вагонов просто как скрытое повышение тарифов. Поэтому мы обратились и в АМКУ, и в ГРС, чтобы они проверили, регуляторный это акт или не регуляторный, имеет ли “УЗ” право это делать или нет, и было ли должное публичное рассмотрение этого вопроса. Ведь решение принималось еще 26 апреля, а обсуждение началось только сейчас. Нас просто поставили перед фактом», – подчеркнул президент «Укрметаллургпрома».

По словам А. Каленкова, на незаконном введении нового порядка оплаты аренды вагонов «УЗ» заработает самое малое 3 млрд грн, заплатить которые должны будут именно грузоотправители, а с ними так или иначе – и все украинцы. По его информации, неофициально в ГРСУ уже усмотрели превышение полномочий в действиях «УЗ». А значит, есть шанс, что компетентные органы заставят монополиста придерживаться действующего законодательства.

При этом следует отметить, что, в последние годы промышленники постоянно сталкиваются с удорожанием услуг железнодорожного госмонополиста. Так, в 2018 г. расходы грузоотправителей выросли на 30–35 % по сравнению с предыдущим годом. За первое полугодие 2019 г. они увеличились еще на 14 %. Таким образом, можно отметить, что перед украинской металлургической отраслью стоят непростые вызовы, от удачных ответов на которые, зависит не только судьба предприятий и их работников, но и перспективы дальнейшего развития украинской экономики в целом. Проблемы металлургической отрасли требует комплексного подхода с привлечением к их решению государственных органов контроля и регулирования, повышения эффективности менеджмента предприятий и взвешенной внешнеэкономической политики государства *(При подготовке материала использованы такие источники: веб-сайт Министерства*

економического развития и торговли Украины (<http://www.me.gov.ua/>); веб-сайт ОП «Укрметаллургпром» (<http://www.ukrmetprom.org/>); веб-сайт «УкрРудПром» (<https://www.ukrrudprom.ua/>); веб-сайт «Минпром» (<http://minprom.ua/>); веб-сайт UaProm (<http://uaprom.info/>); веб-сайт «ЛигаНет» (<http://biz.liga.net/>); веб-сайт «Металл Украины» (<https://ukrmet.dp.ua/>); веб-сайт «БизнесЦензор» (<https://biz.censor.net.ua/>)).

Наука – суспільству

Основні напрями діяльності НАН України

3 липня 2019 р. під головуванням Президента Національної академії наук України академіка Б. Патона відбулося чергове засідання Президії НАН України.

На початку зібрання Президент НАН України академік Б. Патон поінформував присутніх про перебіг і підсумки зустрічі керівництва Академії з Президентом України В. Зеленським.

26 червня 2019 р. відбулася зустріч Президента України В. Зеленського з керівництвом Національної академії наук України. Від Академії участь у цій зустрічі взяли Президент НАН України, академік Б. Патон; перший віце-президент НАН України, академік А. Наумовець; перший віце-президент НАН України, академік В. Горбулін і головний учений секретар НАН України, академік В. Богданов. У зустрічі також взяли участь помічник Президента України А. Єрмак і експерт з питань освіти та науки С. Бабак.

Зустріч відбулась у дружній – ми це особливо підкреслюємо – атмосфері. І Президент України дійсно виявив зацікавленість станом та перспективами розвитку вітчизняної науки і, зокрема, Національної академії наук України. Він також цікавився тим, яку допомогу науковцям може надати держава і як заохотити молодих учених працювати на нашу Батьківщину. Глава держави зазначив: «У нас непроста ситуація і багато пріоритетів, але я не хочу бути Президентом, який каже, що поки війна не закінчиться, ми нічим не займатимемося. Проблеми треба вирішувати, і паралельно. Інакше Україна не розвиватиметься».

Президента України було поінформовано про сучасний стан і основні напрями роботи академії, а також наголошено на необхідності пріоритетної державної підтримки вищої наукової організації України. Під час зустрічі обговорювались окремі ключові проблеми розвитку української держави, за якими було надано підготовлені нашою академією відповідні аналітичні матеріали з пропозиціями щодо їхнього вирішення.

Президента України ознайомили з діяльністю академії з наукового вирішення проблем забезпечення вирішення проблем енергетичної безпеки України та розвитку вітчизняного агропромислового комплексу. Перший

віцепрезидент НАН України, академік В. Горбулін розповів главі держави про результати роботи вчених НАН України з оборонної тематики та пропозиції академії щодо розвитку вітчизняного оборонно-промислового комплексу. Перший віце-президент НАН України, академік А. Наумовець поінформував Президента України про перспективні науково-технічні розробки, призначені для задоволення потреб різних галузей національної економіки.

Було також обговорено питання щодо шляхів поліпшення фінансового забезпечення діяльності НАН України та залучення молодих дослідників до наукових установ. Главі держави передано листа щодо фінансування НАН України у наступному році.

На завершення цієї зустрічі, яка тривала більше двох годин, ми висловили Президентові України В. Зеленському вдячність за зустріч і запросили його відвідати провідні наукові установи НАН України. Він погодився, сказав, що це його дуже цікавить і обіцяв виконати своє бажання познайомитися з академічними інститутами, а також із Національним дендрологічним парком «Софіївка» НАН України.

Крім того, Президент України висловив думку про те, що Офісу Президента України і Національній академії наук України потрібно було б спільно призначити особу, яка здійснюватиме конкретну роботу зі зв'язку Академії з Офісом. Є прохання Президента України про те, щоб ми надали свої пропозиції стосовно кандидатури, яка безпосередньо займатиметься цією роботою. Ми вважаємо, що це дуже цікава пропозиція, та цілком підтримали її. Ми повинні зробити це у найближчий термін.

Далі Президент цікавився нашими справами у наукових дослідженнях і організації нових досліджень та вирішенні нових організаційних питань. Ми з В. Горбуліним обговорили це питання і вносимо на розгляд – спочатку в нашій академії, а потім і владних структур – питання про організацію нового інституту щодо національної безпеки, економіки і т. д. В. Горбулін хоче і буде цим займатися. Тож просимо це теж розглянути і представити в Офіс Президента свої пропозиції щодо цього дуже важливого, як нам здається, питання.

У цілому, можемо запевнити вас, що ця зустріч була дуже цікавою та змістовною. Ми дійсно відчували, що Президент України зацікавлений у тому, щоб продовжити цю роботу й організувати подальший розвиток наукових досліджень і діяльність інститутів. Ми, зокрема, познайомили його з роботою національних галузевих академій наук, якою він цікавився. Це питання теж іще розглядатиметься в майбутньому.

«Одним словом, ми вийшли з цього засідання із розумінням того, що Президент України дійсно хоче і допомогти, й одержати від нас серйозну допомогу щодо розвитку науки і наукових досліджень, і організаційних питань», – сказав академік Б. Патон.

Далі учасники засідання заслухали й обговорили дві наукові доповіді.

Про «Науково-технічні розробки Інституту проблем машинобудування імені А. М. Підгорного НАН України в галузі сучасної енергетики та високотехнологічного машинобудування» розповів директор цієї академічної наукової установи, член-кореспондент НАН України А. Русанов.

Зазначений Інститут відіграє важливу роль у вирішенні актуальних науково-технічних проблем, насамперед створенні енергетичного обладнання нового покоління.

Одним із пріоритетних напрямів наукових досліджень Інституту проблем машинобудування імені А. М. Підгорного НАН України є енергетичне машинобудування. В установі розвивається наукова школа з газогідродинаміки проточних частин турбомашин. Її представники розробили теорію математичного моделювання просторових в'язких течій рідини і газу на основі чисельного інтегрування осереднених рівнянь Нав'є-Стокса (Рейнольдса) з урахуванням реальних властивостей робочих тіл. Уперше в світі науковці запропонували узагальнений метод розщеплення для побудови неявних схем на випадок повністю неструктурованих різницевих сіток із довільною формою елементарних об'ємів та інтерполяційно-аналітичний метод врахування реальних властивостей рідин і газів. Ці методи, з одного боку, забезпечують високу точність результатів моделювання, а з іншого – на відміну від наявних, потребують значно менших затрат комп'ютерного часу.

Згадані методи і моделі дозволили здійснювати як фундаментальні дослідження з вивчення закономірностей гідрогазодинамічних процесів, так і виконувати прикладні розробки, зокрема з підвищення ефективності турбомашин різних типів. Створене програмне забезпечення впроваджено на низці провідних підприємств, які спеціалізуються на проектуванні турбомашин. Насамперед слід відзначити роботи Інституту, що виконувалися спільно із Запорізьким машинобудівним конструкторським бюро «Прогрес» імені академіка О. Г. Івченка (м. Запоріжжя), ПрАТ «Турбогаз» (м. Харків) і АТ «Турбоатом» (м. Харків)...

Загалом, виконувані в Інституті проблем машинобудування імені А. М. Підгорного НАН України дослідження мають високу наукову цінність, а науково-технічні розробки установи у галузі сучасної енергетики та високотехнологічного машинобудування – практичну значущість.

Участь в обговоренні доповіді члена-кореспондента НАН України А. Русанова взяли член дирекції публічного акціонерного товариства «Центренерго», кандидат наук з державного управління В. Сагір; перший заступник головного конструктора парових турбін акціонерного товариства «Турбоатом», кандидат технічних наук М. Гришин; заступник головного інженера – головний конструктор приватного акціонерного товариства «Турбогаз» А. Бурняшев і перший віце-президент НАН України, голова секції фізико-технічних і математичних наук НАН України, академік А. Наумовець.

Із доповіддю «Сучасні археологічні відкриття в Національному

історико-архітектурному заповіднику «Ольвія» НАН України» виступила керівник Ольвійської археологічної експедиції Інституту археології НАН України, заступник директора з наукової роботи Інституту археології НАН України, завідувач відділу археології Нижнього Побужжя Національного історико-архітектурного заповідника «Ольвія» НАН України, доктор історичних наук А. Буйських.

Вивчення античної культури в Україні було і залишається вкрай актуальним завданням. Саме античність заклала фундамент сучасної світової цивілізації, а Україна є однією з небагатьох країн Європи, на теренах якої розташовуються археологічні пам'ятки античної культури від VII ст. до н. е. до поч. V ст. н. е. Антична цивілізація – це база, на якій сформувалася візантійська культурна традиція. Остання ж, маючи в своїй основі релігійно-етичний концепт християнського православ'я, заклала фундамент сучасної української культури. Саме такий культурно-історичний ланцюг і сформував європейську ідентичність України...

За результатами сучасних досліджень українських археологів, які працюють в «Ольвії» та на о. Березань, здійснено видатні відкриття. Зокрема, в Борисфені розкопано Керамік – район керамічних майстерень із гончарними горнами й численним розбитим посудом усередині, який маркує початок місцевого керамічного виробництва за середземноморськими взірцями в середині VI ст. до н. е. В «Ольвії» відкрито Південний теменос – культову ділянку із залишками двох храмів і вівтарів, на якій здійснювалося вшанування богині Афродіти, котра, як тепер зрозуміло, була патронесою грецької колонізації Північно-Західного Причорномор'я в VI ст. до н. е. ...

У цілому, новітні дослідження в Національному історико-археологічному заповіднику «Ольвія» є вкрай перспективними і містять значний науковий потенціал для розвитку української та світової археологічної науки, збагачення Музейного фонду України пам'ятками античної культури. На цьому тлі актуальною залишається необхідність державної підтримки дослідницької діяльності Інституту археології НАН України, зокрема щодо забезпечення щорічних відряджень до «Ольвії» та збільшення штату її наукових співробітників.

Участь в обговоренні доповіді доктора історичних наук А. Буйських узяли завідувач сектору Національного музею історії України, кандидат історичних наук С. Діденко; директор Центру пам'яткознавства НАН України та Українського товариства охорони пам'яток історії та культури, кандидат історичних наук О. Титова; почесний директор Інституту археології НАН України, член Президії НАН України, академік П. Толочко й академік-секретар відділення історії, філософії і права НАН України, директор Інституту історії України НАН України, академік В. Смолій.

Наостанок присутні розглянули низку кадрових і поточних питань, зокрема про затвердження Порядку конкурсного відбору наукових і науково-технічних робіт для фінансування за бюджетною програмою КПКВК 6541230 «Підтримка розвитку пріоритетних напрямів наукових досліджень».

Додатково про цей захід дізнавайтесь з пресрелізу в розділі «Засідання Президії НАН України» офіційного веб-сайту Академії (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 04.07).

13–14 червня 2019 р. відбулася Міжнародна наукова конференція «Досягнення у вивченні крайового ефекту водних екосистем та їх практичне значення», присвячена 95-річному ювілею академіка Ю. Зайцева.

Організаторами заходу виступили Інститут морської біології (ІМБ) НАН України (м. Одеса) спільно з Комісією із захисту Чорного моря від забруднення й Одеським національним університетом (ОНУ) імені І. І. Мечникова.

У конференції взяли участь близько 60 співробітників із 24 установ (академічних інститутів, закладів вищої освіти природничого профілю) Литви, Молдови, Румунії та України. Було заслухано 2 пленарні доповіді, 26 наукових і 12 постерних доповідей, які відобразили накопичений науковий і практичний досвід крайового ефекту водних екосистем.

Перед початком заходу було організовано прес-конференцію, в ході якої Ю. Петрович поспілкувався із журналістами найбільших телевізійних каналів Одеси.

Конференцію відкрили директор ІМБ НАН України, член-кореспондент НАН України Б. Александров і проректор ОНУ імені І. І. Мечникова, професор В. Іваниця. Урочисте слово для привітання учасників було надано академіку Ю. Зайцеву.

Із пленарними доповідями, присвяченими внеску Ю. Зайцева у розвиток гідробіологічної науки країн Чорного моря та продовженню вчення Вернадського і Зайцева про контурні біотопи, виступили член-кореспондент НАН України Б. Александров і професор О. Протасов.

Конференція працювала за такими напрямками:

1. Класифікація крайових біотопів наземних і водних екосистем, просторовий розподіл, ступінь поширення.
2. Крайові екосистеми прісних і морських вод.
3. Прояв крайового ефекту в функціональній активності рослин і тварин.
4. Використання крайового ефекту в моніторингу водно-болотних угідь.
5. Крайовий ефект в техноекосистемах (штучних умовах) і можливі перспективи його практичного використання.

У ході роботи секцій виступили перші учні Ю. Зайцева: професор Л. Воробйова – з доповіддю про представників та особливості формування мейофауни контурних біотопів Чорного моря і доктор біологічних наук Г. Мінічева – з доповіддю про фітоповерхню як інструмент для оцінки та прогнозування крайових екосистем. Нові контурні біотопи запропонував

кандидат біологічних наук О. Гончаров, а скупчення морського сміття розглядалися як новий біотоп для гідробіонтів у виступі кандидата біологічних наук А. Снігіррової.

Інші учасники конференції зосередились у своїх доповідях на таких актуальних проблемах, як: кліматичні зміни (доктор геолого-мінералогічних наук Р. Коробов), проблеми менеджменту лиманів (доктор біологічних наук В. Демченко), розробка показників трансформування екосистем на основі змін типів «оселищ» (кандидат біологічних наук М. Сон). Увага доповідачів також присвячувалася швидкості пересування гіпонейстоних копепод із демонстрацією вистрибування раків із води (доктор біологічних наук Л. Світличний), комплексним дослідженням макробентосного угруповання зостери в узбережжя Румунії (кандидат біологічних наук В. Суруджіу), інвазивним видам амфіпод Литви (доктор біологічних наук К. Арбачаускос), можливостям використання систем дистанційного доступу у моніторингу (кандидат біологічних наук Є. Соколов), забрудненню морських пісків мікропластиком (кандидат біологічних наук С. Дятлов) тощо.

Окремим блоком на конференції було представлено іхтіологічну групу. Її учасники акцентували у своїх доповідях на стані іхтіофауни Одеської затоки, о. Зміїний, Нижнього Дністра.

Значну кількість доповідей представили молоді вчені й аспіранти різних наукових установ Одеси, охопивши різні контурні біотопи – від планктонних угруповань до літоконтурних, псамоконтурних і навіть угруповань морського сміття (пластику).

Під час конференції активно обговорювалися практичні аспекти вивчення крайового ефекту, використання вже наявного доробку при плануванні подальших моніторингових досліджень і розроблення нових методик. Значну увагу було приділено необхідності проведенню міжнародних конференцій з морської біології на регулярній основі задля формування платформи для поширення ідей Ю. Зайцева, розширення світогляду та обміну досвідом молодих вітчизняних учених, проведення науково-практичної школи з морської біології на базі Інституту морської біології НАН України.

Організатори конференції висловлюють щирі вдячність членів-кореспонденту НАН України П. Царенку та декану біологічного факультету ОНУ імені І. І. Мечникова В. Заморову за участь у засіданнях і веденні секцій.

Висока активність учасників зробила плідними й цікавими обидва дні конференції. У рамках заходу відбулися також екскурсії Одесою та до Гідробіологічної станції ОНУ імені І. І. Мечникова (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 05.07*).

19–21 червня 2019 р. в Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України відбулася XV Міжнародна наукова конференція молодих

учених «Літературознавство XXI століття: сучасні виклики та перспективи».

Цьогоріч учасниками заходу стали майже 60 молодих дослідників. Захід вітальним словом відкрив заступник директора з наукової роботи Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, академік М. Сулима. Протягом двох робочих днів відбулися засідання 14 тематичних секцій, на яких обговорювалися наукові проблеми з теорії літератури, текстології, компаративістики, класичної та сучасної української та зарубіжних літератур, зокрема американської, білоруської, канадської, англійської, російської, німецької, французької, ірландської, хорватської, польської, сербської, чорногорської, корейської та японської. Грунтовні цікаві доповіді виголосили учасники з Польщі, Канади, Білорусі, Росії, а також із різних міст України: Києва, Дніпра, Харкова, Львова, Миколаєва, Одеси, Житомира, Ніжина, Ужгорода, Запоріжжя та ін. У межах конференції 19–20 червня з лекціями виступили науковці України та зарубіжжя.

Професор Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, доктор філологічних наук В. Хархун виголосила лекцію ««Історія з бромом»: Винниченків образ української революції». Професор департаментів історії, германістики та славістики Університету Вікторії (Британська Колумбія, Канада) С. Єкельчик у своїй лекції розкрив тему ролі письменників у пропаганді та агітації («Дума про надійного агітатора: шкіц до розуміння українського політичного та культурного життя часів сталінщини»). Провідний науковий співробітник сектору компаративістики Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, доктор філологічних наук Т. Рязанцева виголосила науково-популярну доповідь на тему «Маніпуляції з текстами в історії європейської літератури». Доцент Національного університету «Києво-Могилянська академія», кандидат філологічних наук Р. Семків розкрив секрети створення успішної монографії на семінарі «Ефективна монографія: до проблеми академічного письма». Завідувач науково-інформаційного відділу Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України М. Штолько познайомила учасників з найновішими виданнями Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України (2017–2019 рр.).

Конференція завершилася екскурсією до Переяслава-Хмельницького, пізнавальним візитом до місцевих музеїв. Оргкомітет і команда Міжнародної конференції молодих учених дякують усім учасникам та сподіваються на нові зустрічі та подальшу плідну співпрацю (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 01.07).

26–27 вересня 2019 р. відбудеться IV Всеукраїнська наукова конференція «Історія та історики в сучасному суспільстві: світовий досвід й українські реалії». Кінцевий термін подання заявок для участі в конференції – 1 вересня 2019 року...

Вимоги до оформлення статей на офіційному сайті видання:
<http://istorstudio.kubg.edu.ua/index.php/journal/index>.

Адреса оргкомітету: кафедра філософії Київського університету імені Бориса Грінченка, каб. 315, вул. Маршала Тимошенка 13-Б, м. Київ.

E-mail: o.salata@kubg.edu.ua; kiu.iff@kubg.edu.ua.

Координатор конференції: Салата Оксана Олексіївна, тел.: +38 050 334 73 20.

Докладніша інформація – за посиланням:
<http://history.org.ua/uk/post/44220> (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 02.07).

Сучасні дослідження та розробки академічної науки

7–8 червня 2019 р. відбувся Міжнародний науковий симпозіум «Епоха Голодомору в мовній та концептуальній картинах світу», організований Українським науково-дослідним та освітнім центром вивчення Голодомору (HREC in Ukraine) в партнерстві з Українським інститутом національної пам'яті, Інститутом історії України НАН, за підтримки Науково-освітнього консорціуму (HREC) Канадського інституту українських студій. Результати цього симпозіуму опубліковано на шпальтах газети «Україна молода» (№ 070 за 26 червня 2019 р.).

Який вплив справила епоха Голодомору на українську мову, її дослідження і вивчення? Яким чином, через підміни й маніпуляції з радянським «новоязом», комуністична партія змінювала світобачення людей, їхню ієрархію цінностей і поведінку? Як це все відгукується сучасним українцям? Ці та інші питання ставили на Міжнародному науковому симпозіумі «Епоха Голодомору в мовній та концептуальній картинах світу».

Досвідом вивчення та осмислення різних аспектів спричиненої Голодомором трансгенераційної травми ділилися лінгвісти, літературознавці, психологи, історики та освітяни.

За «намагання розвивати українську мову самодостатньою, незалежно від російської» на початку 1930-х років садили до в'язниці. У ті роки боролися між собою «українізація контрреволюційна» та «українізація по-більшовицьки».

Українці чомусь горнулися до «контрреволюційної». Але ж, як казав Сталін, – «советская власть – власть русская». У перспективі всі нації мали «злитися» в одну. А спершу українську мову треба було підвести до російського знаменника.

Нелегкий шлях більшовиків до цієї «світлої мети» представив на симпозіумі головний доповідач – професор мовознавства Інституту славістики Віденського університету, професор Українського Вільного університету в Мюнхені, президент Міжнародної асоціації українців **М. Мозер**. Він нагадав, що вже у листопаді 1919 р. В. Ульянов (Ленін) у

проекті тез «Про політику на Україні» занотував, що для вчительської спілки та подібних організацій в Україні потрібен «особливий нагляд» та «особливі заходи для їх розкладання». Розгром Всеукраїнської академії наук був лише питанням часу. «Партія» пильнувала також українських письменників. Коли М. Хвильовий 1926 р. висунув гасло «Геть від Москви», що означало бажання розвивати самобутню українську літературу за зразком європейських традицій, ці тези миттєво затаврували як «теоретичне оформлення українського фашизму». «Напередодні затвердження “Харківського правопису” в травні 1928 р. більшовики в Україні отримали вказівку посилити репресії проти “куркульських елементів на селі та ворожих інтелігентських елементів”». «Процес Спілки визволення України став ударом по українській мові, – розповідає М. Мозер. – Твердили, що СВУ тримає цілу низку наукових установ у ВУАН: Педагогічне товариство, Інститут наукової мови, Медичне товариство, бібліотеку, а через мережу курсів української мови та українознавства розставляє свої кадри на впливові пости СВУ та вербує нових прихильників. Метою СВУ називали “анексію України” “разом з фашистською Польщею”».

За «зв’язок з СВУ» заарештували тисячі людей. Найперше – освітян. «Педагоги-шкідники впливали на дитячий розум, виховували антисемітів, зчіплювали національну ворожнечу і людську ненависть. Завданням було зробити школи засобом націоналістично-фашистського виховання», – твердив очільник «Народного комісаріату» освіти М. Скрипник. Класовою силою, на яку спиралася українська контрреволюція, нарком називав заможне селянство, «куркулів». Поза тим, Скрипник «покривав» роботу над українським правописом, який прийняли на Харківській правописній конференції у 1928 р.

Після розгрому Інституту української мови ВУАН більшовики відкрили «мовознавчий фронт». Українських лінгвістів звинувачували в небажанні «відбивати героїчну боротьбу нашої суспільності з її ентузіазмом...», що виводять нашу країну зі злиднів, з некультурності на шлях комунізму». Провиною мовників було й те, що у словниках вони не висвітлювали таких важливих понять, як «пролетарій», «петлюрівщина», «пілсудчик».

Нарком Скрипник недовго послужив комунізму. Навесні 1933-го П. Постишев у часописі «Більшовик України» звинуватив його в націоналізмі. Мовляв, на посаді наркома освіти обплутував молодь ворожою пролетаріатові ідеологією. А перед тим, як розставити літери «г» і «ґ», дав змогу ворогам у Наркомосі «розставити своїх людей в усій системі органів освіти». У статті П. Постишев підсумував, що головним джерелом «сільськогосподарської кризи» в УСРР був... український націоналізм.

У тому ж номері «Більшовика України» А. Хвиля (Олінтер) опублікував статтю під назвою «Викорінити, знищити націоналістичне коріння на мовному фронті». Хвиля обурювався, що «націоналісти»

виховували маси в ненависті до соціалістичної батьківщини і в любові до козацької романтики.

Над новим правописом працювали не мовознавці, а комісія Політбюро – С. Косіор, П. Постишев, А. Хвиля, П. Любченко. «Українську мову знекровили згідно з рецептами А. Хвилі та його чисельних однодумців, – підсумовує М. Мозер. – Майже всіх українських мовознавців і культурних діячів, які працювали над розвитком української мови, арештували і знищили. Головну групу мовців – українських селян – понищили Голодомором».

Мовознавче дослідження професора М. Мозера доповнив історик, старший науковий співробітник Інституту історії України НАН України, доктор історичних наук Г. Єфіменко. Він розповів, як за допомогою правопису і термінології більшовики боролися з Україною. Піком цієї боротьби стали роки Голодомору. Історик нагадав, що комуністи були переконані, що мовне різноманіття людства скоро мине. Ще в 1916 р. Ленін оголосив, що «метою соціалізму є не лише зближення націй, а і їхнє злиття». До жовтня 1922 р. українізацію протиставляли «советизації». Після цього вирішили українізацію «взяти на озброєння» та «очолити», аби використати її силу і популярність. Г. Єфіменко прояснив ситуацію, за якої старого більшовика М. Скрипника звинуватили в націоналізмі. «Більшовики шукали, на кого б повісити провину за “труднощі” у справі “уколгоспнення” селянства. Спершу хотіли звинуватити П. Любченка та А. Хвилю. Любченко, дізнавшись, швиденько “перевів стрілки” на наркома освіти УСРР Скрипника. Наркома звинуватили в «неправильному вживанні терміна “націонал-більшовизм”. 7 липня 33-го відданий більшовик у розпачі наклав на себе руки. У 1937-му застрелився Любченко. Хвилю розстріляли як “фашиста” в 38-му, а в 39-му знищили Постишева – як японського шпигуна і Косіора – як члена “польської військової організації”. Репресований український правопис назвали... “скрипниківським”».

Історик доктор політичних наук В. Гриневич доповнив правописну історію цікавими фактами. «Окупувавши у 1939 році Західну Україну, радянська влада на якийсь час відмовилася від активної русифікації, щоб Західна Україна легше “інтегрувалася в СРСР”. Коли Україну окупували німці, з Берліна до Києва надійшов наказ: перевести українську абетку на латиницю. Дізнавшись про це, в 1943 р. в Уфі, куди було евакуйовано інститути АН УРСР, організували правописну комісію. Правопис частково повернули до “скрипниківського”, зокрема ввели літеру “г”. Тодішній міністр освіти УРСР Павло Тичина довго боровся за цю “контрреволюційну” літеру. Однак у 1946-му академік Богомолець передав йому слова Сталіна, що цю літеру слід усунути. Тичина скорився. Повернули “націоналістичну” літеру вже у 1991-му».

Саму ж мову, наближаючи її до російської та просочуючи радянським «новоязом», більшовики успішно використовували для «комуністичного виховання» мас. Чому таке стало можливим? Як пояснює директор Державної наукової установи «Енциклопедичне видавництво», доктор

історичних наук А. Киридон, мова має два плани: уяви і змісту. Більшовики підміняли реальний зміст слів уявним і використовували мову для індоктринації. Тобто своєрідного кодування кожної людини окремо і суспільства загалом. Зокрема, через мову відбувалося емоційно забарвлене маркування «свій-чужий». «Революціонер», «піонер», «стахановець» – це були «свої». А от «контрреволюціонер», «донька куркуля», «син ворога народу» – «чужі» й «небезпечні». Вірогідно, саме з тих часів бере початок сувора цензура шкільних заходів, «читання з папірця» промов перед трудящими – бо все мало бути сказано «правильно».

«Радянська влада встановлювала контроль над суспільством через контролювання мовлення, – переконана учасниця симпозіуму, психолог Валківського інклюзивно-ресурсного центру Т. Поліщук. – Словесні кліше, штампи, гасла таврували тих, кого прирікали на смерть: “злісні нездавачі”, “шкідники”, “куркульські петлюрівські елементи” тощо. У мові того часу спостерігається засилля військової термінології, пафосність, епітети, що мають передавати велич і всеохопність». Реакцією селян на впровадження «новоязу», на думку Т. Поліщук, стали приказки, приспівки, анекдоти.

Приміром, «На хаті серп і молот, а в хаті смерть і голод»; «Ні корови, ні свині – тільки Сталін на стіні». Голодомор змінив мовлення: людські життя і смерть знецінилися, про людей стали казати, що вони «поздыхали». Поза тим, ці зміни, а також фольклорні твори епохи Голодомору поки не досліджені достатньо. Тим часом словотвори на кшталт «Тарифний геноцид» та «Холодомор» політсили В. Медведчука, на думку учасника симпозіуму, аспіранта Дніпровського національного університету ім. Олеса Гончара Є. Кравченка, знецінюють пам'ять про загиблих у 1932–33-му і грають на генераційній травмі Голодомору.

Професор кафедри української мови Національного університету «Києво-Могилянська академія», провідний науковий співробітник Інституту української мови НАН України, доктор філологічних наук Л. Масенко нагадала, що інструментами радянської влади для виховання нової людини були не тільки терор і насильство, а й обман, що за допомогою трюків із мовою створив віртуальну реальність квітучої Країни Рад. Водночас епоха Голодомору створила ґрунт для стандартизації та уніфікації суспільства. На всій території СРСР мало бути все однакове: мова, пам'ятники, будинки. Ідеал радянської влади – це особа, яка не має власних ідей, власної волі і цілковито підкорюється владі. «Мовний штамп “простой советский человек” постійно повторювали, – каже Л. Масенко. – Слово “простий”, що в багатьох мовах означає “неосвічений, темний, нецивілізований”, набуло в СРСР позитивного забарвлення». Словник української мови в 11 томах подає визначення прикметника «простий» у кількох значеннях: «трудящий»; «такий, що не відрізняється від інших». Людей, які намагалися мати власну думку, називали «отщепенцями». Вони ніби відколювалися від згуртованої маси «трудового народу». Тим часом слово «еліта» у сенсі «провідна інтелектуальна чи керівна група» вилучили з мовлення. Залишили його на

означення рослин і тварин. А четверте, останнє, значення цього слова у словнику – «люди, що відрізняються від інших». Л. Масенко підсумувала, що ці штампи фальшивої мови вживаються і зараз. «Має відбутися деколонізація українського суспільства, що включає “десоветизацію” і дерусифікацію, – переконана мовознавиця. – Наше суспільство надзвичайно вразливе до маніпулятивних технологій. Зокрема, через те, що наша мова досі густо помаркована словами зі зміненим значенням. Ми здійснили декомунізацію в топоніміці, але набагато важливіше здійснити її в головах людей».

Повертаючись до власної самотності, маємо повернути речам і явищам їхні реальні назви, розкрити справжнє значення «советських» термінів і словотворів. Співкоординаторка програми HREC in Ukraine «Голодомор. Місяця пам'яті: картографічний веб-ресурс», кандидат історичних наук Л. Онишко упорядкувала «Словник Голодомору». Він, за своєю суттю, є першим радянсько-українським словником більшовицького «новоязу». У ньому словотвори-евфемізми на кшталт «одноосібник», «комнезам», «індустріалізація», свого часу покликані завуальювати справжню суть означуваних ними понять, перекладені звичайною мовою. Адже досі переважна більшість академічних науковців, педагогів і журналістів, описуючи радянську епоху, користуються більшовицькими термінами, що все ще читаються з позицій радянської влади.

Стосовно ж самого терміна «Голодомор» та комплексного висвітлення його як геноциду української нації виступив професор Квебецького університету (Канада) Р. Сербин. На його думку, необхідно наново «прочитати» і пострадянський ландшафт, інтер'єри шкіл та громадських закладів. Середовище також виховує. Незручно прокладені доріжки і побілені крейдою бордюри сприяють утриманню людських «мас» у форматі «простих трудящих». Виявляється, цьому слугувала і їжа, і не тільки в закладах «общепіту», а й показана в кіно.

«Упокорення голодом і влада над їжею завжди були притаманні радянській владі», – каже старший науковий співробітник відділу історії України другої половини ХХ ст. Інституту історії України НАН України, доктор історичних наук О. Стяжкіна, яка присвятила цій темі свою доповідь. У радянському кіно 1960–1980-х перелік «офільмованої» їжі однотипний і небагатий – до 20 позицій. Їжа згадується, але в кадрі посуд зазвичай порожній. Цікаво, що в 1970-ті їжу показували в кіно несмачною, лише як пальне для трудящих. Смачно могло бути лише «нерадянським елементом». Забаганки в їжі були дозволені представникам «неросійських народів» і дітям. Вони ще мали «дорости» до «простої радянської людини», яка не гидує тим, що несмачно. Практика в садках і школах того часу також зводилася до несмачної їжі, яку треба було швидко і мовчки заковтнути. Якщо дитина не хотіла їсти те, що їй дають, – вона ставала небезпечною. Адже потреба відчувати смак їжі могла перерости в небезпеку свободи.

На симпозіумі науковці представили аналіз кіно та літератури, що так чи інакше торкається епохи Голодомору та спричиненої ним генераційної

травми – тобто такої, що передається наступним поколінням. А. Матусяк із Центру постколоніально-посттоталітарних студій Вроцлавського університету аналізувала донбаський дискурс у фільмах Д. Вертова, І. Мінаєва і С. Лозниці. А старший науковий співробітник Інституту історії України НАНУ, кандидат історичних наук Т. Євсєєва представила огляд творів Ю. Смолича («Прекрасні катастрофи»), В. Сердюка («Мистецтво вмирання»), Л. Кононовича («Тема для медитації»), С. Сингаївського («Дорога на Асмару»).

Співробітник Українського інституту національної пам'яті, співкоординатор програми HREC in Ukraine «Голодомор. Місця пам'яті: картографічний вебресурс», кандидат історичних наук В. Огієнко зауважив, що коли травматичний досвід нації переноситься у сферу культури – то різнопланово проговорюється й осмислюється. При цьому відбувається своєрідна психологічна реабілітація нащадків тих, що пережили геноцид. «За десять перших років незалежності було встановлено близько 7000 пам'ятників жертвам Голодомору по Україні, без ніяких вказівок згори. Колективна пам'ять потребувала хоча б у такий символічний спосіб по-людськи поховати загиблих від голоду», – каже В. Огієнко.

Докладніша інформація – за посиланням: <https://www.umoloda.kiev.ua/number/3474/196/134637/?fbclid=IwAR0JibNSjHTTX9fXA6PzXqndi1AJsOZCuxznJ1vmtxc2xGdES1ve4QOf1wg> (*Національна академія наук України (http://www.nas.gov.ua). – 2019. – 01.07*).

Зараз команда науковців Інституту гідробіології НАН України бере участь в унікальній інтернаціональній екологічній події – четвертому спільному міжнародному обстеженню річки Дунай (Joint Danube Surveys 4, JDS), другої за величиною водної артерії Європи, що протікає територіями 10 держав (Німеччини, Австрії, Словаччини, Угорщини, Хорватії, Сербії, Болгарії, Румунії, Молдови й України) і впадає в Чорне море через дельту Дунаю в Румунії та Україні.

Зважаючи на першочерговість питань охорони навколишнього середовища у країнах Європейського Союзу, для яких пріоритетом є досягнення хорошої якості вод і безпечного екологічного стану, міжнародна команда вчених із придунайських країн під егідою Міжнародної комісії із захисту ріки Дунай (International Commission for the Protection of the Danube River, ICPDR) від 2001 р. започаткувала дослідження по всій течії цієї річки. Три попередні дунайські обстеження було проведено у 2001, 2007 та 2013 рр. Фахівці Інституту гідробіології НАН України беруть участь у цих дослідженнях із 2007 р., хоча найпершим міжнародним дослідженням Дунаю, до організації якого долучились українські гідробіологи, стала експедиція 1988 р. під егідою співпраці з Міжнародною асоціацією дослідження Дунаю (International Association for Danube Research). Четверта

експедиція (JDS 4) розпочалась у червні 2019 р. та наприкінці місяця дісталась України.

Основною метою обстежень JDS 4 є отримання достовірної та порівнянної інформації про спеціально відібрані елементи якості вод по всій довжині річки включно з її притоками, а також гармонізація практики та процедур моніторингу вод відповідно до Водної рамкової директиви ЄС шляхом тісної міжнародної координації та співпраці.

JDS 4 визначає основними такі три цілі:

– збір даних про параметри, які зазвичай не аналізуються під час поточного моніторингу;

– збір інформації про характеристики води й організми, які живуть у різних місцях уздовж річки, у форматі, за яким легко порівняти між регіонами та країнами;

– підвищення рівня поінформованості про якість дунайських вод і поточні зусилля із захисту й відновлення навколишнього середовища.

З огляду на багаторічний досвід Інституту гідробіології НАН України у дослідженні Дунаю, водойм і водотоків його басейну на території України й інших європейських країн, участь цієї академічної установи у виконанні низки наукових і прикладних розробок (а тепер – ще й міжнародних проектів), ICPDR уже втретє залучає Інститут до участі в роботах JDS на території України.

Цього року спільні дунайські дослідження в Україні розпочалися 29 червня – у День Дунаю. Організаторами свята виступили Державне агентство водних ресурсів України, Міністерство екології та природних ресурсів України спільно з Кілійською об'єднаною територіальною громадою, проектом ЄС «Водна ініціатива ЄС + для Східного партнерства» та проектом ЄС – ПРООН «Удосконалення екологічного моніторингу Чорного моря: обрані заходи».

У гідроекологічних дослідженнях разом із фахівцями Інституту гідробіології НАН України брали участь спеціалісти Українського гідрометеорологічного інституту НАН України та Державної служби України з надзвичайних ситуацій. Наукові дослідження тривають (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 08.07*).

4 липня 2019 р. на сайті інформаційного агентства «Вчасно» було опубліковано коментар провідного наукового співробітника Інституту зоології імені І. І. Шмальгаузена НАН України кандидата біологічних наук П. Гольдіна щодо 74 викидів мертвих дельфінів на берегах Азовського і Чорного морів, більшість з них на Азовському узбережжі, у тому числі біля Маріуполя.

Із початку року науковці зареєстрували 74 випадки загиблих дельфінів. 3-поміж них найбільше – морських свиней. Серед регіонів, де фіксують такі випадки, – берег Азовського моря. Мертвих дельфінів знаходили на

Білосарайській косі, узбережжі Юр'ївки, пляжах Маріуполя. Найчастіше вони гинули від того, що заплуталися у рибальських сітках.

«З травня по серпень дельфінів гине найбільше. Однією з причин є те, що у цей час вони розмножуються, тож потребують додаткової їжі і шукають її у морі, тому потрапляють до сіток браконьєрів, заплутуються у них. Найбільше сіток браконьєри ставлять саме в літній час», – розповів П. Гольдін. За словами науковця, сказати однозначно, що дельфіни загинули від викидів у море, не можна. Хоча стан навколишнього природного середовища теж впливає на цих морських мешканців.

П. Гольдін пояснює: «Ми збираємо українську базу даних, інформацію про випадки загибелі. На основі цих даних ми побудуємо модель, яка дозволить прогнозувати, як вплинути на цю ситуацію. Забруднюючі речовини завжди є в організмі дельфінів, туди вони потрапляють з морською водою, планктоном, якого їдять дельфіни, це все може бути фактором, який підвищує імовірність якогось захворювання, але це складні і довгі дослідження».

Науковці просять людей надсилати фото, якщо вони побачили мертвого дельфіна на березі. Ця інформація акумулюється і буде передана правоохоронним органам, допоможе з'ясувати масштаб загибелі та згодом визначити її причини та засоби протидії.

Фото можна надсилати за цими адресами: karinavishnyakova@gmail.com, Blackseacetaceans@gmail.com, bioeco links@gmail.com.

Докладніша інформація – за посиланням: <https://vchasnoua.com/donbass/61350-v-ukraini-z-pochatku-roku-vykynulysia-na-bereh-74-delfiny-bilshist-na-azovi> (*Національна академія наук України (http://www.nas.gov.ua). – 2019. – 09.07).*

6 липня 2019 р. на шпальтах газети Верховної Ради України «Голос України» (№ 125 [7131] від 6 липня 2019 р.) опубліковано статтю старшого наукового співробітника Інституту історії України НАН України, кандидата історичних наук Т. Євсєвої, присвячену огляду міжнародного наукового симпозіуму «Епоха Голодомору у мовній та концептуальній картинах світу», який відбувся у Києві 7–8 червня 2019 р.

Т. Євсєва відзначає: «Узяти участь у міжнародному науковому симпозіумі “Епоха Голодомору у мовній та концептуальній картинах світу” (7–8 червня 2019 р., Київ) мене спонукала увага оргкомітету до розвитку міждисциплінарних студій з цієї проблематики. Окрім того, що оргкомітет має повне право обрати тематику форумів на власний розсуд, такі студії давно на часі. Це якісно новий – методологічно, тематично і фактографічно – напрям не лише голодоморних студій, а й досліджень усієї комуністичної цивілізації та наслідків її побудови для українців як політичної нації. Доповіді колег – істориків, літературознавців, філософів – та плідні дискусії

дали чимало матеріалу до роздумів та спонукали до написання серії статей з висвітленням мого дослідницького бачення шляхів і засобів, застосованих більшовиками, для перетворення Третього Рима на Третій Інтернаціонал. Зокрема, у царині боротьби з релігією, нищення церкви та залучення натомість літератури і літераторів до процесу створення для пролетаризованого і зденаціоналізованого суспільства політичних переконань, “історичних” спогадів, “пролетарської” культури та філософії і стилю повсякдення “будівника комунізму”. Ба більше, симпозіум став нагодою запропонувати колегам до обговорення мій власний абсолютно новий концептуальний підхід до вивчення та аналізу радянського комуносоціалізму – розглядати його ще і як рукотворну цивілізацію-підроблених-Завітів».

Автор статті розгортає цю думку: «Що, на мій погляд, слід розуміти під цивілізацією-підроблених-Завітів? Реалізацію успадкованого від літератури і богослов'я “Серебряного века” – звісно, так, як його зрозуміли більшовики, – Завіту-Культури-Революції, який мав прийти на зміну епосі Старого і Нового Завітів. Ніцшеанську ідею “надлюдини” російська література зрозуміла як можливість створити собі нового бога – Революцію. Поети та прозаїки “Серебряного века” від початку 1900-х рр. відчули оце ніцшеанське “Бог умер” як “богооставленність”. Перебуваючи під впливом традиції російського апофатичного богослов'я і будучи відстороненими від політичного чину, вони узялися до літературного конструювання бога (богостроительства) та Нового Євангелія. Після 1905–1907 рр. стало зрозуміло, що новий бог – це революція, створена з ніцшеанських “семи демонів”. Світові він виявиться з Росії, в іпостасі жорстокого виродка, ідіота, чийм творінням (“надлюдиною”) постане шахрай і паразит. До початку Першої світової війни (1914–1918 рр.) рукотворний бог-Революція в іпостасі ідіота та “надлюдина” в іпостасі шахрая і злодія, а також образ митця, що беземоційно постає над добром і злом, перетворилися на основні сюжети російського роману. Детальний аналіз російської та української літератур цього періоду, а також часів комуністичного будівництва – тема окремої розмови. У контексті заявленої теми зазначу лише таке. У 1918 р. комуністична революція остаточно вигнала з політики ідею Бога, а особистість “розжалувала” до маси. Комуністична цивілізація в межах СРСР творилася з претензією на здатність до саморозвитку блискавично – з 1917-го по 1939 р. Методами продукування законодавчих/підзаконних актів, застосування всеохопного державного терору, пропаганди, виховання, освіти та творенням специфічної культури (театр, плакат, література). Відкинувши Старий і Новий Завіти, Закон та Милосердя, комунізм приніс Завіт-Культури-Революції, за яким Революція створила “нову людину”, “надлюдину” з новою філософією та стилем життя, творчості, звичайного робочого процесу».

На думку вченої, концепт радянської «надлюдини» містить в собі суперечливість: «Замість стати творцем і дати самому собі “своє добро і зло, самому бути своїм суддею і месником свого закону” радянська “надлюдина”

мала бути абсолютно підконтрольною владі. Тобто позбавленою всієї приватної власності (від нерухомості та житла до авторських прав на інтелектуальний продукт чи мистецький витвір) та нормальних сімейних стосунків, а працювати мусила там і стільки, де цього потребувала держава. Незгодних позбавляли роботи, житла і ув'язнювали до концтабору (ГУЛАГу), застосовуючи покарання трудом, поєднане з “перековкой сознания”. На невинно незгодних чекали засоби впливу медичного та медично-педагогічного характеру, тобто започатковане у 1921 р. Феліксом Дзержинським за підтримки Володимира Леніна примусове “лікування” у психіатричних лікарнях. Спеціальні статті з'явилися в Кримінальних кодексах РСФРР та УСРР відповідно у 1926 та 1927 рр».

Автор також відзначає значущість травматичного досвіду Голодомору: «Аналіз взаємовпливу історії радянського повсякдення на літературний процес і навпаки протягом усієї комуністичної епохи, окрім віддзеркалення форм еволюції радянської “надлюдини”, дає змогу оприяти ще і вплив травматичного досвіду Голодомору на збереження українців як нації у ХХ ст. та перспективи національного розвитку у столітті ХХІ. У героях і сюжетах знакових для ХХІ ст. романів – Л. Кононович “Тема для медитації”, Сергій Сингаївський “Дорога на Асмару”, Володимир Сердюк “Мистецтво вмирання” – віддзеркалено травматичний досвід Голодомору, його вплив на вітальність українців як нації. Травма – наслідок шокуючих подій, які змінюють основи життя людини. Травматичний досвід репресій і Голодомору в Україні більшовики використали як “нульовий” цикл, основу і вектор руху, який об'єднує суму розрізнених дій. З одного боку, широкий спектр репресій мав залякати населення і спонукати до практично безоплатної, інтенсивної, на межі можливого праці, а з другого – створювався подібний до культу християнських святих культ “героїв революції” та “піонерів-героїв”. У 1932–1933 рр. у пресі з'явилися статті про “піонерів-дозорців колгоспного врожаю”, з 1934 р. – повноцінний культ вшанування пам'яті піонерів. Таким чином, спільнота “програмувалася” на ототожнення себе з реальним або уявним загиблим “героєм, мучеником”, його родичами, свідками (реальними чи потенційними), з їхнім болем, консолідувалася цим “спільним болем”, репресуючи в такий спосіб пам'ять про реальні події та особисті втрати там, де не вдається блокувати інформацію. Травма одночасно набувала статусу події, що змінила життя, та процесу, і починала в реальному часі моделювати ставлення до минулого, сприйняття сьогодення і майбутнього, вписуватися у повсякдення, ставати стилем життя, біографією та ідентичністю. Сучасним письменникам вдалося блискуче “обжити простір німоти”, сформований не лише шоківим станом жертв геноциду, а й кількома десятиліттями ретельного блокування інформації з боку влади для світу та всередині України, створенням для соціуму культури горя по-радянськи та русифікацією українців. Характерні особливості радянської “надлюдини”, яку партія створювала застосуванням геноциду Голодомом, спосіб і наслідки впливу посттравматичного стресового

розладу (далі – ПТСР) на життя кількох поколінь, процес виходу з нього проявляється у метасюжетах сучасного українського роману всебічно і майже з історіографічною достовірністю. Літературне “озвучування” досвіду травми зробило можливим подолання згубних поколінневих проявів ПТСР».

Т. Євсєєва здійснює аналіз трьох романів – Л. Кононович «Тема для медитації» (2004), С. Сингаївського «Дорога на Асмару» (2016), В. Сердюк «Мистецтво вмирання» (2019), в яких універсальною основою є «метасюжети, пов’язані з “проговоренням” досвіду Голодомору в Україні, подолання травматичних наслідків, відбудова і комфортне облаштування власного дому, а ширше – всієї України. Відтепер вони працюють в українському та світовому культурному просторі, допомагаючи нам “відновити розбиті форми з самих себе”, а світові будучи пересторогою, щоб “ніколи знову”».

Із повним текстом статті можна ознайомитись за посиланням: <http://www.golos.com.ua/article/318979> (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 09.07).

6 липня 2019 р. на сайті науково-популярного журналу «Куншт» було опубліковано статтю математика, старшого наукового співробітника Інституту програмних систем НАН України кандидата фізико-математичних наук О. Ігнатенко присвячену фейковим новинам та «ері фальшивої правди».

На думку вченого, «фейки пронизують історію людства. Не випадково Геродота називали не тільки батьком історії, а й батьком брехні, хоча він просто записував те, що йому розповідали. У часи Середньовіччя фейки тісно переплітались із міфологічною свідомістю, і сучасні дослідження легко доводять, що багато “фактів”, яким тоді беззаперечно вірили, були підробками (наприклад, грамота “Дар Костянтина”). Але найцікавіше почалося, коли з’явилися професійні поширювачі інформації – друкована преса. Одна яскрава історія відбулася в 1835 році. Досить респектабельна тоді нью-йоркська газета The Sun опублікувала шість статей, які описували життя на Місяці. Повідомлялося, що британський астроном Джон Гершел (науковець, який справді поїхав на мис Доброї Надії для проведення спостережень – і це була єдина правда в усій історії) сконструював потужний телескоп і, поєднавши його з мікроскопом, щоб додатково збільшити зображення (!), зміг роздивитись і замалювати місячні ландшафти в найдрібніших деталях. Статті посилались на вигаданий науковий журнал та приводили сенсаційні подробиці. Звичайно, там було все, що могло сподобатись читачам: єдинокорні, літаючі людиноподібні істоти (місячні миші), пляжі з сапфіровим піском, океани, храми. Історії написані надзвичайно яскравою мовою, з великою кількістю наукоподібних слів і подробиць, але вони були повною нісенітницею. В останній статті повідомлялося, що працівники випадково залишили телескоп у

вертикальному положенні, і сонячні промені спалили і будинок, і телескоп (і всі докази). Часи тоді були неспішні, тож лише через кілька тижнів люди почали розуміти: щось тут не так. Сам Гершел дізнався про все ще пізніше. Наклад газети досяг історичного максимуму, а спростування так ніколи і не було надруковане. Це був дуже яскравий приклад, який сколихнув мало не весь тогочасний світ. І всі зрозуміли, що фейки не тільки працюють – на них можна заробити! Після цього газетні і (пізніше) телевізійні фейки стали неодмінним атрибутом життя: згадати хоча б чупакабру, яку й далі ловлять в усій Україні».

О. Ігнатенко відзначає, що рівень довіри до журналістики раніше був справді вищим: «Але після Великого Місячного Фейку та інших подібних історій були вироблені певні стандарти журналістики, які розділили потоки новин. Фейкові новини переважно були замкнені в категорію “таблоїдів” і “жовтої преси”. Звичайно, помилки траплялися, але загалом репутація найкращих газетних видавництв була високою і досягла піку в 1970-х. Під час викриття Вотергейту (Вотергейт – скандал 1972–1974 рр. у США щодо прослуховування штабу демократичної партії) медіа відігравали роль борців за істину і суспільні інтереси. Дослідження 1976 р. показало, що 72 % американців довіряли основним засобам масової інформації (газетам, радіо, ТБ). Цей показник спадав досить поступово й досягнув 32 % в 2016 р. Якщо фейки завжди були, чому про них почали говорити як про загрозу світового масштабу саме зараз? Відповідь досить прозаїчна – Інтернет. Він радикально змінив спосіб отримання інформації і взагалі комунікацію читача з автором. Мабуть, за впливом на життя він поки що поступається лише винаходу друкарського верстата. Новини у XXI ст. стали надзвичайно політизованими. Вони надходять до нас неперервно з екранів телефонів, гаджетів і моніторів ноутбуків. І “розведені” потоки інформації (перевіреної – від професійних журналістів і різної – від таблоїдів) знову сплелись в один бурхливий океан. Тепер кожен сам вирішує, які новини читати, і сам має оцінювати їхню об’єктивність. Це і стало проблемою. Дослідження 2016 р. показало, що 62 % американців отримують новини з соцмереж (насамперед – Фейсбук, Твіттер і Реддіт): гортають стрічку, читають заголовки й інколи переходять за посиланням, щоб прочитати текст новини. Гортання стрічки стає звичкою, часом – залежністю, а захисні механізми, які виникли в друкованих виданнях (репутація, стандарти професії, перевірка фактів з різних джерел та можливі судові позови за неправдиву інформацію), вже не працюють. У стрічці всі новини мають однакову вагу, факти в публікаціях перевірити практично неможливо, на це просто немає часу. Розвивається кліпове мислення, яке передбачає неглибокий серфінг новинами. Крім цього, стрічка формується не випадково».

Також вчений відповідає на питання, який саме механізм поширення новини в мережах: «Теорія графів – це розділ математики, який досліджує зв’язки (ланки графа) між об’єктами (вузлами графа). Першим дослідженням в цьому напрямі вважається робота Леонарда Ейлера про мости Кенігсберга.

Він поставив собі запитання: чи можна обійти всі мости міста без повторень? І якщо ні, то чому? Пізніше теорія графів виявилася безцінним інструментом для дослідження соціальних (та й інших) мереж. Якщо уявити, що люди є вузлами графа, а їхні дружні стосунки – ланками, які пов'язують різні вузли між собою, ми отримаємо певну мережеву структуру. Зафіксувавши один вузол, можна виділити всіх друзів цієї людини (вузли на відстані однієї ланки), всіх друзів друзів (вузли на відстані двох ланок) і далі. Вибираючи двох випадкових людей, можна обчислити відстань між ними як мінімальну кількість ланок, необхідних для з'єднання. Цікаво, що зазвичай вона виявляється неочікувано малою! Ця ідея – якщо рахувати за відстанню дружніх зв'язків, то виходить, що світ тісний, бо всі мають спільних друзів або друзів друзів або друзів друзів друзів – отримала назву феномену малого світу. Інша, яскравіша метафора, яка описує цю ситуацію: всі у світі знайомі через шість рукостискань. Конкретно ця фраза виникла у відомій п'єсі 1990 року авторства Джона Гвера і була навіяна науковими працями щодо цієї теми. Перший експеримент в цьому напрямі виконав Стенлі Мілгрем і його колеги в 1960-х. Маючи бюджет у 680 дол., Мілгрем хотів перевірити гіпотезу, що всі люди поєднані у глобальний “клубок друзів” з короткими зв'язками. Для перевірки він попросив 296 випадково вибраних людей доставити лист одній людині – брокеру з передмістя Бостона. Учасникам повідомили ім'я, адресу та деяку особисту інформацію про брокера. До листа додавались умови – пересилати його людині, яку знаєш особисто і яка, ймовірно, могла б бути “ближчою” до мети. 64 листи успішно дістались до пункту призначення, пройшовши через ланцюжок посередників. Аналіз ланцюжків показав, що середній шлях склав шість ланок, що і дало назву гіпотезі. Звичайно, експеримент не доводив, що будь-які двоє людей у світі з'єднані рівно шістьма друзями, а радше формулював гіпотезу, що це має бути число, близьке до шести. На той час це було дуже несподівано: коли Мілгрем опитував колег щодо того, яке, на їхню думку, має бути число знайомих, щоб зв'язати двох довільних американців, то відповіді були від 1000 до 10 000 або “це неможливо”. З початком цифрової ери досліджувати такі явища стало простіше. У 2006 році двоє дослідників, Юрі Лескович і Ерік Горвіц, проаналізували 30 млрд повідомлень 240 млн користувачів Microsoft Instant Messenger. Вони побудували граф зв'язків, де ланка створювалася між тими людьми, які напряду обмінювалися повідомленнями (тексти повідомлень вони не завантажували). Це була найбільша проаналізована соціальна мережа планетарного масштабу на той час. Середня відстань між випадковими користувачами виявилась рівною 6,6. Дослідження даних Фейсбуку за 2016 рік показали, що відстань у цій мережі дорівнює 3,5 ланки. Тобто Фейсбук робить наш світ спілкування тіснішим. Це означає, що новини можуть поширюватися значно швидше, охоплюючи набагато більшу аудиторію (порівняно з реальним світом). Іншу складову процесу поширення інформації досліджував Марк Грановеттер наприкінці 1960-х років. Він поставив запитання: як часто ми знаходимо роботу через

власні контакти? Виявилось, що набагато частіше люди робили це за рекомендацією знайомих своїх знайомих, а не безпосередніх друзів. Він назвав такі зв'язки слабкими (сильні зв'язки – це зв'язки з безпосередніми знайомими). Важливість цих зв'язків визначається тим, що вони досить потужні (є хоч один спільний друг) і досить широкі. Наприклад, якщо у вас є 50 знайомих, і у кожного з них – також 50 знайомих, то разом це вже 2550 (звичайно, насправді є багато повторень спільних друзів, але все одно число вражає). Ідеї Грановеттера дозволили сформулювати принцип важливості слабких зв'язків: якщо двоє людей в соціальній мережі мають спільного друга, то є зростаюча з часом ймовірність, що вони теж стануть друзями. Іншими словами, слабкий зв'язок наявний в мережі, навіть якщо наразі ці люди не знайомі».

О. Ігнатенко пояснює, як використовує надбання теорії мереж Фейсбук: «Невипадково в пропозиціях кандидатів у друзі показана кількість спільних друзів. Якщо людина має з вами 50 спільних друзів, то, можливо, варто з нею теж подружитись. Як показано в дослідженні, саме слабкі зв'язки відповідальні за поширення лівової частки інформації у мережі Фейсбуку».

Також важливо зрозуміти, чому певні новини стають «вірусними»: «Процес поширення новин схожий на поширення інфекцій. Є два основні параметри, які визначають динаміку: ймовірність побачити новину та ймовірність поширити новину. Оскільки слабкі зв'язки враховуються, то чим більше друзів ваших друзів розповсюдили новину, тим більша ймовірність, що ви також її побачите (і не один раз). Чим частіше ви бачите новину, тим більша ймовірність, що ви також її розповсюдите (Фейсбук враховує будь-яку форму реакції: лайк, коментар, репост, але конкретні алгоритми засекречені). Інколи трапляється ситуація лавиноподібного зростання реакції на новину, коли люди (навіть ті, хто попередньо не хотів цього робити) повторюють масову поведінку. Ця ситуація отримала назву інформаційного каскаду. Є різні моделі пояснення цього явища, але для його запуску потрібно, щоб достатня кількість людей за невеликий час реагувала на новину і обговорювала її (до того ж, негативна оцінка теж враховується як реакція!). Ще одним фактором є політика Фейсбуку, яка полягає у закритості алгоритмів поширення. Вкупі з зацікавленістю Фейсбуку у збільшенні часу, який користувач витрачає у соціальній мережі, це створює серйозні негативні стимули. Простіше кажучи, Фейсбук вимірює кожен елемент поведінки користувачів (наприклад, швидкість прокручування посту) і буде показувати вам все, що викликає реакцію. Цим він продовжить час, який ви проведете в мережі – отже, покаже більше реклами. Фейсбук сам не перевіряє якість чи правдивість новин, а лише реагує на скарги користувачів, які останнім часом перетворилися на інструмент розправи зацікавлених груп. Фейкові новини, таким чином, не є злом з точки зору соціальних мереж. Навпаки, вони викликають реакцію і приносять прибутки (звичайно, публічно декларується інше)».

Вчений пояснює, чому інформаційний простір сучасної людини заповнений фейковими новинами: «Є вислів, який приписується Марку Твену, а також Черчиллю, Бекону, Свіфту та іншим: “Брехня встигає обійти півсвіту, поки правда одягає штани (черевики)”» – і, за іронією долі, не належить жодному з них, тому цитата підтверджує саму себе. Нещодавно цей вислів отримав наукове обґрунтування. Справді, після аналізу даних твіттера 2006–2017 рр. троє дослідників з Массачусетського технологічного інституту показали, що ймовірність поширення фейкової новини більша, ніж правдивої, на 70 %! Звичайно, це стосується «топових» фейків, які буквально вибухають у просторі соцмережі. Фейкові новини в кожен момент часу мали ширшу аудиторію, ніж правдиві, а час, необхідний для охоплення 1000 осіб, був у кілька разів меншим для фейків, ніж для правдивих новин. Важливо, що боти (про яких є багато міфів) майже не впливають на поширення. Саме так, основна рушійна сила – це ми, емоційні люди, які не перевіряють інформацію. Зазвичай ті ресурси, які створюють фейкові новини із закличними заголовками, схожі на відомі сайти. І загалом самі новини зроблені досить майстерно. Це зовсім непросто, адже лише 1 % фейк-ньюз стають вірусними. Ще один цікавий факт: існує чітко виражений кластер людей, який поширює лівову частку фейкових новин. Тут, до речі, є спільний момент з попереднім розділом. Справа в тому, що для успішного запуску інформаційного каскаду важливо, щоб якомога більше людей відреагувало на новину за короткий проміжок часу. Далі процес вже піде, як ланцюгова реакція. Але це складно, оскільки невідомо, як люди відреагують на конкретну фейкову новину: можливо, вона їх і не зачепить. Однак вирішення знайшлося, коли маркетологи відкрили можливість мікротаргетування. Давно відомо, що сайти збирають інформацію про вас, а сьогодні вже є можливість акумулювати й аналізувати дані про сотні мільйонів користувачів і швидко їх опрацьовувати. Мережа зв'язків між сотнями мільйонів людей, очевидно, є надзвичайно складним для дослідження об'єктом. Для розуміння процесів, що відбуваються, скажімо, в Фейсбуці, потрібно ще працювати. Деякі речі вже зрозумілі сьогодні, а деякі – ні. Наприклад, багато суперечок точиться з приводу «інформаційних бульбашок» і їхнього впливу на людей. Інформаційна бульбашка є наслідком алгоритмів видачі новин. Як ці бульбашки впливають на наші рішення і як це виміряти? Є дослідження, які показують, що такий ефект справді існує, але його вплив досить перебільшений.

Чи приречені ми жити у світі фейкових новин і постійно сумніватися? Автор статті зауважує, що все залежить тільки від нас: «Важливо зрозуміти, що причина такого поширення – у нас самих, технологія лише сприяла збільшенню швидкості охоплення. Важливо виробити в собі звичку критичного сприйняття будь-яких новин, особливо тих, що вимагають негайних дій. Якщо ви вже прочитали фейкову новину, це не можна відмінити, але можна встановити певну затримку на реакцію. Адже кожна

ваша реакція (лайк, будь-який коментар, репост), особливо в перші моменти поширення, сприяють створенню інформаційного каскаду».

Із повним текстом статті можна ознайомитись за посиланням: <https://kunsht.com.ua/govorili-balakali/> (*Національна академія наук України (http://www.nas.gov.ua). – 2019. – 09.07.*)

Наукові видання НАН України

Вийшло друком нове довідкове видання, підготовлене науковим колективом Інституту історії України НАН України, присвячене історикам, які працювали в Академії протягом її існування і завершили своє життя.

Бібліографічні дані : Історична наука у Національній академії наук України в особах : Енциклопедичний довідник / Ред. кол. : В. Смолій (гол. ред.), Г. Боряк (заст. гол. ред.), В. Даниленко (заст. гол. ред.), В. Крупина (відп. секретар), Н. Васильєва (секретар-упоряд.), П. Бондарчук, С. Кульчицький, О. Реєнт, О. Рубльов, О. Удод, О. Ясь. НАН України. Інститут історії України. – Київ : Інститут історії України, 2018. – 742 с.

До підготовки нарисів були залучені вчені-гуманітарії інших установ і закладів України.

Енциклопедичний довідник присвячений науковцям, які працювали на ниві історії в структурних підрозділах НАН України з часу її заснування і до сьогодні та завершили своє земне життя. Відкриває видання історіографічний нарис про академічну історичну науку та її творців, непрості відносини істориків та представників влади впродовж 1918–2018 рр. Основний текст видання містить енциклопедичні матеріали про 570 учених, передовсім їхню наукову біографію і біобібліографію.

Довідник розрахований на суспільствознавців, викладачів вишів, учителів, студентів, усіх, хто цікавиться історією історичної науки.

До видання, крім біографічних нарисів, включено також історичний огляд розвитку історичної науки в Україні, підготовлений завідувачем відділу української історіографії Інституту історії України НАН України, доктором історичних наук **О. Удодом** (Удод О. А. Історія та історики в Національній академії наук України: традиції і сучасність [1918–2018 рр.]).

Переглянути зміст видання та його повнотекстову версію можна за посиланням: <http://resource.history.org.ua/item/0014576> (*Національна академія наук України (http://www.nas.gov.ua). – 2019. – 09.07.*)

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти

10–11 травня 2019 р. у м. Перемишлі (Польща) відбулася I Міжнародна наукова конференція «Українці та їхні сусіди впродовж

століть: політика, економіка, релігія, культура і повсякденне життя» (I Międzynarodowa Konferencja Naukowa «Ukraińcy i ich sąsiedzi na przestrzeni wieków: polityka, gospodarka, religia, kultura i życie codzienne») за участі науковців Академії.

Місцем проведення конференції було обрано Український народний дім (Dom Ukraiński), споруджений у 1904 р. в Перемишлі коштом української громади. Організатором зібрання науковців стало «Українське історичне товариство у Польщі» (Ukraińskie Towarzystwo Historyczne w Polsce) під керівництвом істориків Р. Дрозда (prof. dr hab. Roman Drozd) та Б. Гальчака (dr hab. Bohdan Halczak).

Робота конференції була розподілена у межах чотирьох секцій, у яких взяли участь історики, політологи, фольклористи, етнологи, мистецтвознавці, математики з України, Польщі, Словаччини, Чехії. Подія завершилася презентацією концепції розвитку Українського дому та привітаннями з нагоди 25-тої річниці діяльності Українського історичного товариства у Польщі.

Пленарна панель була представлена виступами двох українських професорів – старшого наукового співробітника Інституту українознавства імені І. Крип'якевича НАН України, доктора історичних наук Л. Зашкільняка та декана факультету історії, політології та міжнародних відносин Чернівецького національного університету імені Ю. Федьковича, доктора історичних наук О. Добржанського. Перший у доповіді «Польща і поляки в суспільній свідомості галицьких українців напередодні Першої світової війни» на основі аналізу галицько-руських приповідок, які зібрав, упорядкував та опублікував І. Франко, а також архівних матеріалів Галицького намісництва та публікацій з тогочасної галицької преси, зробив висновок про вплив на український проект націєтворення двох ідеологічних моделей – російської (більш архаїчної) та польської (модернізаційної). Дослідник зазначив, що у суспільній свідомості галицьких українців кінця ХІХ ст. – початку ХХ ст. Польща і поляки поставали в стереотипі «чужого», «визискувача», образами яких послуговувалися ідеологи з метою швидшого залучення селян до процесу українського націєтворення.

О. Добржанський у виступі «Українсько-румунські взаємини на Буковині в ХІХ – на початку ХХ ст.» детально охарактеризував австрійський період історії Буковини, зокрема вказав на соціальне представлення і відсоткове співвідношення між українцями, румунами, поляками, євреями та німцями, як основними мешканцями краю. Доповідач навів приклади гострої конкуренції між національними проектами, що змагалися за «уми і серця» людей, факти тогочасного українсько-румунського, українсько-польського антагонізмів...

Доповідачі ознайомили із головними аспектами своїх різносторонніх досліджень, більшість з яких були візуалізовані, зокрема через цікаві мистецькі, аудіо- та відеопрезентації. Вони унаочнювали живий динамічний процес українсько-польських, українсько-словацьких фольклорних

взаємозв'язків та народномистецьких традицій. У доповіді Л. Бурковської були представлені для огляду десять ікон «Страстей Христових» XIV–XVII ст., які походять з українсько-польсько-словацького пограниччя (Бойківщина, Надсяння). На прикладах цих ікон, які з погляду авторки, стали «взірцем для православних і католиків» доповідачка ознайомила з особливостями формування їхніх композицій, сцен, наповненістю змісту та персонажами. Вона звернула увагу на головні іконічні образи (Христос, Богородиця, св. Петро), «драматичність жестів яких нагадують українські голосіння». Дослідниця наголосила також на причинах формування нових сюжетів, на яких, з-поміж іншого, помітними є впливи карпатського ландшафту.

М. Демедюк виголосила доповідь про публікації українських народних казок в польських народознавчих збірниках (К. Мушинського, Ч. Неймана, Й. Мушинської, С. Рокосовської та ін.) та серійних виданнях кінця XIX ст., а О. Голубець – про народні пісні українців та поляків у збірнику О. Кольберга, що є важливим джерелом вивчення духовної культури XIX ст. Остання доповідь, яка стосувалася видатної постаті польської культури, викликала зацікавлення у журналістів.

Виступ Г. Івашків супроводжувався яскравою й ретельно підбраною фотопрезентацією, що представила кераміку з Лемківщини, яка зберігається в українських та польських музеях. Відома дослідниця української народної кераміки докладно ознайомила із різними жанрами лемківського глиняного посуду (горнята, дзбанки, пательні для запікання), зупинилася на проблемних питаннях, зокрема щодо поширення посуду та його авторства.

Н. Мисак перевела науковий дискурс з мистецтвознавчого на історіографічний лад, виголосивши доповідь «Освіта і виховання, як соціокультурні маркери національної ідентичності галицької молоді наприкінці XIX – на початку XX ст.». Головним об'єктом дослідження ученої стали Львівська академічна гімназія, у компаративному полі з даним про українські гімназії Перемишля, Станіславова. Дослідниця продемонструвала важливі статистичні документи, за якими можна предметно говорити про соціально-класовий стан учнів, динаміку зростання кількості українських селян, які прагнули дати своїм дітям добру освіту. Доповідачка наголосила, що на формування ідентичності галичан значний вплив справила наддніпрянська література, наукові прогулянки, зміна педагогічного складу від статистів до повноцінних учителів історії, географії та інших дисциплін, які наприкінці XIX ст. послідовно «прищеплювали любов до українського».

Фольклорист Є. Луньо обрав тему доповіді, яка викликала зацікавлення місцевих медій (згодом дослідник дав інтерв'ю), а саме: «Граф Леон Шептицький і його сім'я в народно-оповідній традиції». Як авторитетний збирач усних автобіографічних оповідей з історичним компонентом, він зупинився на головних засадах методології дослідження оповідної історичної прози, на парадигмі оповідачів. Він вказав на існуючі розбіжності між предметом усних істориків та фольклористів, звернув увагу на аспект

«неправдивих із точки зору істориків мотивів і сюжетів», які є важливими для філологів. Окремо доповідач проаналізував походження кількох сюжетів, які поширювали православні священики, які «негативно сприймали постать Шептицького».

Виступ О. Кузьменко також був присвячений темі, яка мало висвітлена публічно, оскільки стосується аспектів Другої світової війни і тих її сторінок, що описують контраверсійні, нерідко трагічні взаємини між українцями і поляками, які кожен по-своєму виборювали державність, захищаючи терени «малої вітчизни». У презентації доповіді «Українці та поляки у ракурсі типології фольклорної пісенності про Другу світову війну» дослідниця накреслила кілька важливих напрямків для ширшого майбутнього дослідження. Опираючись на українську та польську історіографії, доповідачка обумовила традиційність новотворів зазначеного періоду, їхню мотивно-образну типологію, звернула увагу на невідповідності у науковій термінології, що окреслює воєнну творчість (пісні повстанські, партизанські, окупаційні, жовнірські) у сучасній польській та українській фольклористичній науці. О. Кузьменко зробила висновок про те, що «образи українців та поляків у Другій світовій війні є типологічно близькі, оскільки презентують головні спільності й досвіди: воєнної історії ХХ ст., в якій Польща й Україна були охоплені бойовими діями, визвольної боротьби, яка виганяла з рідного дому в ліс, виживання та опору, коли цивільні люди спізнавали різних форм і видів насилля, що породжувало недовіру, помсту, досвід переживання горя розлуки і загибелі. Зразки пісень є матеріалом, на якому можна будувати мости міжкультурного взаємопорозуміння».

Фольклористка Н. Пастух ознайомила з джерельною базою свого дослідження на тему «Адаптація молдовських обрядів і фольклору в традиційній народній культурі українців-сусідів», докладно висвітлила проблемні питання поняття «свого» у контексті архаїчно-загальноукраїнського та регіонально-локального, а також «чужого» як запозиченого чи генетично спорідненого. Дослідниця детально зупинилася на питанні підстав виокремлення жанру як запозиченого (на прикладі молдовського обхідних обрядів «плугошор» та похорон ляльки).

Її колега О. Харчишин на завершення засідання показала відеопрезентацію на тему «Пісні літературного походження у творчій взаємодії українців та поляків». У виступі були представлені та фахово прокоментовані фрагменти із кліпів, кінофільмів, сольних концертів, в яких було використано популярні питомо українські пісні чи їхні лейтмотиви у польськомовних версіях.

Засідання третьої секції під головуванням професорів Р. Висоцького (Roman Wysocki) з Люблінського університету імені Марії Кюрі-Склодовської та Ю. Макара з Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича розпочалося із доповіді «Костянтин Харлампович і його дослідження з історії Православної Церкви» (Konstanty Charłampowicz i jego badania nad dziejami Kościoła prawosławnego). Р. Висоцький поділився

відомостями про малознаного українського історика, дослідника історії Церкви – К. Харламповича. Подавши маловідомі широкому загалу факти про трагічний життєвий шлях К. Харламповича, доповідач інформував про науковий доробок, авторитет історика серед тогочасних українських інтелектуалів, його значний вплив на формування, інституалізацію національної науки, а саме Української Академії Наук у період Гетьманату.

У доповіді старшого наукового співробітника Інституту народознавства НАН України, кандидата філологічних наук О. Чікало «Народна проза про українсько-польські взаємини напередодні Другої світової війни (на матеріалах з Горохівського району Волинської області)» було коротко проаналізовано зміст наративів, записаних у польових експедиціях як «усна документалістика», в яких йдеться про передумови польсько-українського конфлікту на Волині 40-х років ХХ ст. Авторка з'ясувала специфіку сприйняття, осмислення історичних подій у народному середовищі, простежила специфіку побудови сюжетів на основі часо-просторових характеристик, розглянула особливості трансляції прозових текстів у різновікових групах.

У виступі під назвою «Фольклор українців, переселених із Польщі у 1940-х роках: динаміка традиції (на матеріалах села Тулиголови Городоцького району Львівської області)» наукового співробітника Інституту народознавства НАН України, кандидата філологічних наук М. Качмар була розгорнута тема депортації українців з Польщі. Дослідниця розглянула надсянську регіональну фольклорну спадщину вихідців із 38 сіл із Перемишльського, Ярославського, Любачівського, Ясельського та Новосандецького повітів та міста Перемишля. Проаналізувавши жанровий склад колись багатой фольклорної спадщини (колядки, весільні обрядові пісні, регіональні варіанти історичних пісень та народної прози, зокрема оповідань про події ХХ ст.), доповідачка підсумувала, що локальна пісенна традиція сьогодні, на жаль, у пасивному репертуарі і перебуває під загрозою зникнення.

Виступ її колеги старшого наукового співробітника Інституту народознавства НАН України, кандидата історичних наук О. Годованської «Радянська система освіти в Галичині: на основі наказів і директив Міністерства освіти УРСР» був сконцентрований на висновках із дослідження архівних джерел. Історикиня ознайомила з особливостями нормативних документів радянських органів влади як одного з дієвих інструментів впровадження радянської системи освіти. Основою аналізу стали накази, циркуляри, директиви, інструкції з фондів «Відділу народної освіти виконавчого комітету обласної ради депутатів трудящих», через які радянські зразки освіти втілювалися у життя.

Виступи присутніх підсумував професор Л. Зашкільняк, який наголосив на важливості подібних наукових зустрічей. Переконливим аргументом для цього є можливість публічного озвучення широкій громаді малознаних фактів політичної історії і національної культури, важливих

подробиць уже відомих подій, а головне – продовження міжнародного діалогу, у якому контраверсійні висновки заохочують до роздумів, міркувань, нових міждисциплінарних гарячих дискусій, у горнилі яких варто шукати порозуміння.

Завершилась I Міжнародна наукова конференція у Перемишлі щирими побажаннями успіхів у наукових дослідженнях, нових здобутків та поступу інтелектуальної думки з метою покращення міжнародних взаємин.

Докладніша інформація – за посиланням: <http://uamoderna.com/event/kuzmenko-hodovanska-przemysl> (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 05.07).

Україна має намір продовжити співпрацю зі Сполученими Штатами Америки у сфері науки та технологій. Це дозволить вченим обох країн працювати над спільними двосторонніми дослідженнями, брати участь у міжнародних конкурсах та програмах.

Угода про співробітництво у сфері науки та технологій між Україною та США була підписана у грудні 2006 р. Вона створила правове підґрунтя для співпраці вишів, науково-дослідних центрів, а також окремих вчених у науково-технічній сфері. Базовий текст документа передбачає, що для продовження співпраці на наступні 5 років партнери мають надати офіційні письмові згоди.

Наразі українська сторона ініціювала продовження співпраці і має отримати відповідь від американських партнерів.

У межах Угоди про співробітництво України та США вчені можуть отримати кошти для реалізації та впровадження своїх ідей. Так, щороку проходить конкурс українсько-американських науково-дослідних проєктів, реалізація яких триває протягом 2 років. Торік, наприклад, він проходив за такими пріоритетними галузями:

- аграрні науки (хвороби рослин, які загрожують безпеці продовольства або мають високі економічні наслідки);
- альтернативна енергетика (включно з фотовольтарикою та біопаливом).

За 7 років двостороннього співробітництва опрацьовано 25 проєктів. Із них 17 повністю реалізовано, 4 – проходять другий етап впровадження, ще 4 – отримують фінансування в межах цього річного конкурсу.

Докладніша інформація – за посиланням: <https://mon.gov.ua/ua/news/ukrayina-planuye-prodovzhiti-spiivpracyu-z-ssha-u-sferi-nauki-ta-tehnologij-rishennya-kmu> (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 01.07).

23 травня 2019 р. у конференц-залі Інституту всесвітньої історії НАН України відбувся Міжнародний науковий круглий стіл «Україна-

Індія: видатні постаті української індології (присвячується пам'яті П. Г. Ріттера)». Організаторами конференції виступили: Всеукраїнська асоціація індологів, Інститут всесвітньої історії НАН України та Посольство Республіки Індія в Україні.

Відкрила круглий стіл Президент Всеукраїнської асоціації індологів, провідний науковий співробітник Інституту всесвітньої історії НАН України, кандидат історичних наук О. Лукаш. Вона відзначила, що цей науковий захід присвячується обговоренню ролі та значення видатного українського фахівця – П. Ріттера – у розвитку української індології, наголосила, що він вважається засновником, «батьком» цього напрямку сходознавства в Україні, а у 2019 р. українські вчені-індологи вшановують пам'ять видатного вченого у зв'язку з 80-річчям його смерті. О. Лукаш також представила почесних гостей круглого столу – Надзвичайного і Повноважного Посла Республіки Індія в Україні пана П. Сатпатхі; представника Департаменту країн АТР Міністерства закордонних справ України О. Кузьменчук; представника Ради індійських підприємців в Україні India Club, директора індійської компанії Indrayani Overseas Р. Данге, а також учасників круглого столу, які приїхали з інших міст України – Миколаєва, Полтави, Чернігова.

Директор Інституту всесвітньої історії НАН України, член-кореспондент НАН України А. Кудряченко у своєму вітальному слові ознайомив учасників та гостей круглого столу із напрямками наукової діяльності Інституту. Він підкреслив, що Інститут всесвітньої історії НАН України займає провідні позиції в розробці теоретичних проблем всесвітньо-історичного процесу, дослідженні історії країн світу, історії міжнародних відносин, світового культурно-цивілізаційного розвитку, суспільно-політичних та культурних взаємин України з країнами світу. Значний розвиток в Інституті набули дослідження в галузі індології, у тому числі завдяки активній діяльності Всеукраїнської асоціації індологів (ВУАІ), керівником якої майже 20 років є відомий сходознавець-індолог О. Лукаш. За ініціативи та сприяння ВУАІ в Інституті проведено велику кількість індологічних заходів – міжнародних наукових конференцій, семінарів, круглих столів; видається значний обсяг наукової індологічної літератури, у тому числі збірники наукових праць «Індія: давнина і сучасність», «Індологія в Україні (Всеукраїнські конференції індологів: тези, доповіді, промови, статті)», низка наукових досліджень співробітників Інституту з індійської проблематики надрукована в інших виданнях України та закордоном.

Надзвичайний і Повноважний Посол Республіки Індія в Україні пан П. Сатпатхі у вітальному слові підкреслив, що йому дуже приємно та цікаво відвідати НАН України, в першу чергу, Інститут всесвітньої історії НАН України. Він приємно вражений тим, наскільки глибоко та детально вивчають Індію та її досвід в установах НАН України. Пан Посол відзначив, що в Індії він багато чув про діяльність Всеукраїнської асоціації індологів, яку довгий час очолює О. Лукаш, але тільки в Україні під час підготовки до зустрічі з українськими вченими та фахівцями-індологами він з'ясував, яку

величезну й корисну роботу проводить ця організація з вивчення широкого кола проблем, які стосуються різних аспектів стародавньої та сучасної Індії, поширення досвіду та досягнень індійської цивілізації; він глибоко вдячний українським індологам, багатьом співробітникам Інституту всесвітньої історії НАН України за таке ставлення до його країни, ретельне та глибоке вивчення її історії. Пан П. Сатпатхі у своєму виступі наголосив на особливому значенні історії та історичних досліджень у сучасному бурхливому світі; акцентував увагу на особливій ролі науковців, викладачів, вчителів у формуванні у сучасній молоді правильних поглядів на минуле та вірних підходів до сучасних викликів; він відзначив, яку велику увагу приділяє держава проблемам виховання молоді в Індії і побажав, щоб до лав фахівців-індологів в Україні долучалося якомога більше активної, талановитої молоді. У своєму вітальному слові пан Посол висловив глибоку повагу до такої видатної постаті української індології, як П. Ріттер, високо оцінив його безцінний внесок у становлення та розвиток української індології й запропонував українським індологам підготувати спеціальне видання про цього унікального українського фахівця, а також підкреслив, що воно може бути видане за сприяння Посольства Республіки Індія в Україні.

Представник Міністерства закордонних справ України О. Кузьменчук у своєму вітальному слові зазначила, що сучасний стан відносин між Україною та Індією характеризується високим рівнем взаєморозуміння та співробітництва, спостерігається позитивна динаміка контактів на усіх рівнях, а також активна взаємодія з широкого кола актуальних питань. Із часу встановлення дипломатичних відносин Україна та Індія спільними зусиллями досягли значного прогресу у різних галузях. Слід відзначити активний розвиток українсько-індійської співпраці у практичних сферах, зокрема, у торговельній, науково-технічній, сільськогосподарській, науково-технічній та гуманітарній. Лише впродовж 2018 р. та початку 2019 р. відбулось шосте засідання Міжурядової українсько-індійської комісії з питань торговельного, економічного, науково-технічного, промислового і культурного співробітництва, установче засідання українсько-індійської групи з питань співробітництва у сфері ВТС та 7-е засідання Спільного українсько-індійського комітету з науково-технічного співробітництва, візит до Індії Першого віце-прем'єр-міністра України – Міністра економічного розвитку і торгівлі України С. Кубіва до Індії з метою участі у 25-му Міжнародному форумі «Саміт Партнерства 2019. Нова Індія – зростання до глобальних можливостей»; IV засідання українсько-індійської Робочої групи з питань торговельно-економічного співробітництва; вдалося успішно завершити переговорний процес щодо укладення двосторонньої Інвестиційної угоди. Станом на лютий 2019 р., зафіксовано рекордне в історії двосторонніх відносин число громадян Індії, які здобувають освіту у закладах вищої освіти України (14 958 чол.).

Представник Ради індійських підприємців в Україні India Club, директор індійської компанії Indrayani Overseas P. Данге у своєму вітальному

слові охарактеризував дослідження українських сходознавців та діяльність Всеукраїнської асоціації індологів. Він наголосив на тому, що П. Ріттер як засновник української індології заслуговує на вивчення та подальше дослідження його наукової та викладацької діяльності, що особливе значення мають його переклади з санскриту українською мовою. Р. Данге звернув увагу учасників круглого стола на те, що Всеукраїнська асоціація індологів за підтримки ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» проводить в наш час величезну роботу для того, щоб відродити та розвинути в Україні такий науковий напрям як індологія, зберегти та поширити досягнення П. Ріттера серед молодих українських фахівців. Майже за 20 років ВУАІ провела чотири Всеукраїнських конференції індологів у міжнародному форматі за участі Послів Республіки Індія в Україні і Послів України в Індії; велику кількість наукових, міжнародних конференцій, круглих столів, присвячених різним проблемам Індії та індійської цивілізації. За ці роки фахівці-індологи надрукували велику кількість своїх наукових досліджень про Індію. Багато членів асоціації захистили кандидатські та докторські дисертації з індійської тематики. Представники індійської діаспори в Україні пишаються успіхами українських фахівців, надзвичайно вдячні їм за цю велику роботу й будуть надалі всіляко сприяти продовженню великої справи П. Ріттера і розвитку індології в Україні.

Під час роботи круглого столу були заслухані наукові доповіді, присвячені життю та діяльності видатної постаті української індології – П. Г. Ріттера.

О. Лукаш у доповіді «Роль П. Г. Ріттера в українській індології: історіографія проблеми» представила детальний аналіз джерел і літератури, що висвітлюють життя та діяльність видатного українського фахівця, «батька» української індології, як його охарактеризував відомий сучасний індолог-філолог І. Наливайко. Особливу увагу вона приділила аналізу невеликої за обсягом брошури, що досить рідко зустрічається у бібліотеках України, унікального джерела для вивчення життя та діяльності П. Г. Ріттера, яка була видана у Харкові 1966 р. під назвою «Професор П. Г. Ріттер (1872–1939). Збірник біографічних та бібліографічних матеріалів». Цей збірник містить надзвичайно цікаві з наукової точки зору матеріали та спогади про Павла Ріттера його колег і друзів – А. Ковалівського, С. Авербуха, Х. Надея, А. Розенберга. Вона також проаналізувала найбільш важливі дослідження сучасних українських фахівців: публікації С. Грицай з питань життя та професійної діяльності П. Ріттера та численні видані дослідження відомого українського індолога-джерелознавця Ю. Завгороднього.

У доповіді «Життєвий шлях та професійна діяльність П. Г. Ріттера» молодшого наукового співробітника Інституту сходознавства імені А. Ю. Кримського НАН України, кандидата історичних наук Ю. Філь були охарактеризовані життя та багатогранна творча діяльність унікальної української особистості – талановитого перекладача з мови санскрит багатьох видатних пам'яток староіндійського епосу, відомого викладача

індійських та європейських мов, тонкого музиканта, фахівця енциклопедичних знань, надзвичайно благородної та інтелігентної людини – П. Ріттера. У представленій доповіді був проаналізований величезний внесок вченого у формування та розвиток такого наукового напрямку сходознавства в Україні, як індологія; зроблений огляд та науковий аналіз його головних наукових досліджень та перекладів з індійської тематики.

Результатам багаторічних досліджень та аналізу життєвого та професійного шляху видатного полтавського вченого та перекладача були присвячені доповіді президента Полтавського міського центру українсько-індійської дружби «Шанті» С. Грицай, – «Павло Григорович Ріттер – батько української індології», а також директора Чутівського районного краєзнавчого музею Г. Бафталовської – «Культурно-історичні витoki формування видатного українського вченого – Павла Григоровича Ріттера».

У доповіді Г. Бафталовської відмічалось, що П. Ріттер був визнаний громадською радою Чутівського районного краєзнавчого музею (с. Чутове, Полтавська обл.) одним із чотирьох видатних людей в історії Чутівщини. Інформаційний стенд «Індолог з Чутового – Павло Григорович Ріттер» поповнив новостворену експозицію зали музею «Видатні люди Чутівщини». На стенді у фотознімках та текстових поясненнях скупко розповідається про насичене подіями світового значення творче життя «батька» української індології. Чому вжито термін «скупко»? Тому, що прижиттєвої інформації про видатного чутівця, його фотознімків до нашого часу не збереглося. Не збереглося інформативних матеріалів ні в Чутовому, ні в Харкові; все колись винищила репресивна машина та Друга світова війна. Невідкладне завдання сучасних дослідників – відтворити творчий та життєвий шлях унікального українського вченого, перекладача та викладача індійських мов.

Підбивачи підсумки Міжнародного круглого столу, директор Інституту всесвітньої історії НАН України, член-кореспондент НАН України А. Кудряченко щиро подякував усім учасникам важливого наукового заходу за активну участь та цікаві виступи. Він відзначив, що Інститут всесвітньої історії НАН України здійснює міжнародне наукове співробітництво з метою забезпечення входження вчених установи у світовий та європейський науковий простір, налагодження зв'язків із зарубіжними науковими установами та вченими. Основними напрямками наукового співробітництва є організація та проведення спільних наукових досліджень з проблем і тем, що становлять інтерес для історичної науки; обмін науковцями з метою розв'язання конкретних питань, що виникають в процесі досліджень, обговорення результатів, розробки та координації подальших дій; організація конференцій, симпозіумів і семінарів з важливих наукових проблем; спільна участь у роботі міжнародних форумів за результатами спільної діяльності; обмін науковою літературою, інформаційними довідковими та іншими виданнями, зокрема й електронними; підготовка і видання спільних наукових робіт і колективних монографій; надання академічних консультацій з питань, що входять до компетенції експертів Інституту.

Співпраця Інституту всесвітньої історії НАН України із закордонними установами здійснюється як на основі прямих двосторонніх зв'язків, так і в межах дво- та багатосторонніх угод про наукову співпрацю. У 2019 р. діють угоди про співробітництво із науковими та державними установами, вищими навчальними закладами Австрії, Азербайджану, Білорусі, Молдови, Литви, Словаччини, Німеччини. Інститут також планує розвивати наукові зв'язки з науковими та освітніми закладами Індії й сподівається у цьому напрямі на сприяння та підтримку Посольства Республіки Індія в Україні. Керівництво Інституту закликає молодь обох країн до активних наукових контактів та співпраці.

Круглий стіл завершився презентацією збірника наукових праць : Індологія в Україні (Всеукраїнські конференції індологів : тези, доповіді, промови, статті) : збірник наукових праць / відп. наук. ред. О. І. Лукаш ; НАН України, Всеукраїнська асоціація індологів ; Посольство Республіки Індія в Україні. – Київ, 2018. – 356 с...

Це видання значною мірою представляє результат великої дослідницької роботи Всеукраїнської асоціації індологів майже за 20 років її існування.

Докладніша інформація – за посиланням:
<http://ivinas.gov.ua/uk/novini/mizhnarodnyi-naukovy-kruhlyi-stil-ukrain4353643.html> (Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 04.07).

23–26 червня 2019 р. в м. Корфу (Греція) тривала II Міжнародна конференція з теоретичної, прикладної та експериментальної механіки (ICTAEM_2), організована під егідою Європейського товариства з цілісності конструкцій (ESIS). Участь у заході взяли й представники Національної академії наук України.

Ця конференція є логічним продовженням 14-ї Міжнародної конференції з руйнування (ICF-14), яка пройшла 2017 р. на Родосі (Греція) й організатором якої виступив академік Грецької академії наук, професор Е. Гдугос (Emmanuel Gdoutos). Подібні міжнародні наукові зібрання відбуваються раз на чотири роки. Для українських учених – механіків і матеріалознавців – конференція ICF-14 стала знаковою, оскільки у червні 1993 р. в Києві було проведено 8-й такий захід (ICF-8), перший на теренах Східної Європи. До його організації тоді долучилися понад 10 установ НАН України, а також вітчизняні університети відповідного наукового профілю. Безпосереднім організатором міжнародної конференції ICF-8 був академік НАН України В. Панасюк, а її програмний комітет очолював Президент Національної академії наук України, академік НАН України Б. Патон. Відтоді в українських учених налагодилися тісні контакти з колегами із різних європейських країн, а також із Австралії, Індії, Китаю, США, Японії та ін.

Академік Грецької академії наук Е. Гдутос упродовж 2006–2010 рр. очолював ESIS і доклав чимало зусиль для налагодження тісних наукових контактів між ученими-механіками Греції та України, зокрема посприяв підписанню 26 жовтня 2009 р. Угоди про наукову співпрацю між НАН України та ESIS, а також проведенню грецько-українських конференцій як у Греції (2010 р.), так і в Україні (2011 р.). Тому започаткування академіком Е. Гдутосом у червні 2018 р. нової міжнародної конференції ІСТАЕМ_1 (м. Пафос, Кіпр) стало продовженням цих конференційних контактів, так само як і проведення у Львові раз на 5 років Міжнародної конференції «Механіка руйнування матеріалів та цілісності конструкцій», котра 3–6 червня 2019 р. відбулася вже вшосте – під керівництвом академіка НАН України В. Панасюка й за участі академіка Грецької академії наук Е. Гдотоса та багатьох європейських і українських науковців.

У рамках проведення ІСТАЕМ_2 головний учений секретар НАН України, академік НАН України В. Богданов і директор Інституту прикладних проблем механіки і математики імені Я. С. Підстригача НАН України, академік НАН України Р. Кушнір організували окремий мінісимпозіум «Теоретичні та експериментальні підходи в механіці деформівних твердих тіл з неоднорідностями та дефектами», в якому взяли участь науковці низки установ НАН України (Інституту електрозварювання імені Є. О. Патона, Інституту механіки імені С. П. Тимошенка, Інституту прикладних проблем механіки і математики імені Я. С. Підстригача, Інституту проблем машинобудування імені А. М. Підгорного, Інституту телекомунікацій і глобального інформаційного простору) та вітчизняних закладів вищої освіти (Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, Національного університету «Одеська морська академія»). Цей мінісимпозіум тривав упродовж 6-ти наукових сесій.

Усього учасниками конференції ІСТАЕМ_2 стали близько 100 вчених із Білорусі, Болгарії, Великої Британії, Греції, Китаю, Німеччини, США, України, Чехії та інших країн. Матеріали доповідей видавництво Springer опублікувало окремим, 8-м томом серії Structural Integrity.

Міжнародний програмний комітет ІСТАЕМ_2 запровадив спеціальну відзнаку за вагомі здобутки в галузі прикладної механіки **Gdoutos Medal**, якою було відзначено академіка НАН України Р. Кушніра... (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 04.07*).

До уваги держслужбовця

С. Блиндарук, мол. наук. співроб. НБУВ

Нові надходження довідкових видань до фондів НБУВ

1. Вергунов В. А. Національна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН: історія та сучасність: до 100-річчя від дня створення / В. А. Вергунов ; [Нац. акад. аграр. наук України, Нац. наук. с.-г. б-ка]. – Київ : Аграр. наука, 2017. – 463 с. : іл. – (Історико-бібліографічна серія «Аграрна наука України в особах, документах, бібліографії» ; кн. 100). – Бібліогр.: с. 407–463.

Книга містить раніше недоступні архівні документи, що висвітлюють створення та діяльність Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки Національної академії аграрних наук України (ННСГБ) упродовж 1917–2017 рр. Уперше розкрито функції установи впродовж 20–30-х років минулого століття, а також за часи німецької окупації Харкова (1941–1943 рр.).

Матеріал у виданні подано у вигляді нарису, що розкриває сторінки славетної історії в діяльності ННСГБ як провідного науково-інформаційного та освітнього центру з питань сільського господарства на теренах України, історію становлення та перспективи розвитку діяльності Інституту історії аграрної науки, освіти та техніки. Значне місце займає розвиток наукового потенціалу, зокрема подано біографічні дані про окремих керманців директорського корпусу ННСГБ, що професійно пов'язували свою діяльність із бібліотечною цариною за період її історичного функціонування.

Доповнює виклад матеріалу хронологічний перелік з даними про становлення та розвиток Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки Національної академії аграрних наук України. Вісімнадцять додатків становлять законодавчі документи стосовно її діяльності – з 1917 по 2017 р., перелік захищених дисертаційних робіт (2001–2017 рр.) та бібліографічні дані про серійні наукові видання ННСГБ НААН (1999–2017 рр.).

Шифр зберігання НБУВ: Ва828212

Шифр зберігання ВНБІ: Ч734(4УКР) 7 я2 В-31

2. Генералы. Харьковский биографический словарь / Generalis ; [сост.: А. А. Бондаренко, С. С. Кушнарєв ; под ред.: В. Г. Бульба и др.]. – Харьков : Майдан, 2017. – 454 с. : фот. – (Харьковский биографический словарь ; [т. 3]). – Бібліогр.: с. 446.

Науково-довідкове видання «Генералы» було створено за сприяння суспільної організації Харківського клубу «Генерал» у грудні 2011 р. За мету було поставлено розшук інформації про осіб, удостоєних вищих військових і спеціальних звань, які залишили свій слід в історії Харкова та Харківської області. Попередні два томи вийшли упродовж 2013–2015 рр. і були присвячені діяльності генералів другої половини ХХ ст. та періоду Другої

світової війни. Викликаний інтерес серед шанувальників популяризації культурно-історичної спадщини спонукав авторів видання до подальшої роботи. Третій том продовжує серію «Харьковский биографический словарь». На відміну від перших двох, він містить значну частину біографічних відомостей про осіб, що мали не генеральське, але рівне йому звання. Частину матеріалів підготовлено за результатами аналізу особового складу. Книга містить додатки у вигляді порівняльних таблиць за даними про зміни у званнях на певному історичному етапі, зокрема про звання начальницького складу органів державної безпеки, міліції, військові звання РККА; список використаної літератури та список скорочень.

Видання підготовлено за участі істориків, краєзнавців, бібліотечних і музейних працівників Харкова.

Шифр зберігання НБУВ: Со35375

Шифр зберігання ВНБІ: Ц4(4УКР)д я2 Г34

3. Гончаренко М. С. Словарь-справочник по человекознанию / М. С. Гончаренко, В. Г. Гончаренко ; Харьков. нац. ун-т им. В. Н. Каразина. – Харьков, 2017. – 463 с.

Шифр зберігання НБУВ: Ва828475

Шифр зберігання ВНБІ: А8 я2 Г65

4. Гончаренко М. С. Словник-довідник з людинознавства / М. С. Гончаренко, В. Г. Гончаренко ; Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Харків, 2016. – 476 с.

Головна мета створення цього довідника полягає в термінологічному забезпеченні нової інтегральної науки про людину – людинознавства, що об'єднує бачення людини з позиції екології, валеології, соціології, філософії, психології, синергетики, педагогіки та інших наукових напрямів. Приділено увагу розкриттю фундаментальних понять людинознавства, пов'язаних з рядом тих чи інших наук, сучасному уявленню про енергоінформаційну структурну організацію людини, світу та їх гармонійної взаємодії із Всесвітом.

Словник містить словникові статті, терміни й поняття з різних галузей природничих, гуманітарних наук. Подано принципівий підхід до відбору матеріалу, що надає можливість надати цілісне уявлення про людину, її духовно-моральний розвиток в історичному й соціальному аспектах та ознайомити з різними методами оздоровлення.

Шифр зберігання НБУВ: Ва825575

Шифр зберігання ВНБІ: А8 я2 Г65

5. Жайворонок В. Антологія знаків української етнокультури : слов.-довід. / Віталій Жайворонок ; НАН України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. – Київ : Наук. думка, 2018. – 758, [1] с.

Книга містить близько 10 тис слів і словосполучень з української народної лексики з різноманітним етнокультурним підтекстом, а також цитати з класичної художньої та літописної літератури, зокрема Біблії та повісті «Слово о полку Ігоревім». Реєстр антології вміщує окремі власні назви (передусім історичні, церковні, міфологічні, антропонімічні та географічні найменування), з якими тісно переплетені історична доля та світогляд українського народу. До книги увійшли також сталі лексикалізовані та фразеологізовані словосполучення етнокультурного змісту. Джерельну базу становлять матеріали енциклопедичних та спеціальних словників і довідників, наукова й науково-популярна література, періодичні видання, авторські польові записи та спостереження. Науково-пошуковий апарат включає передмову, список скорочень і предметний покажчик.

Шифр зберігання НБУВ: Вс64698

Шифр зберігання ВНБІ: ТЗ(4УКР) я2 Ж21

6. Жванько Л. Видатні поляки і Харків : біогр. слов. (1805–1918) / Любов Жванко. – Харків : Золоті сторінки, 2018. – 407 с. : кольор. іл., портр. – Текст укр., пол. – Парал. тит. арк. пол. – Бібліогр.: с. 365–402.

Дослідження польської історії Харкова, започатковане відомим поляком Харкова, керівником проекту «Польський альманах у Харкові» М. Журом, який усю душу та енергію віддав відновленню Польського дому «Родина родин». Ці дослідження знайшли своє місце в царині історії та культурної й духовної спадщини міста, зокрема в опрацюванні унікального альбому «Фотографи Харківської губернії (1851–1917), що містить близько 1 тис. старих знімків з коментарями. Продовженням цієї тематики є сучасне видання «Польський альманах».

Джерельна база видання нараховує 65 біографічних нарисів про відомих поляків, доля яких упродовж 1805–1918 рр. була пов'язана з Харковом. Усі ці біографії – це історія польської діаспори міста в різні періоди його розвитку.

Книга має передмову та три розділи: «Полонія Харкова (1805–1918): окремі аспекти історіографії», «Полонія Харкова (1805–1918): штрихи до портрета», «Біографічні нариси». Додатком словника служить інформаційний матеріал про життя польських діячів у Харкові; репродукції та портрети знаних осіб, надані з фондів Музею князів Любомирських, фондів Національного музею в Кракові, фондів Харківського художнього музею, фондів приватних колекцій тощо. Видання завершується переліком використаних джерел та іменним покажчиком.

У цілому книгу присвячено пам'яті М. Жура, який так щиро любив Україну, Польщу і своє місто.

Шифр зберігання НБУВ: Вс64883

Шифр зберігання ВНБІ: ТЗ(4УКР=ПОЛ)д. я2 Ж41

7. Історія української бібліотечної справи в іменах (кінець ХІХ ст. – 1941 р.) : матеріали до бібліографічного словника / авт.-уклад. Л. В. Гарбар ; ред. кол.: Г. В. Боряк, Л. А. Дубровіна (голова), В. І. Попик [та ін.] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т рукопису. – Київ, 2017. – 616 с.

Науково-довідкове видання репрезентує біографічні довідки співробітників просвітянських, університетських, наукових, публічних, сільських і дитячих бібліотек – як знаних бібліотекознавців, так й імена, встановлені за архівними даними та згадками в опублікованих документах. Надано відомості про українців – діячів бібліотечної, книжкової та видавничої справи інших держав, які зробили свій внесок у розвиток бібліотечної справи та української національної культурної спадщини, простежено зміни в професійному складі бібліотечних працівників. Матеріали до бібліографічного довідника вибудовано за алфавітним порядком прізвищ. Біографічна стаття складається з двох частин. Перша – містить стислі біографічні відомості, друга – науковий апарат: фахові праці вченого, літературу про нього, архівні джерела.

Хронологічні межі дослідження – кінець ХІХ ст. – 1941 р.

Джерельною базою видання служили документи, переважно особові справи діячів бібліотечної справи, що зберігаються у фондах центральних державних архівів, зокрема Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України, Центрального державного архіву громадських об'єднань України, Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтв України, а також Державного архіву Львівської області, Державного архіву Київської області тощо. Значний обсяг джерел міститься у відомчому Архіві Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського та Інституті рукопису НБУВ, а також у відділі рукописних фондів і текстології Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України.

Шифр зберігання НБУВ: Вс64540

Шифр зберігання ВНБІ: Ч733(4УКР) я2 І-90

8. Карпов В. В. Військові нагороди України = Military awards of Ukraine / [Віктор Васильович Карпов ; голов. ред. В. Строля ; відп. ред. Ю. Ференцева ; фот. О. Іванова]. – Київ : Балтія Друк, 2018. – 76, [4] с. : фот. кольор., іл. – Текст укр., частково англ.

Українська військова символіка має багатовікові традиції та достатньо досліджену в період незалежності України історію. Військові відзначення відомі з найдавніших часів. Про це йдеться у вступній статті автора видання, доктора історичних наук В. Карпова.

Видання знайомить з цілісною системою державних військових нагород України, зокрема з орденами «За мужність» і Богдана Хмельницького, медаллю «Захиснику Вітчизни», а також із заохочуваними відзнаками Міністерства оборони України; почесними нагрудними знаками начальника Генерального штабу, Головнокомандувача Збройних сил

України; відомчими заохочувальними відзнаками Національної гвардії України, Служби безпеки України, Державної прикордонної служби України.

Шифр зберігання НБУВ: Со36281

Шифр зберігання ВНБІ: Ц4(4УКР) я2 К21

9. Качківський І. Статистика-2017: легка атлетика / Іван Качківський ; Федерація легкої атлетики України. – Вінниця, 2018. – 592 с. : фот., табл.

У щорічнику зібрано та систематизовано результати кращих легкоатлетів України упродовж 2017 р., встановлено національні рекорди. До списків кращих не включено результати українських легкоатлетів, показаних на змаганнях на території Російської Федерації без дозволу ФЛАУ. Для зручності користування збірник розподілено на кольорові вкладки з ознакою категорії спортсменів за статтю та віком. Додатками в книзі є умовні позначення (назви змагань), іменний перелік досягнень легкоатлетів (за категоріями) та календар змагань ФЛАУ на 2017 р.

Шифр зберігання НБУВ: Ва825245

Шифр зберігання ВНБІ: Ч51(4УКР) я2 К30

10. Красота І. В. Інженерні війська Збройних Сил України (1992–2017 рр.): енциклопед. іст.-біогр. довід. / Ігор Васильович Красота. – Київ : Компринт, 2018.

Кн. 1 : Офіцери інженерних військ Збройних Сил України. – 2018. – 104, [4] с. : фот., іл., табл.

Довідник містить біографічні дані генералів та офіцерів Збройних Сил України, які будували сучасні інженерні війська Збройних Сил України, зокрема начальників інженерних військ (служб, відділів), родів військ, управлінь військових округів, оперативних командувань, дивізій, бригад, окремих військових частин, а також начальників інститутів, факультетів, кафедр інженерного забезпечення.

Видання структуровано за трьома розділами: «Вищий офіцерський склад інженерних військ Збройних Сил України», «Старший офіцерський склад інженерних військ Збройних Сил України», «Молодший офіцерський склад інженерних військ Збройних Сил України».

Орієнтиром у бібліографічному масиві є довідково-пошуковий апарат, зокрема зміст, передмова, список використаних джерел і скорочень. У кінці книги подано додатки, які поділено на вісім категорій військ, з більш детальною інформацією про окрему персону: дані про посаду, військове звання та термін служби на посаді.

Матеріал у довіднику використано та опрацьовано за допомогою архівних фондів та особистих архівів, а також даних, отриманих безпосередньо від представників відповідних органів військового управління станом на 31 грудня 2017 р.

Шифр зберігання НБУВ: С11691/1

Шифр зберігання ВНБІ: Ц56(4УКР)д. я2 К78

11. Крип'якевич І. Біографічний словник моїх знайомих / І. П. Крип'якевич ; [упоряд., передм. М. І. Мороз] ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – Київ, 2017. – 143 с. : іл. – Бібліогр. в прим.: с. 93–138.

Пропоноване джерело видатного українського історика І. Крип'якевича є рукописними нотатками мемуарного характеру, що відтворює колективний портрет західноукраїнської інтелігенції першої половини ХХ ст. Це переважно представники галицької інтелігенції, з якими автор контактував у 20–30-х рр. ХХ ст. Також наведено окремі словесні портрети наддніпрянців, з якими вчений був знайомий: М. Вороний, М. Зеров, Н. Полонська-Василенко. Словник складено за алфавітом персоналій, з додаванням приміток про згадувані певні факти та персони. Текст публікується зі збереженням особливостей мови оригіналу. Іконографічний матеріал взято з інтернет-ресурсів.

Шифр зберігання НБУВ: Ва825593

Шифр зберігання ВНБІ: ТЗ(4УКР)д. я2 К82

12. Ляшко С. М. Автобіографічні джерела постійної комісії для складання біографічного словника діячів України (1918–1933) Всеукраїнської Академії наук / НАН України, НБУВ, Ін-т біогр. дослідж. ; упоряд. С. М. Ляшко. ; редкол. В. І. Попик (голова). – Київ, 2018. – 531 с. – (До 100-річчя Національної академії наук України).

Представлена збірка автобіографічних документів є продовженням вивчення діяльності та досягнень Постійної комісії для складання біографічного словника українських діячів України кінця ХІХ ст. – 30-х рр. ХХ ст. Книга репрезентує 143 документи різних за фахом і віком відомих, маловідомих та зовсім невідомих діячів. Значна частина документів публікується вперше.

Додатком служать бібліографічний список автобіографічних документів, які опубліковані у виданнях або зберігаються в архівах, список скорочень і покажчик імен (особи, чиї автобіографічні документи увійшли до збірника, та особи, згадувані в документах).

Шифр зберігання НБУВ: Ва826780

Шифр зберігання ВНБІ: Ч214(4УКР) я2 Л99

13. Мегера Є. Охтирка в особистостях. 1654–2014 / Євген Мегера. – Суми : Еллада, 2017. – 185 с. : фот. – Бібліогр.: с. 180–182.

Книгу створено у 2007 р. на основі компакт-диска «Охтирка – від минулщини до сьогодення» Є. Мегери та О. Марущенка, на матеріалах Охтирського міського краєзнавчого музею, публікаціях місцевих краєзнавців, журналістів, а також працівників міського радіо.

Це літопис міста, що постає через особистості, доля та життєвий шлях яких тим чи іншим чином пов'язані з Охтиркою. Минуле й сучасність, засноване на документальних матеріалах, які збиралися автором упродовж 25

років. Видання дає уявлення про історію міста від часів заснування до сьогодення, допомагає простежити життєвий шлях героїв, які прославили місто своїми здобутками в різних галузях промисловості, науці, освіті, медицині, мистецтві, літературі, архітектурі, спорті тощо. Книгу довершує велика колекція фотографій.

Шифр зберігання НБУВ: Со35934

Шифр зберігання ВНБІ: Т3(4УКР-СУМ)дя2 М41

14. Могилевська О. Словник сучасного маркетингу / О. Ю. Могилевська, Л. В. Романова, О. М. Скиба ; Київ. міжнар. ун-т. – Київ : КиМУ, 2018. – 213 с. – Бібліогр.: с. 204–210.

У словнику подано маркетингові поняття, терміни й категорії, зокрема іноземні вирази, а також слова та словосполучення ділової лексики сучасного маркетингу. Статті видання відрізняються повнотою викладу, що дає змогу використовувати його як навчальний посібник.

Висвітлено сучасні технології маркетингу, розвиток філософської думки в бізнесі. Окремо подано термінологію маркетингових досліджень і словник маркетингового сленгу, наприкінці – бібліографію. Для зручності користування назви статей подано в алфавітному порядку, з перекладом англійською мовою.

Шифр зберігання НБУВ: Ва827939

Шифр зберігання ВНБІ: У9(4УКР)21 я2 М74

15. Наукова та інноваційна діяльність університету в 2016 році : [інформ. та аналіт. матеріали до засідання Вченої ради ун-ту 13 лют. 2017 р.] / Нац. техн. ун-т України «Київ. політехн. ін-т ім. І. Сікорського» ; [упоряд.: М. Ю. Ільченко та ін ; за ред. М. Ю. Ільченка]. – Київ : КПІ ім. І. Сікорського : Політехніка, 2017. – 323 с. : іл., табл. – Назва обкл. : Наука КПІ ім. І. Сікорського 2016.

Збірник містить аналітичні матеріали про результати діяльності підрозділів університету в науково-інноваційній сфері за 2016 р., основні результати наукових досліджень і науково-технічних розробок за пріоритетними напрямками, зокрема розглянуто питання про перехід до нових засад підготовки наукових кадрів через аспірантуру, висвітлено співпрацю з науковими установами НАН України та закордонними партнерами; наукові здобутки вчених університету, відображені в міжнародних наукометричних базах. Окремі розділи книги присвячено вдосконаленню організаційних форм і кадровому супроводу науково-освітньої діяльності, подальшому розвитку інновацій, зокрема впровадженню інноваційної екосистеми Sikorsky Challenge, Наукового парку «Київська політехніка» (нині – Інноваційна екосистема Politeco Science City). У додатках подано перелік ліцензованих спеціальностей для підготовки здобувачів вищої освіти на третьому освітньо-

науковому рівні, наведено показники науково-інноваційної діяльності структурних підрозділів університету.

Шифр зберігання НБУВ: Ва825996

Шифр зберігання ВНБІ: Ч48(4УКР) я2 Н34

16. Національна академія наук України: статистичний і наукометричний аналіз ефективності наукового потенціалу / НАН України, ДУ «Ін-т дослідж. наук.-техн. потенціалу та іст. науки ім. Г. М. Доброва» ; [В. Л. Богданов (гол. ред.) ; авт. кол.: Б. А. Маліцький та ін.]. – Київ : Фенікс, 2018. – 344 с. : іл., табл.

Третє статистичне видання присвячено 100-річчю Національної академії наук України. Як і попередні, за 2014 і 2016 р., воно містить найважливіші статистичні дані про розвиток науково-технічного потенціалу та результати діяльності академії, отримані шляхом її моніторингу упродовж 2012–2017 рр.

У довіднику використано дані державної та відомчої статистики, матеріали окремих наукових публікацій і спеціальних аналітичних довідок, а також доступні вітчизняні й міжнародні веб-ресурси. Довідник містить 170 таблиць і 112 рисунків, які об'єднано за видами показників у 72 блоки.

Книга знайомить з біографією видатних учених, які очолювали Академію наук з першого Спільного зібрання Української академії наук 27 листопада 1918 р., зокрема з діяльністю діючого президента, академіка НАН України Б. Патона. Уперше наведено інформацію про розвиток внутрішньої інституціональної структури НАН України за 100 років, про зміни в переліку відділень НАН України, у складі Академії наук та її керівників. Подано інформацію про поширеність академічної форми організації науки в діяльності близько 160 національних академій наук світу та прирівняних до них наукових організацій. Також охарактеризовано динаміку утворення академій наук та діяльність міжнародних об'єднань академій наук – як всесвітніх, так і регіональних. Визначено місце й роль академії як у науковій сфері країни, зокрема в академічній секторальній системі, так і у світовому науковому просторі.

Наприкінці викладено основні методологічні пояснення, що застосовуються в статистичних збірниках Державної служби статистики України «Наукова та інноваційна діяльність в Україні».

Шифр зберігання НБУВ: Ва826265

Шифр зберігання ВНБІ: Ч214(4УКР)71 я2 Н35

17. Національна академія педагогічних наук України 1992–2017 роки (біографічний довідник) / Нац. акад. пед. наук України ; [уклад.: В. І. Луговий та ін. ; редкол.: В. Г. Кремень (голова) та ін.]. – Київ : Вид. дім «Сам», 2017. – 272 с. : кольор. фот.

Видання містить загальну інформацію про Національну академію педагогічних наук та її персональний склад за період становлення та

діяльності з 1992 по 2017 р. Розглянуто особливості функціонування та провідну роль установи в забезпеченні розвитку національної системи освіти, проведенні фундаментальних і прикладних наукових досліджень з проблем освіти, педагогіки та психології, висвітлено їхній значний внесок у підготовку наукових і педагогічних кадрів. Видання доповнено світлинами.

Шифр зберігання НБУВ: Вс64517

Шифр зберігання ВНБІ: Ч30(4УКР) д. я2 Н35

18. Національна академія педагогічних наук України – 25 років (інформаційний довідник) / Нац. акад. пед. наук України ; [редкол.: В. Г. Кремень (голова) та ін.]. – Київ : Вид. дім «Сам», 2017. – 143 с.

Видання містить інформацію про 25-річний розвиток Національної академії педагогічних наук України (надалі – НАПН), її історичну роль, науковий потенціал, стратегічні пріоритети діяльності з теоретико-методологічного й науково-методичного забезпечення національної освіти, виховання громадян в умовах утвердження державного суверенітету України, європейської інтеграції та світової глобалізації.

До довідника включено матеріали про історію становлення й розвиток академії сьогодні, перелік і діяльність відділень та підвідомчих установ НАПН України. У кінці наведено основні показники діяльності Національної академії педагогічних наук України.

Шифр зберігання НБУВ: Вс64521

Шифр зберігання ВНБІ: Ч30(4УКР) я2 Н35

19. Праці викладачів та професорів Національного університету «Києво-Могилянська академія» 2008–2010 рр. : бібліогр. покажч. / Нац. ун-т «Києво-Могилян. акад.», Наук. б-ка ; [уклад.: Т. О. Ярошенко, Т. О. Патрушева ; наук. ред. Т. О. Ярошенко]. – Київ : НаУКМА, 2017. – 293, [2] с.

Цей покажчик є продовженням висвітлення наукового і творчого доробку професорсько-викладацького складу та співробітників Національного університету «Києво-Могилянська академія», започаткованого у 2005 р. виданням «Праці викладачів та професорів національного університету “Києво-Могилянська академія”» (1992–2002 рр.) та електронної версії наступного покажчика «Праці викладачів та професорів Національного університету «Києво-Могилянська академія» (2003–2007 рр.).

Книга презентує роботи науковців, викладачів і співробітників університету за три роки – з 2008 по 2010 р. включно.

Покажчик побудовано за хронологічним принципом. Структурно ця праця складається з двох розділів і додатків. Перший розділ «Загальні праці» надає інформацію про довідкові видання університету, праці С. Квіта, президента НаУКМА, і В. Брюховецького, першого ректора, почесного президента НаУКМА. Другий розділ «Науково-педагогічна діяльність університету» складається з трьох підрозділів: перший містить матеріали

наукових конференцій, збірників, які розташовано за хронологічно-алфавітним принципом; другий – публікації викладачів за факультетами університету (у межах факультетів праці систематизовано за кафедрами): третій підрозділ – це видання наукових інститутів, центрів і лабораторій НаУКМА. Кількість бібліографічних записів – 1 тис. 671.

У додатках зібрано відомості про видавничу діяльність університету. Допоміжний апарат складається з іменного покажчика.

Шифр зберігання НБУВ: Ва817651

Шифр зберігання ВНБІ: Я175(4УКР)З П70

20. Сушинський Б. Енциклопедія Львівської Ставропігії. XV – початок XXI ст. / Богдан Сушинський ; Міжнар. центр впроваджень Програм ЮНЕСКО, Ун-т «Львів. Ставропігон», Ін-т ставропіг. дослідж. – Одеса : Астропринт, 2018. – 373 с. : фотоіл., портр. – Бібліогр.: с. 367–369.

Енциклопедичне видання відомого історика Б. Сушинського відтворює буття старожитнього Львівського Успенського братства, його школи та Ставропігійського інституту, міжнародні та міжконфесійні відносини. Енциклопедія консолідує відомості про знані історичні факти та постаті, життєписи сотень діячів ставропігійської давнини, імена яких лише побіжно згадуються в монархічних і церковних грамотах, літописах та канцелярській документалістиці.

Рубрика «З когорти Львівського Ставропігіону (додаток до енциклопедії)» містить перелік постатей із Всесвіту Львівської Ставропігії різних часів, статті про яких буде подано в другому виданні енциклопедії.

Шифр зберігання НБУВ: Со36017

Шифр зберігання ВНБІ: Э37(4УКР-ЛВВ) я2 С91

21. Українська етнокulturологічна енциклопедія : у 5 т. / [В. Авдеев та ін.] ; ред. рада: В. А. Бітаєв (відп. ред.) [та ін.] ; Нац. акад. мистецтв України, Нац. акад. керівних кадрів культури і мистецтв, Ін-т культурології НАМ України. – Київ : Нац. акад. керівних кадрів культури і мистецтв, 2013.

Т. 1 : А–Е. – 2013. – 552 с.

Т. 2 : Е–Л. – 2013. – 544 с.

Т. 3 : Л–Н. – 2013. – 556 с.

Т. 4 : Н–Р. – 2013. – 548 с.

Т. 5 : Р–Я. – 2013. – 534 с.

Кожна культура будує своє теперішнє із цеглин минулого. Тому питання про його засвоєння, про залучення до етнічних коренів української культури в другому десятилітті XXI ст. гостро стоїть перед суспільством. Саме зміст і наповнення цього багатотомного видання спрямовані на те, щоб показати, у який саме спосіб українська культура йшла до самої себе в безлічі та розмаїтті явищ й артефактів, яка саме вона є сьогодні та якою прагне бути в майбутньому. Розглянуто етнокulturальну форму суспільного розвитку в

контексті життєдіяльності людини та нації, її культурної сфери життя, функціонування національної культури й мистецтва, підкреслено важливість перспективних етнокультурних суспільних змін, національного духовного відродження.

Шифр зберігання НБУВ: С11706/1-5

Шифр зберігання ВНБІ: Т5(4УКР) я2 У45

22. Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського, 1917–2017 : мала енциклопедія : у 2 т. / [редкол.: Т. Б. Веркіна та ін. ; ред.-упоряд. Л. В. Русакова]. – Харків : Водний спектр Джі-Ем-Пі, 2017. – Назва на сторінці : ХНУМ імені І. П. Котляревського, 1917–2017.

Т. 1 : Музичне мистецтво. – 2017. – 736, [2] с. : фот., іл.

Т. 2 : Театральне мистецтво. Загальноуніверситетські кафедри і підрозділи. – 2017. – 426 с. : фот., іл.

У двохтомному виданні, присвяченому 100-річчю Харківського національного університету мистецтв ім. І. П. Котляревського, відтворено історію та сучасність провідного музично-театрального навчального закладу України. Книга містить як узагальнюючі нариси, так і стислі біографічні статті, розташовані за зручним абетковим принципом. Уперше зібрано імена не тільки викладачів та співробітників університету, а і його випускників, чия професійна діяльність по праву становить його гордість. На відміну від попередніх видань, присвячених «круглим датам» університету (1992, 2007, 2012), «мала енциклопедія» містить усі фактичні відомості про навчальний заклад та його велику «сім'ю», окреслює його вагомий внесок у розбудову національного музичного й театрального мистецтва України.

Шифр зберігання НБУВ: В357423/1-2

Шифр зберігання ВНБІ: Ч48(4УКР) я2 Х21

23. Чмир М. В. Державні нагороди України = National awards of Ukraine / [Микола Васильович Чмир ; голов. ред. В. Строля ; відп. ред. Ю. Ференцева ; фот. О. Іванова]. – Київ : Балтія Друк, 2018. – 54, [2] с. : фот. кольор. – Текст укр., частково англ.

Нагороди часто називають свідками епохи. Проте цьому висловлюванню бракує повноти. Адже кожна нагорода не тільки свідок, а й безпосередній учасник історичного часового плину. І сама доба ніби віддзеркалюється в них, залишаючи в спадок наступним поколінням своєрідні віхи пам'яті, завдяки яким нащадки безпомилково орієнтуються в подіях минулого.

Після проголошення Незалежності України 24 серпня 1991 р. розпочалося створення системи державних нагород і тривало упродовж 1992–1999 рр. Єдиними державними нагородами України на той час залишалися почесні звання, успадковані від УРСР. З прийняттям Закону

України «Про державні нагороди України» від 16 березня 2000 р. було встановлено сім видів державних нагород. Це відображено в структурі покажчика: звання Герой України; орден; медаль, відзнака «Іменна вогнепальна зброя»; почесне звання України; Державна премія України; президентська відзнака. Відзнаки Президента, встановлені до 2000 р., перейшли в категорію державних нагород. Зміни та перетворення в Державній системі керівництва започаткували медаль «За працю і звитягу», «Заслужений працівник ветеринарної медицини України», «Мати-героїня», «Народний вчитель України» тощо. Після Революції гідності 1 липня 2014 р. парламент заснував Орден Героїв Небесної Сотні, а внаслідок бойових дій на Сході України було встановлено бойові нагороди та відзнаки Президента «За участь в антитерористичній операції» та «За гуманітарну участь в антитерористичній операції».

Шифр зберігання НБУВ: Со36282

Шифр зберігання ВНБІ: Т221(4УКР) я2 Ч-74